

Rodna gruda

Slovenija

Slika na naslovni strani:
Tako prijetno je na kmečkih praznikih,
ki jih organizirajo v številnih
slovenskih krajih.
Foto: Janez Bogataj

Popotniki smo . . .	1
Vaša pisma	2
Dogodki	4
Jugoslavija in svet – Gospodarske novice	6
Velike možnosti za razvoj kmečkega turizma	8
Konjenišтво v Savinjski dolini	11
Marija Ahačič-Pollak – Zatočišče v pesmi	12
Pripovedi o gradu nad Ljubljano	14
Ljudje odhajajo v »sončne« kraje	16
Akcija HELP v Avstraliji	17
Stoletnica iz Moravč	18
Četverčki drugič v Sloveniji	19
Čas za cvet in čas za sad	20
Po Sloveniji	22
Turistični vodnik	24
Naravni zakladi Slovenije – Planinsko polje	25
Slovenija v mojem objektivu	26
Slovensko ljudsko arhitekturno izročilo	28
Kraški pesnik med brajdami	30
Marjeta Novak: Kristina	34
Pavel Šimac: Zelena pampa – sodobna Atlantida	36
Naši po svetu	38
Od Porabja do Čedad	42
Nove knjige	43
Novosti v carinskih predpisih	44
Materinščina	46
Ples izraža dušo naroda	47
Za razvedrilo	48

Revija za Slovence po svetu Magazine for Slovenes abroad Revista para los Eslovenos por el mundo

Izdaja

Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, telefon 061/210-732

Naslov

61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169, Slovenija, Jugoslavija
Telefon uredništva 061/210-716
Telefon uprave 061/210-757

Glavni in odgovorni urednik

Jože Prešeren

Urednik

Ivan Cimerman

Oblikovanje

Janez Reher,

Uredniški odbor

Zvone Kržišnik, Tadej Labernik, Marko Pogačnik, Jože Prešeren, Meta Vajgl, Matjaž Vizjak

Izdajateljski svet

Mitja Vošnjak (predsednik), Rado Genorio, Andreja Kmecl, Anna Krasna, Milan Pogačnik, Drago Seliger, Mila Šenk

Prevajalci

Alberto Gregorič (španščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)

Revija izhaja vsak mesec

Letna naročnina

Jugoslavija 1.000.– din, Avstrija 170 Asch, Avstralija 10 aus. \$, Anglija 6 Lstg., Belgija 420 Bfr, Danska 80 Dkr, Finska 48 FM, Francija 60 FF, Nizozemska 27 Hfl, Italija 13.000 Lit, Kanada 13 can \$, ZR Nemčija 25 DM, Norveška 65 Nkr, Švedska 60 Skr, Švica 20 Sfr, ZDA – U. S. A. 11 US \$, Južnoameriške države 11 US \$.

Avionska naročnina

Severna Amerika 20 US \$ ali 24 can \$, Južna Amerika 22 US \$, Avstralija 20 aus \$

Plačilo naročnine

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356
Devizni račun: 50100-620-107-257300-2818/5

pri Ljubljanski banki – Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica« v priporočenem pismu.

Poštnina plačana pri pošti 61102 Ljubljana

Tisk

ČGP Delo, Ljubljana

Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973

od kod smo doma where are we from de donde somos

IVAN CIMERMAN

Popotniki smo ...

QUEENSLAND – Kraljičina dežela zavzema severovzhodni del Avstralije in mesta ob Pacifiku (Cairns, Townsville, Mackay, Gladstone, Brisbane), ki niso tako znana središča in osišča kot so Melbourne, Sydney, Adelaide ali Perth, kjer se stekajo niti gospodarskega, političnega, prometnega, kulturnega življenja.

Zaradi manj ugodne klime se Slovenci tudi niso tako številno naselili na severu, ki pa je sicer bogat z rudninami in ima veličanska prostranstva za rejo goveje živine in ovac.

V notranjosti Queenslanda je mesto Mount Isa, kjer je drugi največji rudnik bakra na svetu, kopljejo pa tudi svinec, cink in srebro, dalje na jugu pa fosfate. V tem mestu, ki šteje okoli 40.000 prebivalcev in 52 narodnosti, se je naselilo okrog 100 Slovencev. S pomočjo Slovenske izseljenske matice v Ljubljani so leta 1972 ustanovili slovensko društvo Planika. Mnogi delajo v tovarnah, nekateri pa so obrtniki, med njimi tudi predsednik društva Planika Slavko Golobič, ki nam je povedal nekaj o sedanjem utripu:

»Iz Bele krajine sem, s Kraškega vrha pri Metliki, in z domovino ohranjamo v klubu tesne stike. Zaradi maloštevilnosti je težko organizirati živahno dejavnost v Mount Isi, ljudje so tudi preveč zavzeti z delom. Vedno pa smo se odzvali na klice iz domovine ob potresih v Breginju, na Kozjanskem, v Črni gori in podobnih elementarnih nesrečah ter prispevali svoj delež.

Ker nas je bilo Slovencev premalo – kakšnih 20, smo se povezali s Hrvati, teh je okoli 25, tako da vsi skupaj le nekaj naredimo. Dobili smo 5 arov zemljišča, ga

ogradili in ga splanirali za nogometno igrišče. Ustanovili smo klub za športno dejavnost ter za kulturne in družabne prireditve.

Obiskal nas je tudi vicekonzul Božo Nikolič iz Sydneya in nas spodbujal, razveselili so nas Slaki in predstavniki Matice. »Ob božiču, Novem letu, ob praznikih se zberemo v večjem številu in takrat je slovenska beseda dvakratni praznik, saj govorimo samo po naše, plešemo, pojemo in se veselimo. Srečujemo se tudi v klubu Concordia, ki so ga zgradili Nemci. Po vzorcu Münchna je tu vsako leto v oktobru Oktoberfest. Iz Evrope pridejo nemški muzikanti, ljudje pa z vseh koncev Avstralije in sveta.

Največja prireditev v Mount Isi je tradicionalni rodeo. Vratolomne ježe na divjih konjih, boji bivolov, krotitev žrebet, telet, bikcev in lov na pujske, ki jih namažejo s

»šmirom«, privabljajo velikanke množice z vsega sveta, največ iz ZDA, Nove Zelandije in Avstralije.

Slovenci v Mount Isi poslušamo radijske oddaje iz Brisbana, vsak teden po eno uro. Slišimo tudi različne dialekte, ki jih govorimo v matični Sloveniji, da se Slovenci, priseljenci iz različnih krajev, spomnijo na svoja narečja.

Pri nas ni dopolnilnega pouka v slovenskem jeziku, otroci se naučijo slovenščine edinole od staršev in med seboj.

Po poklicu sem klepar, tudi vodovodni instalater, mnogo delavcev sem že zaposloval, zdaj vsa ostala s sinom sama. Obrt dobro teče, davki niso veliki, stranke plačajo v gotovini.

Deset let sem že predsednik društva Planika in marsikaj smo ta čas naredili, da bi mu dali večji zamah.

Ivan Hribar, mladenič šestnajstih let, ki sedi ob Slavku Golobiču, se plaho nasmehne: »To je sin ženinine sestre«, omeni njegov varuh. Ivan doda: »Rojen sem v Mount Isi, kjer sem napol končal 4. razred osnovne šole. Slovenščine sem se naučil od brata na Švedskem. Zdaj obiskujem 1. letnik elektrotehniške šole v Ljubljani.« Predsednik Golobič se zamisli: »Vsi moji so bili popotniki. Stari oče je odšel v Ameriko, moj oče v Argentino, mama je rojena v Chicagu...«

Gledam močnega, postavnega možaka, ki bi lahko odprl obrt nekje pri Metliki in se s svojima sinovoma preselil nazaj in prenesel dragocene izkušnje v svojo stroko... In ga ne vprašam: Zakaj?! Kipeča mladeniška kri se umirja južno od ekvatorja, daleč od rodne vasiče Kraški vrh.

Slavko Golobič na obisku v Slovenski izseljenski matici, v pogovoru z Gabi Heimer, ob njem Ivan Hribar.

O kulturi pa o slovenskem narodu in slovenski kulturi je bilo zadnje čase pri nas spregovorjenih veliko besed. Veliko več je bilo jadikovanja, saj se v gospodarskih stiskah prav gotovo številne nadloge spravijo tudi nad tisto, kar na videz s samim gospodarstvom sploh nima povezave, ob tem pa je na kulturnem področju tudi vrsta mnenj, ki so vse premalo dorečena in izdelana.

Materialni položaj slovenske kulture resnično ni na visoki ravni, ker pri tako majhnem narodu, kot je naš, tudi ne more biti. Druga stvar pa je, kakšen pomen pripisujemo mi kulturi sami, in kako skrbimo, da vsaj na kulturnem področju ne bo prihajalo do zaostajanj za svetom. V veliko pomoč pri tem naj bila zavest slehernega Slovence, da enoten kulturni prostor, nacionalna kultura, ni samo skrb neke ljubljanske, republiške ustanove, temveč tudi skrb vsake posamezne občine, ki je poleg skrbi za lastno, krajevno kulturno življenje odgovorna tudi za skupno, nacionalno kulturo.

O teh problemih je veliko treznih, premišljenih besed spregovoril in zapisal tudi slovenski »kulturni minister« dr. Matjaž Kmecl.

»Tradicija je na naši strani,« je zapisal dr. Kmecl. »Zmeraj smo se morali zanašati na vse drugo prej kot na fizično moč – ker je preprosto nismo imeli. Danes dela po svetu blizu 500 Slovencev kot vrhunskih univerzitetnih profesorjev in znanstvenikov, blizu toliko tudi umetnikov podobnega formata. V preteklosti ni bilo drugače, stoletja smo nepretrgano imeli veliko univerzo – razpršeno po vsej Evropi. V tem lahko vidimo izraz pomembnega dela našega narodnega bistva.« To je tisti širši pogled na kulturo, na slovensko nacionalno kulturo, ki jo pomagajo soustvarjati tudi naši ljudje na tujem, ne samo znanstveniki, temveč tudi kulturni delavci v številnih slovenskih društvih na tujem.

JOŽE PREŠEREN

Nepričakovano vabilo

Zahvaljujem se odboru za organizacijo srečanja »abrahama« v Leskovcu pri Ptujju za nepričakovano vabilo. Obenem sem bila povabljena tudi na praznovanje krajevnega praznika v Leskovcu. Praznovali bodo 6. julija 1985 vsi tisti, ki so rojeni leta 1935. To je resnično lepa navada, ki jo, kot vem, organizirajo v tem kraju že nekaj let. Na žalost pa se jaz te lepe prireditve ne bom mogla udeležiti iz več razlogov: lani sem imela prometno nesrečo in še vedno nisem povsem zdrava, na drugem mestu pa je še to, da bo ravno v istem času gostoval pri našem društvu, Slovenskem primorskem socialnem klubu Jadran v Melbournu, moj brat Ernest Vidovič s Štatenberškim kvintetom iz Hildna v Nemčiji. S seboj bodo imeli tudi pevko Ido Škrabar. Zahvaljujem se koordinacijskemu odboru slovenskih društev v Viktoriji, da so povabili v goste ta odlični ansambel.

Sem članica kluba Jadran, moj mož pa vodi moški pevski zbor. V Melbournu živiva z možem že 24 let. Imava dva sinova, Bojana in Milana, ki sta zdaj že odrasla fanta. Leta 1974 smo bili vsi skupaj doma na dopustu za štiri mesece, pred petimi leti pa sem bila sama. Se vedno imam domotožje po mami in sestrah ter bratih, ki jih imam vse zelo rada.

Komaj čakam to prekrasno revijo Rodna gruda, da si lahko ogledam fotografije naše lepe Slovenije in izvem novice od doma in od drugod. Zahvaljujem se za redno pošiljanje z letalsko pošto. Lepo pozdravljam vse Slovence doma in po svetu.

*Angela Povh, St. Albans
Melbourne, Avstralija*

Iz daljne Kanade

Zelo sem vesel in zadovoljen, da Rodna gruda stalno prihaja v to daljno Kanado. Zelo rad jo berem in tudi slike so mi zelo všeč. Prilagam naročnino za Rodno grudo in koledar, če je pa kaj več, naj gre v tiskovni sklad. Pozdravljam vse na Matici in vse Slovence po širnem svetu.

*John Rožič, Red Deer
Alberta, Kanada*

Slovenske gore

Hotela bi se lepo zahvaliti za prelepo in zelo zanimivo knjigo Slovenske gore, katero ste mi podarili ob maturi na slovenski šoli, ki sem jo končala leta 1984 v Bankstownu v Avstraliji.

Enako mi je draga tudi Rodna gru-

da, ki jo dobivamo vsak mesec. Zelo rada jo berem in pregledujem slike iz lepe Slovenije, od koder sta doma moja mama in moj mož.

Vedno se spominjam, kako lepo mi je bilo, ko sem bila leta 1983 na obisku v Sloveniji. Tam sem preživela lepih deset mesecev, tako da sem videla veliko slovenskih krajev in spoznala sorodnike, katerih imam precej, in dosti drugih prijaznih ljudi. Lepe pozdrave sorodnikom in vsem Slovencem v domovini in po svetu.

*Diana (Bučkovič) Renko
Bankstown, NWS, Avstralija*

Kako živite doma

Oprostite, da vam pišem šele danes in pošiljam ček za naročnino revije in koledarja. Vedno sem vesela, ko prejmem to lepo in zanimivo revijo, še posebno so mi všeč lepe fotografije pa tudi zanimivi članki. Tako izvemo, kako živite doma v lepi Sloveniji. Tukaj v daljni Kanadi je življenje malo drugačno.

Slovenci se večkrat zberemo v naši slovenski dvorani v Edmontonu. 5. maja smo imeli v dvorani lep dan – kulturni praznik, ki je vedno obogaten z lepim kulturnim sporedom. Ljudje so vedno prijetno razpoloženi.

Imam pa še eno prošnjo. Pred leti ste meni poslali slovensko-angleški slovar, zdaj ga pa želi naročiti še moja sestra Ivanka.

Lepo pozdravljam vse v uredništvu in vse rojake po svetu.

*Justina Turk
St. Michael, Alberta, Kanada*

Oldtimerji

Zahvaljujem se za redno pošiljanje Rodne grude z letalsko pošto. Zdaj pa še nekaj novic s Floride. To sezono smo imeli dosti obiskov. Presenetil nas je sorodnik iz Trsta Ivan Obersnel, ki je videl že veliko Amerike, najprej pa našo sončno Florido. Potem ga je moj nečak John Ladiha peljal na sever, v Kanado, kjer je obiskal sestrično v Londonu, Ontario. Tukaj je prebil mesec dni in upam, da je odnesel lepe vtise.

Kar nas je tukaj »oldtimerjev«, jo rinemo še kar dobro naprej. Enkrat na teden se snidemo in pomerimo v balinanju. Vsak hoče biti najbolji, pa se precej tudi varamo. Vsako prvo soboto v mesecu ima sejo naš Slovenski družabni klub, ki posluje že od ustanovitve v materinskem jeziku. Takih klubov ni več veliko, materinski jezik pač odмира. Danes vam prilagam sliko našega odbora, ki je 100% slovenski. Jaz

Odbor Slovenskega družabnega kluba v New Smyrna Beach na Floridi. Z leve: tajnica Slavka Renner, podpredsednik Jaka

Mejač, predsednik Theresa Miska in zapisnikarica Frances Glazer.

sem v klubu že od začetka, to je 22 let, zadnjih 12 let pa imam v rokah zapisnik. Med nami vlada sloga. Zdaj smo dobili v klub nekaj novih članov, ki so že iz druge generacije, vendar govorijo še dobro slovensko. Upamo, da bo šlo tudi vnaprej tako lepo.

Prilagam nekaj tudi v sklad Rodne grude. Ta revija nas povezuje, moramo gledati, da jo obdržimo. S prijateljskim pozdravom ostajam na vas misleča

Frances Glazer
New Smyrna Beach, FL, ZDA

Združujete nas z rodnim krajem

Prisrčna vam hvala za redno pošiljanje revije, enaka hvala tudi za vaš trud, katerega vlagate s svojim delom v revijo, saj nam Slovincem po svetu toliko pomeni. Razveselite nas in združite z našo domovino in rodnim krajem. Lepe pozdrave vsem bralcem po svetu!

Anita Barwa
Adelaide, Avstralija

Komenda pri Kamniku

Ob priliki priobčite še kaj iz mojega rodnega kraja Komende pri Kamniku na Gorenjskem. Z zanimanjem berem o Kamniških planinah in o Krvavcu. Od moje rojstne hiše, kjer živi zdaj moj polbrat, se vidi na Krvavec. Pred 14 leti sem hodila tam gori z mojim bratom Henrikom Marnom.

Angela Berus
Conneaut, OH, ZDA

Hvala organizatorjem

Mineva že leto dni, odkar smo bili na gostovanju po Sloveniji s plesalci folklorne skupine Lipa Park iz St. Catharinesa. Lepo se vam zahvaljujemo za vso organizacijo prelepega potovanja. Slovenija je v poletnem času res lepa, še lepše pa bi bilo, ko bi bilo med nami samimi več razumevanja. Ne glede na vse vas prisrčno pozdravljamo in se vam zahvaljujemo za ves trud, ki ste ga imeli z nami. Enaka zahvala velja tudi vsem organizatorjem v Trbovljah, Poljčanah, Cinkovcih in Radencih. Lepo vas pozdravljamo!

Ivan Kunej, Mary Pecman,
Marija Bajuk in Mary Kukovica
St. Catharines, Kanada

Družini Fekonja v daljni Avstraliji pošilja iskrene čestitke ob 25-letnici poroke družina Budja iz Švedske! Na sliki: Spomin na počitnice v domovini. V sredini v beli obleki sedi Trezika Fekonja,

zadaj sestrična Frida Kranjc, obkrožajo pa jo sestre Budja-Gabrijela, Olga in Avgušтина. Pri vzožju sedi ujec Stanko Bohanec, ob strani pa stoji Dominika Kostanjevec. Posnetek je iz Bučkovec.

Kanadski Slovenci za tesnejše vezi z Matico

Velika večina kanadskih Slovencev, tistih, ki so vključeni v kanadsko-slovenska društva kakor tudi posameznikov, podpira prizadevanja, da bi se kar najbolj okrepili stiki tako z domovino na splošno kakor še posebej tudi s Slovensko izseljensko matico. To je ena izmed ugotovitev tajnika Slovenske izseljenske matice Marka Pogačnika, ki je v letošnjem aprilu obiskal večino slovenskih društev v Kanadi, od vzhodne do zahodne obale.

Slovenska izseljenska matica je imela že doslej dokaj razvito sodelovanje z vrsto slovenskih društev v Kanadi, z nekaterimi društvi pa je bilo to sodelovanje zgolj na papirju, tako da niso bile izkoriščene vse možnosti ne na eni ne na drugi strani. Že v pripravah na to potovanje so sodelovala tudi številna slovenska društva, ki so poslala Matici vrsto novih predlogov, in tako se je Marko Pogačnik sestal s predstavniki 25 slovenskih društev oziroma organizacij v Torontu, Hamiltonu, Beamsvillu, St. Catharinesu, Breslau in Kitchenerju, Vancouveru, Kelowni, Calgaryju, Edmontonu, Winipegu ter Montrealu. Na teh srečanjih je sodelovalo okrog 250 odbornikov slovenskih organizacij. Poleg teh se je tajnik SIM pogovarjal še s številnimi slovenskimi podjetniki, od katerih žele nekateri navezati poslovne stike s slovenskimi podjetji, z raziskovalci, predstavniki nekaterih jugoslovanskih društev in tudi z nekaterimi predstavniki kanadskih ustanov, ki se ukvarjajo z etničnimi in multikulturnimi vprašanji.

Kanadska slovenska društva so v zadnjih desetletjih dosegla vrsto lepih uspehov, nekatera so v svoje udejstvovanje uspešno vključila tudi mladino, obetajo pa se še številne doslej neizkoriščene možnosti za sodelovanje z domovino, zlasti na kulturnem in prosvetnem področju.

Slovenci v Kanadi so tudi soglasno podprli zamisel, da bi začeli z akcijo zbiranja denarja, s katerim bi kupili medicinski aparat za Onkološki inštitut v Ljubljani. V ta namen je bil v Torontu že odprt poseben bančni račun, potek akcije pa bo vodil poseben odbor. (Podrobnosti o tej akciji bomo objavili prihodnjič.)

Ugledni avstralski gostje v Sloveniji

V juniju je bila na obisku v Jugoslaviji in tudi v SR Sloveniji delegacija iz Novega južnega Walesa v Avstraliji, ki je bila tudi gost Slovenske izseljenske matice. V delegaciji, ki jo je vodil predsednik vladne komisije za zemljišča John Plummer, sta bila še arhitekt John Flower in Sir Bajro Helić, predsednik izvršnega odbora Avstralsko-jugoslovanskega centra v izgradnji.

Gostje so seznanili predstavnike Slovenske izseljenske matice z namenom vlade Novega južnega Walesa, da gradi v Sydneyu center, ki naj bi bil po velikosti največji etnični center ne samo v Avstraliji temveč menda v svetu nasploh. Poleg dvoran za prireditve ter posebnih prostorov za pripadnike vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti ter knjižnice, naj bi bil v okviru centra zgrajen tudi dom za ostarele, otroški vrtec, razstavni prostori, športni objekti ipd.

Predstavniki Slovenske izseljenske matice so izrekli priznanje vladi Novega južnega Walesa za podporo in pozornost, ki jo namenja našim izseljencem s tem projektom in tudi sicer v sodelovanju z našimi društvi. Doseženo je bilo soglasje, da delovanje bodočega centra ne bi smelo v nobenem primeru vplivati na siceršnje normalno delovanje vseh dosedanjih številnih pozitivnih izseljenskih društev oz. naj bi celo vplivalo na utrditev pomembne vloge teh društev pri združevanju naših rojakov, ohranjanju nacionalne kulturne dediščine in pri njihovem povezovanju s staro domovino. V tem smislu so predstavniki Slovenske izseljenske matice izrekli moralno podporo izgradnji novega Avstralsko-jugoslovanskega centra. Slovenska izseljenska matica bo tudi v okviru svojih možnosti poskušala prispevati k opremitvi centra, zlasti bodoče knjižnice. Delegacija je povabila predstavnike Slovenske izseljenske matice na otvoritev tega centra, ki bo predvidoma dograjen v dveh letih.

Gostje so se v času bivanja v Sloveniji srečali med drugim tudi s predstavniki republiškega komiteja za varstvo in urejanje prostora, Zavoda za izgradnjo Ljubljane in fakultete za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, kjer so se pogovarjali o vprašanih prostorskega planiranja, urejanja mestnih in vaških področij ter se seznanili z nekaterimi značilnostmi arhitekture v Sloveniji.

»Slovenci v Avstraliji« v Slovenskem etnografskem muzeju

V Slovenskem etnografskem muzeju je bila 6. junija 1985 odprta razstava, ki prikazuje življenje avstralskih Slovencev, predvsem prve povojne generacije slovenskih izseljencev, ki živijo v avstralskih mestih Sydney, Wollongong, Melbourne in v Canberri. To je bila v Slovenskem etnografskem muzeju prva razstava, ki je predstavljala izseljensko problematiko, in pomeni tudi priznanje Slovincem v Avstraliji, hkrati pa je imela namen prikazati širši javnosti usodo, kulturo in življenje naših izseljencev.

Postavitev razstave je dajala videz razstavljenih študije, kar je razstava tudi bila, saj gre za diplomsko delo absolventke etnologije Brede Čebulj-Sajko.

Po informativnem uvodnem delu so bili enciklopedično predstavljeni geografski podatki o Avstraliji in potek priseljevanja na ozemlje današnje avstralske federacije. Jedro razstave je bilo osredotočeno na slovenske politične in ekonomske emigrante, ki so se izselili iz domovine v prvih letih po 2. svetovni vojni in so prihajali iz Evrope večinoma s pomočjo organizacije ICEM (International Committee for European Migrants), begunske organizacije IRO (International Refugee Organisation) in katoliških organizacij. Le-te so z najetimi ladjami brezplačno vozile ljudi v Avstralijo in druge dele sveta.

S številnimi fotografijami, diapozitivi, dokumenti, časopisnimi izrezki ter s predmeti, vzeti iz vsakdanjega življenja, je predstavila avtorica slovo od domovine, čas, ki so ga prebili v begunskih »lagerjih« v Evropi, pa vse do prihoda v sprejemne »hostele« na avstralskem ozemlju.

Predmeti in fotografije, ki so ilustrirali življenje Slovencev v Avstraliji, so bili pretežno iz 50-ih let in kot taki pričajo o stanju v kulturnem in socialnem razvoju naših izseljencev v tem obdobju. To je tudi čas, ko so začeli Slovenci v Avstraliji ustanavljati svoja društva, časopise, slovenske cerkve, slovenske radijske oddaje ipd., v okviru katerih so Slovenci razvijali različne kulturne, športne in humanitarne dejavnosti.

Ker je na razstavi prikazan predvsem tisti del izseljenčeve kulture, ki priča o njegovi navezanosti na prvotno domovino, ostaja naša predstava o načinu življenja Slovencev v Avstraliji nepopolna, saj je okolje, v katerega so

Razstavo o avstralskih Slovencih v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani so si ogledali tudi številni obiskovalci iz Avstralije (foto: Janez Zrnec).

prišli in čigar utripu so se morali nujno prilagoditi, le malo ilustrirano in si ga moramo bolj sami predstavljati.
Monika Kropelj

Svet na izletu

Slovenska izseljenska matica je v maju pripravila za svoje štipendiste enodnevni izlet na Primorsko. Udeleženci tega izleta smo bili z vseh strani sveta, glavno vlogo pa je imela Nadja, ki

hodi še v vrtec, hčerka Oskarja in Amalie Molek, najmlajša pa je bila njuna druga hčerka Katarina, stara komaj štiri mesece. Na izletu je bil torej kar svet v malem: Marko, Frank in Tanja iz Kanade, Monika in Stefija iz Združenih držav Amerike, Milena iz Švedske, Jacqueline iz Francije, Vasilija iz Grčije, Andrej iz Nemčije, poleg že omenjene družine Molek iz Argentine še Diego in podpisani Christopher iz Anglije. Spremljala sta nas Gabi Heimer, naša zaveznica z Maticе

in profesor Janez Bogataj z etnološkega oddelka filozofske fakultete.

Že v Podpeči pri Ljubljani smo zavili na stransko cesto in prof. Bogataj nam je začel predavati. Resnično je bil zelo izčrpen vir informacij o slovenski deželi, izredno dobro pozna tudi slovenske gostilne. Vse to njegovo znanje bomo lahko koristno uporabili tudi takrat, ko bomo po teh krajih potovali sami. V Razdrtem smo se ustavili v gostilni »Hudičevce«, kjer strežejo tudi tradicionalne slovenske jedi. Jedli smo tudi pršut, potico in pili medico. V spominu nam bo ostal tudi muzej poleg gostilne. Druga postaja je bila v Hrastovljah, kjer smo si ogledali cerkev z zanimivimi freskami iz leta 1490. Od tod smo se odpeljali na kratek ogled Kopra, nato pa smo imeli piknik blizu Strunjana. Kuhanje smo prepustili Diegu, njegov pomočnik pa je bil Mark, drugi pa smo imeli še čas za zabavo. Ko smo se nasitili, smo si ogledali še Portorož, nato pa krenili proti Ljubljani.

Christopher M. Bennett

Avseniki v ZDA in Kanadi

Po petnajstih letih bo ansambel Avsenik ponovno gostoval v Združenih državah Amerike in Kanadi, tokrat v organizaciji in na povabilo Franka Sterleta, lastnika restavracije »Slovenian Country House« iz Clevelanda.

Ansambel Avsenik, pojem slovenske narodno-zabavne glasbe, bo nastopil 13. septembra v Pennsylvaniji, 14. septembra v Music Hall v Clevelandu, 15. septembra v Torontu in 16. septembra ponovno v Clevelandu ob 25-letnici Slovenian Country House. V domovino se vračajo 17. septembra.

Izlet štipendistov Slovenske izseljenske matice na Primorsko se je končal s piknikom v Strunjano (foto: Diego Gomez).

Trideset let beograjske deklaracije

V ozadju beograjske deklaracije stoji proces destalinizacije, ki je bil zajel ne samo Sovjetsko zvezo, marveč je sprožal nove družbene in politične napetosti tudi v drugih vzhodnoevropskih deželah. Sovjetski interes za urejanje odnosov z Jugoslavijo je bil zatorej vsaj dvojen: prebiti blokada, ki je nastala v političnih in drugih odnosih med Jugoslavijo in SZ po resoluciji informbiroja, ob tem pa z obnavljanjem prijateljskih odnosov z državo, ki je bila po vsej Vzhodni Evropi simbol zagrizenega odpora proti stalinizmu in samostojne poti v socializem, pomiriti duhove v samem bloku, češ, tudi vam se odpira podobna perspektiva. Veljko Mičunović, nekdanji jugoslovanski veleposlanik v Moskvi, govori še o tretjem upanju sovjetske diplomacije: križ čez čase informbiroja naj bi – z nekaj samokritike na račun ravnanja SZ v letu 1948 – odprl možnosti za vključevanje Jugoslavije v vzhodni blok.

Seveda se ta del operacije ni posrečil in beograjska deklaracija je postala in ostala dokument, ki slej ko prej zagotavlja takšne odnose med Jugoslavijo in SZ, ki so odnosi enakopravnosti nevmešavanja v notranje zadeve in enake koristnosti – in to je bil njen temeljni cilj. Manj uspešna pa je bila beograjska deklaracija kot orodje nekaterih posebnih interesov, posebej kot orodje tistega prizadevanja, katerega cilj je bil potlačiti napetosti, ki so v tedanjem obdobju destalinizacije nastajale v sovjetskem bloku in pa v komunističnem gibanju. Destalinizacija je dobila zaostrene iz-

raze leto dni kasneje, posebej na Poljskem in na Madžarskem; v letih 1960–1963 se je poglobljajal in nato dokončno razkril razcep med Sovjetsko zvezo in Kitajsko, potem, ko je Sovjetska zveza v želji po tehnološki prenovi začela razvijati odnose z Zahodom, v nasprotju s pričakovani Kitajske, ki je skušala ohraniti zaostrene odnose med SZ in Zahodom, da bi bila Moskva bolj zainteresirana za hiter razvoj in krepitev Kitajske; nato pa je v zgodnjih sedemdesetih letih prišlo do razslojevanja med komunističnimi partijami, od katerih so številne zavrgle tezo o vodilni vlogi sovjetske partije in krenile po svojih »nacionalnih« poteh.

Po drugi plati pa beograjska deklaracija še vedno ostaja omejena predvsem na odnose med Jugoslavijo in SZ in žal ni postala splošno veljaven kodeks, po katerem naj bi se ravnali odnosi med vsemi socialističnimi državami. O tem je pričala invazija sovjetskih čet na Češkoslovaško leta 1968, prav tako pa pričajo o tem tudi sovjetska intervencija v Afganistanu leta 1979, vietnamski vdor v Kampučijo ter spopadi med Vietnamom in Kitajsko. Kodifikacija načel odnosov med socialističnimi državami slej ko prej še ni zaključena.

Junija letos je minilo trideset let, odkar je bila podpisana beograjska deklaracija, dokument, katerega načela so bila poslej reden sestavni del vseh sporočil o srečanjih med jugoslovanskimi in sovjetskimi državniki in ki po pravici velja za temeljni dokument v odnosih med Jugoslavijo in Sovjet-

sko zvezo.

Beograjska deklaracija, ki je pomenila tudi formalno normalizacijo leta 1948, ob resoluciji informbiroja prekinjenih odnosov med obema državama, velja za dokument s pomenom, ki naj bi presegal obseg dvostranskih odnosov. Odpira namreč tudi vprašanje kodifikacije tistih načel, ki naj bi uravnavala odnose med socialističnimi državami. Vprašanje, kakšni naj bodo ti odnosi, se je lahko zastavilo šele s koncem druge svetovne vojne oziroma, točneje, ob nastanku bloka držav, ki so v procesu nastajanja blokavske ureditve sveta postale sovjetsko vplivno območje, se strnile okoli Sovjetske zveze in se oklicale za socialistične.

V obdobju pred Stalinovo smrtjo je skušala sovjetska diplomacija to področje urediti v okviru leta 1947 ustanovljenega informbiroja (v katerem pa so razen komunističnih partij na oblasti sodelovale tudi druge komunistične partije) ter s slovitimi pogodbami o prijateljstvu in sodelovanju; posebej po čistkah v letih 1949–1951 pa je bilo poglavitno orodje urejanja odnosov med socialističnimi državami Stalinova samovolja. Ko je leta 1955 nastal varšavski sporazum (NATO je bil ustanovljen že leta 1949), je ta novost resda pomenila korak pri nadaljnjem utrjevanju blokavske delitve sveta, vendar pa je, kar zadeva odnose med socialističnimi državami, pomenila napredek, saj so bili po obdobju Stalinove samovolje ti odnosi postavljeni na pogodbeno podlago.

gospodarske novice

Presežek Slovenije v izvozu

Po mršavih prvih letošnjih mesecih je Slovenija aprila v tolikšni meri povečala izvoz, da se je tudi letos znova dokopala do presežka blagovnega izvoza nad uvozom. Po prvih štirih mesecih je tega presežka za 2,12 milijarde dinarjev in je tako slovenski štirimesečni izvoz za dva odstotka večji od uvoza. Tudi v jugoslovanskem merilu se je aprila izvoz hitreje povečal kot uvoz, vendar pa je bil zaostanek še naprej velik, saj je bila štirimesečna jugoslovanska pokritost izvoza z uvozom le 82-odstotna.

Jugoslavija je aprila letos izvozila za 178,17 milijarde dinarjev, kar je za 22 odstotkov več kot aprila lani. Od tega je Slovenija izvozila za 33,71 milijarde

dinarjev ali za 33 odstotkov več.

Aprila letos so v vsej Jugoslaviji uvozili za 207,69 milijarde dinarjev, kar je za 30 odstotkov več kot aprila lani. Od tega so v Sloveniji uvozili za 30,95 milijarde ali za 39 odstotkov več. Po teh podatkih slovenskega statističnega zavoda je v prvih štirih mesecih letos Jugoslavija uvozila za 689,59 milijarde dinarjev, kar je za 11 odstotkov več kot v enakem obdobju lani, izvozila pa za 563,21 milijarde ali za odstotek več. Potemtakem znaša letošnji štirimesečni jugoslovanski zunanjetrgovinski blagovni primanjkljaj 126,38 milijarde dinarjev in je za 104 odstotke večji, kot je bil v prvih štirih mesecih lani.

V Sloveniji so v prvih štirih mesecih letos po tečaju 185,70 dinarja za ameriški dolar uvozili za 107,75 milijade dinarjev.

TAM in KHD poglobljata partnerstvo

Tovarna avtomobilov in motorjev iz Maribora je po letih licenčnih odnosov s partnerjem Klöckner Humboldt Deutz iz Zvezne republike Nemčije poglobila to sodelovanje do enakopravnega partnerstva. Pred kratkim sta partnerja podpisala dolgoročno pogodbo o poslovno tehničnem sodelovanju pri razvoju, proizvodnji in prodaji tlačno polnjenih motorjev. V Tamu so že tik pred dokončanjem projekta, osvojitve in serijske proizvodnje motorjev FL 515. Proizvodnja te nove družine motorjev za potrebe TAM in KHD je predvidena za razdobje od leta 1987 pa do leta 1995. V tem času bo skladno z etapno izpeljavo investi-

cije rastle proizvodnja od 100 do 12.300 motorjev letno. Celotna investicija je ocenjena na okrog 56 milijonov nemških mark, k čemur bo TAM prispeval približno tretjino denarja.

Pogodba za izdelavo dveh vodnih turbin

V Litostroju bodo po pogodbi izdelali dve Kaplanovi turbini po 20,4 MW moči s celotno turbinsko regulacijo in ostalo opremo. Teža izdelka bo znašala 506 ton. Turbini sta namenjeni za HE Dubrava (pri kraju Dubrava na Dravi) in HE Djale (pri Trilju na Cetini). Vrednost opreme je že danes ocenjena na 1,44 milijade din. Gradnja se je že začela v oktobru 1984, glavna dela pa bodo izvajali septembra letos. V naslednjih treh letih bo moral Litostroj izdelati in montirati svojo opremo tako, da se bodo stroji zavrteli že v januarju 1989. HE Djale bo zanimiva elektrarna v hidroenergetskem sistemu na Cetini, saj bo predstavljala vmesno akumulacijsko stopnico med HE Zakučac in HE Peruća ter HE Buško Blato. Hkrati bo nova HE Djale dopolnila sistem hidroelektrarn v porečju Cetine, kamor spada tudi HE Orlovac in HE Kraljevac. HE bo zgrajena v naravnem kanjonu reke Cetine, ki leži 6 km od Trilja.

Nova izvedba sončnega sprejemnika

Klimat se je letos pojavil na jugoslovanskem tržišču z novim sprejemnikom sončne energije, ki ima precej novosti tako glede montaže kot tudi prihranka vgrajenega materiala. Tip sprejemnik SSE 84 se lahko izdelata tudi s kaljenim steklom. Za letos v Klimatu načrtujejo, da bodo poslali na trg 8000 takih sprejemnikov, za kar imajo zagotovljen ves potreben repromaterial. Če se bodo potrebe na tržišču po teh sprejemnikih povečale, jih bodo delavci te organizacije izdelali še več. Nov tip sprejemnika so začeli proizvajati konec letošnjega februarja. Kljub začetnim težavam v proizvodnji so marca izdelali 700 sprejemnikov, v aprilu pa še enkrat več.

Prvi Eurotel v Jugoslaviji

V Strugi ob Ohridskem jezeru (Makedonija) so odprli nov hotel Eurotel-Struga, ki ima 310 apartmajev s 1360

ležišči. To je prvi jugoslovanski hotel takšne vrste in je sestavni del obsežne Eurotel verige sodobnih hotelov v svetu. Lastniki apartmajev so zasebniki ali delovne organizacije, ki so z gotovino ali krediti vložili v zidavo hotela skupaj 700 milijonov dinarjev. Lastniki apartmajev bodo sodelovali v dohodku hotela in pri upravljanju.

V Novi Gorici računalniško središče mednarodnega značaja

V Novi Gorici pospešeno gradijo novo računalniško središče Iskra - Delta. Iz nekdanjega hotela Agronavti bo do septembra zrasel nov objekt, v katerem bodo vzgajali računalniške kadre, po katerih je vedno večje povpraševanje, in organizirali vrsto spremljajočih dejavnosti. Novo računalniško središče Iskra - Delta bo imelo mednarodni značaj, saj se bo povezovalo z znanimi svetovnimi računalniškimi ustanovami.

Novo računalniško središče bo imelo na voljo 12.000 kvadratnih metrov površine, hotelski del pa bo lahko prejel do 220 slušateljev, ki bodo imeli v sobah urejene računalniške terminale. Razen velike dvorane za predavanja, seminarje in tečaje, bo še na voljo vrsta manjših prostorov za skupinski študij.

Iskra - Delta bo organizirala še svoj razvojni inštitut, ki bo med drugim skrbel tudi za sodelovanje s sorodnimi ustanovami v zamejstvu. V novo računalniško središče se povezuje tudi postavljena organizacija VIPA (kmetijstvo, prehrambena industrija, trgovina in gostinstvo) iz Ajdovščine, ki bo v prostorih s 600 kvadratnimi metri površine namestila računalniške terminale za interno banko. V novem računalniškem središču bo prostor še za gostinske, obrtne in rekreativne dejavnosti.

Ob tem velja še omeniti, da Iskra - Delta že sedaj uspešno sodeluje z Meblom in Primorje exportom iz Nove Gorice ter Anhovskim Salonitom, poslovné stike pa namerava še razširiti tudi v zamejstvo.

Milijon kubičnih metrov iverk

V Meblovi tovarni ivernih plošč v Novi Gorici so naredili milijonti kubični meter ivernih plošč. Če bi te položili po cesti, bi segale od Nove Gorice do

Gevgelije na jugoslovansko-grški meji. Približno 20 odstotkov ivernih plošč so izvozili. Za iverke - izdelovati so jih začeli leta 1976 - so doslej porabili 1,5 milijona kubičnih metrov lesa, 100.000 ton lepila in 135 milijonov kilovatnih ur električne energije.

190-članski delovni kolektiv Meblove tovarne ivernih plošč se je v vseh letih proizvodnje srečeval s pomanjkanjem surovin, predvsem lesnih odpadkov. V zadnjem času posodablja proizvodnjo, med drugim so uvedli računalniško krmiljenje procesne proizvodnje pri izdelavi iverk.

Ladjedelnici »Split« prvo mesto

Ladjedelniški industriji »Split« je po podatkih Inštituta za zunanjo trgovino iz Beograda pripadalo z neto deviznim dosežkom 154 milijonov dolarjev v lanskem letu prvo mesto med jugoslovanskimi izvozniki. Po bruto doseženem izvozu pa je splitska ladjedelnica s 189 milijoni dolarjev izvoza na petem mestu. Medtem ko so bili številni ladjedelniki doma in po svetu lansko leto brez dela, so Splitčani zgradili lansko leto osem ladij, dve za konvertibilno tržišče, štiri ladje so zgradili za njihovega največjega naročnika Sudoimport iz Moskve, dve ladji pa za domače tržišče. Iz navezov so ladjedelniki iz Splita porinili v morje doslej skupaj 264 ladij s 4,618.661 dwt, od tega za tuje naročnike skupaj 140 ladij. Letos bo ladjedelnica »Split« splovila šest ladij.

Izvažajo na Kitajsko

V Industrijski proizvodnji Klima so konec marca in v začetku aprila delali s polno paro ventilatorje in hladilne komore za izvoz na Kitajsko. Vrednost tega izvoza presega 50 milijonov dinarjev in tako bo Klima že spomladi letos izvozila več kot lani vse leto.

Klima z lanskim izvozom ni bila uspešna. Vrednost izvoza so v primerjavi z letom 1983 le minimalno povečali. Zadali so si nalogo, da bodo začeli pospešeno iskati nove izvozne možnosti. Kitajski posel je skoraj končan, podobne posle pa si obetajo tudi s Tunizijo in Sovjetsko zvezo. Partnerji v teh dveh državah se zanimajo za prezračevalno opremo za kmetijstvo in živilsko predelovalno industrijo. Pri kmetijstvu je to oprema za farme, v živilskem programu pa za dimnice in zorilne komore za meso in mesne izdelke.

Velike možnosti za razvoj kmečkega turizma

Sodobni svetovni nomadi beže iz betonskih džungel in velikih mestnih središč ne samo k morju, temveč vse bolj v gorski, alpski svet, kakršen predstavlja v Sloveniji velike turistične možnosti. Gorski turistični kraji dobivajo vse večji razmah, sloves so si pridobili ob planinstvu in hribolastvu, ki ima v Julijskih Alpah, Karavankah, Kamniških ali Savinjskih Alpah že dolgoletno tradicijo. V zadnjem obdobju, zlasti po letu 1970, ko smo začeli s sistematičnim razvojem posebne veje turizma – kmečkega, pa dobiva ta pojem vse večjo veljavo.

KAJ JE TO 'KMEČKI TURIZEM'?

V Sloveniji opredeljujemo za kmečki turizem tisto dopolnilno dejavnost, ki prinaša kmetu, skupaj z dohodkom iz kmetijstva kot glavne dejavnosti, dodatni dohodek. Ta dohodek naj kmetu omogoča enak materialni in družbeni položaj, kot ga imajo aktivni prebivalci v nekmetijski dejavnosti, oziroma kmetije v tistih predelih, kjer so ugodnejši naravni pogoji za kmetijsko proizvodnjo. Za nastanek in razvoj kmečkega turizma so potrebni nekateri pogoji, kot so naravna atraktivnost, tip ustrezne kulturne krajine (travniki, pašniki, vinogradi), čisto okolje, prometna dostopnost, etnološke znamenitosti in vrednote, bližina servisnih dejavnosti, kulturna raven vasi in gostitelja, intimnega okolja, kjer gost prebiva, turistična tradicija in sloves... Tem dejavnikom pa lahko dodam vrsto psiholoških, ki nastajajo med ljudmi samimi.

V Sloveniji so bila do leta 1950 zanimiva za turizem te vrste predvsem območja v nižjih in srednjih hribovskih legah, razvoj cestnega prometa in žičnic pa je to mejo premaknil višje. Prvi obrtni zakon iz leta 1973 je opredeljeval kmečki turizem kot dodatno možno dejavnost, ki je vključevala sprejemanje in prenočevanje gosta; kmet mu je nudil posteljo, hrano in pijačo. To dejavnost pa je lahko opravljal le kmet, ki je sam obdeloval zemljišče. Dandanes govorimo o polnih penzionih, polpenzionih, dopolnilnih dejavnostih vseh vrst, kulturi in športu ter rekreaciji, ki so skrb takoimenovanega 'profesionalnega turizma' v velikih turističnih krajih. Današnji gost zahteva vse več, vse več lahko plača. Išče prvobitnost in izvirnost doživetij vseh

vrst, kar dopušča stotere možnosti – od srhljive pustolovščine pri lovu na nosoroga v Afriki, do trganja rož nekje na pobočjih Golice v mesecu narcis v Sloveniji. Mir, nedotaknjena lepota in čar nedoživetega ostajajo izhodišče za potovanja. Veliki skupni mnogokratnik turističnih nomadov pa je odkrivanje neznanega, ki bogati. Doživetje, avantura!

SLOVENSKE REGIJE IN KMEČKI TURIZEM

V letu 1972 je bilo število kmetij, ki so se ukvarjale s kmečkim turizmom v posameznih regijah sledeče: Gorenjska 91, Savinjska dolina 32, Koroška 19, Osrednja Slovenija 6, Pomurje 5, Podravje 4, Spodnje Posavje 2, Posočje 1; dolenska, kočevska, obmorska in kraška regija pa nobene (uradne) kmetije. Skupaj je bilo torej 160 kmetij s 1587 ležišči.

Do konca septembra 1984 pa so se ti podatki spremenili takole: Zgornja Savinjska dolina 44 kmetij, Štajerska 30, Zg. Savska dolina 24, Koroška 21, Škofja Loka 14, osrednja Slovenija 13, Pomurje, Kranj in Jezerško po 7, Postojna 2, s skupno 1585 ležišči. Poprečno so bila ležišča zasedena 31 krat v letu, vseh nočitev pa je bilo 35.703. Turistične agencije niso kazale dovolj interesa, propagande ni bilo, kmečki turizem je bil še vedno 'stranska dejavnost'. V letošnjem letu se namerava

tem kmetijam priključiti še 45 novih: Štajerska 16, Koroška 11, Zgornja Savinjska dolina 5; Škofja loka, Zgornja Savska dolina, Dolenjska in Pomurje po 2.

V Mozirju, 30 km od Celja, pod obronki zimskega turističnega centra Golte, pa nameravajo zgraditi turistično vas, kakršne že obstoje po svetu in v Jugoslaviji, z okrog 1000 ležišči, s čemer bi uresničili zamisel o hotelu ter zimskem in letnem (kmečkem) turizmu, združenem na enem urbanem kraju.

NA PORETOVI KMETIJI SPREJEMAJO TURISTE

Na 23 kilometrov dolgi poti iz Ljubljane do Škofje Loke nam sredi maja božajo oko razcvetele jablane, temnozeleno polja pšenice, preprejena z rjavimi razami pravkar vsajenega krompirja. Zelene grive Škofjeloškega pogorja barvajo razbrstele bukve svetleje. Iz Škofje Loke je do Porentove kmetije v Crngrobu le 7 kilometrov. Crngrob je vasica, ki ima trinajst števil, dve hiši sta prazni. Precej kmetov tod prodaja sadike dreves, glavni vir dohodka pa je krompir, živina in les.

Od daleč nas pozdravi slikovita gotška cerkev, ob vznožju katere sta si Marija in Jože Porenta zgradila nov dom. Kmečki nasmeh ni uraden, preračunljiv, gostoljubje je nekaj, kar nosita v sebi in ga ni mogoče plačati z

Presečnikovi skupaj držijo, zato pa imajo že 25 let izkušenj s kmečkim turizmom.

nobenim denarjem. Ko se vsujemo iz avtobusa kot čebele, nas čaka hladen jabolčnik, domača slivovka, potica, pravkar pečeni domači kruh in pogovor v kuhinji in jedilnici, kjer prevladuje oprema iz lesa. Po hrastovih stopnicah se vzpemo v drugo nadstropje in si ogledujemo prijetno urejene dvo in troposteljne sobe, h katerim sodijo kopalnice s tuši. Z balkona nas pozdravijo cvetovi jablan, začudena živina na paši nad sadovnjakom dviga glave.

Gospodarica Marija je v zadregi in se obrača na gospodarja, oba pa zadovoljita radovednost gostov. S kmečkim turizmom se ukvarjata šele od lanskega leta. Takole povesta:

»Staro hišo sva podrla in postavilo tole, novo, šest let smo zidali. Lahko rečeva, da so pokazali občinski možje in turistični delavci ter kmetijska za-

druga veliko razumevanje za naša prizadevanja, zlasti zdaj, ko sva šele na začetku te kmečke-turistične poti. Borih 50 milijonov posojila sva vzela, ostalo sva vložila sama. Ni še vse storjeno, kot hočeva, okolica še čaka, delo na polju zahteva svoje,« pove gospodar. Žena Marija pritegne: »Pri nas lahko turisti sodelujejo pri delu na polju. Eden je sicer poskušal pri senu, pa ni dolgo vzdržal. Druga gostja je na svojo željo pomagala kopati krompir. Tretji rad pase krave... Sicer pa imamo vse stroje za kmečka dela in molžo. Tisti, ki pridejo letovat k nam, pa se radi poskusijo, če so še kmečkega porekla ali imajo veselje do dela v krvi.

Na jedilniku imamo samo kmečko, pristno domačo hrano, od juh, do raznih vrst mesa, zaseke, klobas. Bela in

črna vina nabavljamo na Štajerskem in Primorskem, imamo tudi flaširana. V sobah je 16 ležišč, povsod je parket in obite so z ladijskim podom.

Veste, mi smo se lotili tega kmečkega turizma iz veselja, radi delamo z ljudmi, kakšnega posebnega denarja ne bo! Če nas bodo preveč obdavčili, se s to ‚dopolnilno dejavnostjo‘ ne bomo ukvarjali. Vendar kaže, da se nam obetajo boljši časi.

Klima pri nas je čudovita, gozdovi in gore in vsa narava dihajo svežino. Po gozdovih je veliko borovnic in gob.« Gospodar Jože omeni, da bi se povezali z lovskimi družinami Sorškega polja in Križne gore, saj je to dovolj divjadi – srne, zajci, fazani, divji prašiči, lisice in še kaj. Tako bi organizirano, v povezavi s turističnimi delavci, v okviru škofjeloškega Alpetoura in kmetijsko zadrugo, vključili v svojo ponudbo tudi lov.

Za ribiče pa predstavljata reki Selška in Poljanska Sora pravi raj s kristalno čistimi vodami, kjer se skrivajo plemenite postrvi. Sotočje obeh rek pa je prav v Škofji Loki, znani po tradicionalnem izseljenskem pikniku, kjer se vsako leto zberejo izseljenci na slikovitem škofjeloškem gradu, da se srečajo z znanci in sorodniki iz domovine. Marsikdo, ki bi vedel za 14 kmetij, ki se ukvarjajo tod blizu s kmečkim turizmom, bi rad ostal na kakšni za nekaj dni in užival lepote enega najlepših koncev Slovenije.

OKOLICA ZA IZLETE IN PLANINARJENJE. Po obilnem zajtrku se gostje radi odpravljajo na izlete in po-tepe. Gredo do Planice na blagi hrib 834 m visoko, do Bukovščice, o Selški dolini, mimo Praprotnega in Selc se lahko vzhajajo na 947 m visok Mohor, obiščejo prelepe kraje na drugi strani Selške Sore, 1024 m visoki Lubnik, Martinj vrh, Ojstri vrh... Potepajo pa se lahko po staroveškem delu Škofje Loke in si ogledujejo muzeje in znamenitosti mesta. S svojimi ali v hotelu Transturist najetimi avtomobili pa si lahko gostje ogledajo širšo okolico, Kranj, Bled, Bohinj in še kaj.

Goste najbolj privlači misel, ki izvira iz počutja: Tukaj mi je tako, kot da bi bil doma! Kmetija ponuja košček domovine, prisrčnost in zaupljivost, kakršno redko srečaš v velikem, ‚industrijskem turizmu‘, kjer se vesele množice. Marija in Jože se veselita – posameznika. Gospodarja smo prosili še za naslov: Jože Porenta, Crngrob 5, 64209 Žabnica, Slovenija.

Na 14 kmetijah, ki se ukvarjajo v okolici Škofje Loke s kmečkim turizmom, veljajo za letošnje leto sledeče cene:

Presečnikova kmetija vas sprejme z radodarnimi rokami

Marija Porenta in Jože, ob njem Borut Mencinger, direktor Alpetoura v Škofji Loki ter gostje na obisku. Crngrob pri Škofji Loki.

Vrsta storitev	I. kategorija		II. kategorija	
	\$	DM	\$	DM
nočitev z zajtrkom	6,50	20,00	5,20	16,00
polpenzion	7,90	24,30	6,70	20,70
penzion	8,80	27,00	7,50	23,00
turistična taksa	0,20	0,50	0,20	0,50

Cene veljajo za bivanje nad 3 dni/noči v dvo- ali večposteljnih sobah. Doplacilo za enoposteljno sobo znaša DM 2.00 oziroma \$ 0.70.

INFORMACIJE IN PRIJAVE: ALPETOUR Turistična agencija Škofja Loka, Turistična poslovalnica Šk. Loka, tel: 064/60-960, 61-564

SAVINJSKE ALPE VABIJO

Gornji Savinjski dolini pripada porečje reke Savinje od Soteske navzgor in porečje Drete, v skupni površini 507,5 km². V občini Mozirje je celotno območje Gornje Savinjske doline, ki obsega Savinjske Alpe, Karavanke med Jerebičjem (1761 m) in Slemenom (1254 m), alpsko predgorje, del planine Menine z Dobrovljami, smučarski center Golte, Smrekovsko pogorje, predel med Kašno planino in Velikim Rogatcem in gornji del Savinjske doline, Mozirsko kotlino z Zadrečko dolino ter dolino ob Savinji med Ljubnim in Sotesko. Na območju Gornje Savinjske doline je 36 turističnih kmetij s 400 ležišči, na nadmorski višini od 340 do 1327 m. Od Logarske doline ob meji z Avstrijo si sledijo po dolini Savinje in ob njej znani turistični kraji v objemu planinskih vrhov: Solčava, Robanov kot, Raduha, Luče, Ljubno, Radmirje, in vrhovi: Ojstrica (2348 m), Raduha (2062 m), Boškovec (1590 m).

Ob lepi asfaltni cesti, ki pripelje potnike iz Kamnika, preko gorskega prehoda Črnivec v Zgornjo Savinjsko dolino, v dolino reke Drete, se začena pravljčni svet gora, pašnikov in gozdov z redkimi, mogočnimi kmetijami.

DOMAČIJA PRI KNEBLOVIH

S ceste zavijemo pred Gornjim gradom v levo, v Lenart. Sprejmeta nas Ivan in Zinka Presečnik na kmetiji, ki je vzorno urejena. Visok hrastov kozolec, hlevi z aparati za molžo, posebna hiša, kjer nastanijo goste in hladna lipova senca, kjer nekateri posedejo. In že romajo šilca žganja kot dobrodošlica. Sledi domače prigrizek, okusen, da si oblizujemo prste, pa potica. Pri Presečnikovih, po domače pri Kneblovih, poprime za delo mnogo rok. Poleg Ivana in Zinke je še mama Marija in njen mož Ivan in še kdo...

Marija Presečnikova ima mnogo izkušenj s turisti: »Posebno veselje moraš imeti do strežbe, do ljudi, do vsega tega. Ko smo kmetijo usmerili, smo prenehali sejati in saditi vse, zdaj se ukvarjamo samo z živinorejo, dopolnilna dejavnost pa je kmečki turizem, ki predstavlja dodaten dohodek. Od nas še ni nihče odšel nezadovoljen. Glejte – tisti, ki so prišli 1960. leta, prihajajo še danes, če so še živi! Mi pa smo imeli samo tri take, ki jim ni bilo kaj všeč. Za starejše so primerni sprehodi ob potoku, gredo na hribček, k cerkvi svetega Florjana, odkoder je prelep razgled po Zadreški dolini, mladi se povzpnejo na Lepenatko,

Menino planino, Vivodnik. Pozimi si nekateri pripeljejo majhne žičnice in po več družin se smuča skupaj s svojimi otroki. Mi si prilagodimo kmečka dela tako, da jih je najmanj, ko strežemo turistom, to je poleti.

Štiri sobe oddajamo, ena je štiri, dve sta tri in ena dvoposteljna z vsem, kar sodi zraven.«

Za lovce in ribiče je tu pravi raj. Največ je srnjadi in gamsov, pogosta sta petelin in ruševce, divji prašiči pa so redni gostje, prav tako zajci in fazani.

V Mozirju gojijo ameriško postrv, v zgornjem toku Savinje lovijo lipana. Potočno postrv gojijo v ribogojnici v Podvolovlju. Česti plen ribičev so še sulec, klen, mrena in sivec. Tudi tu se lahko turisti lotijo vseh mogočih del za zabavo ali so kmetom v resno pomoč, če jih veseli. Jeseni so darovite.

Gozdovi dihajo ozon, da bi ga ponesel na mestne ulice in ga trošil počasi kot redek dar, in še nebo bi jim ukral, tisti del, ki ga prebadajo Savinjske in Kamniške Alpe, ki so bliže soncu. In te kmetije so na sončni strani Alp, ponos Slovenije.

Nekateri kmečki prazniki v Sloveniji

Preddvor: Turistična prireditev z domačimi običaji, 13. julij

Polenšak: Praznik žetve in razstava kruha in pogač, 13. julij

Senovo: Žetev na Šedmu, prikaz starih opravil in delovnih običajev, julij

Gornji Grad: Čebelarski praznik, prodaja medu, medenih izdelkov, vlečenje vrvi za pokal strdi idr., 20.–21. julij

Vransko: Kmečke igre, prikaz kmečkih opravil, kuharskih veščin, tekmovanje koscev idr., 20.–21. julij

Moškanjci: Kmečki praznik, prikaz lukarskih opravil, 21. julij

Luče: Lučki dan, prikaz stare domače dejavnosti, 10.–11. avgust

Braslovče: Dan hmeljarjev, prikaz starih hmeljarskih običajev, 11. avgust

Trnavče pri Mozirju: Kmečki praznik 17. avgust

Žirovnica: Živinorejski dan ob Završniškem jezeru, 18. avgust

Nova vas na Blokah: Kmečki praznik, 18. avgust

Destrnik pri Ptujju: Kmečki praznik, prikaz starih kmečkih opravil in običajev, 25. avgust

Maja je Porentova kmetija kot v pravljici.

Konjenišтво v Savinjski dolini

Konjeniški klub, ki deluje v sklopu Turističnega društva Mozirje, je v aprilu organiziral predvajanje konjeniških filmov – tudi kot spodbudo sedanjim in bodočim rejcem konj v tem okolišju.

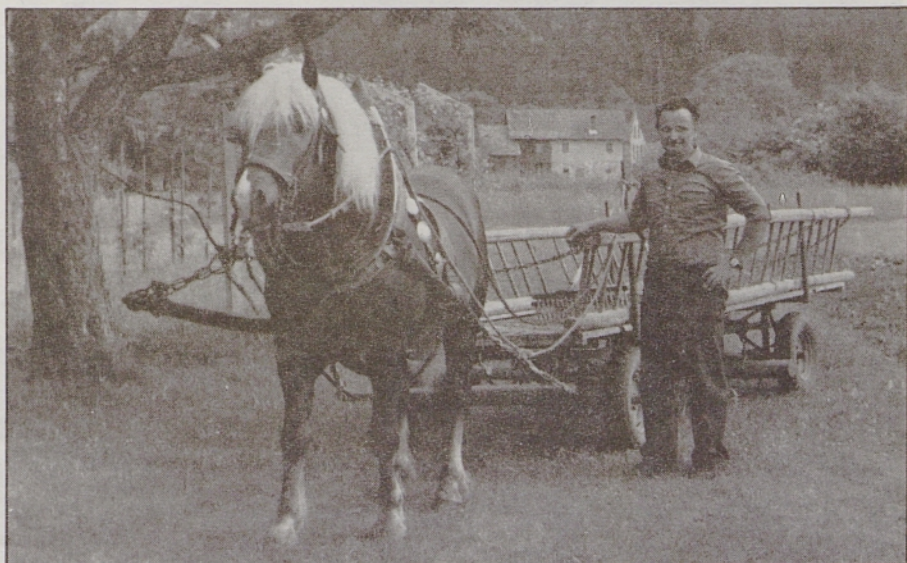
Mozirje, sedež občine za Gornjo Savinjsko dolino, je imelo že v srednjem veku burno zgodovino, saj so tod divjali boji za celjsko dediščino in je bil takrat razrušen tudi mozirski grad, ki je bil od leta 1456 last Habsburžanov. Leta 1635 je bil grad prizorišče kmečkega upora, ki ga je vodil Gregor Brezar. V tem času pa so v te kraje vpadali tudi Turki. Na te čase spominjajo obrambni stolpi ob župni cerkvi sv. Jurija.

Grad je imel, podobno kot vsi drugi gradovi, tudi konjušnice in močne konjeniške oddelke. Konjenišтво pa je bilo že od nekdaj razvito tudi pri kmetih, ki so se ukvarjali z gozdarjenjem in vozarjenjem. Kmetje so imeli po večini konje pasme norik, s katerimi so vozili les v Celje in v druge kraje po vsej spodnji Štajerski.

V zadnjem času, ko postaja konjenišťvo vse bolj športno-turistična panoga, pa so se prebivalci Gornje Savinjske doline začeli zlasti ukvarjati z vzrejo haflingerjev, ki so uporabni tako za tovorjenje, jahanje kakor tudi za vožnjo. Ti konji, katerih domovina je Tirolska, so po barvi lisjaki z belo grivo in belim repom. Visoki so 145 do 150 cm. Haflingerji se uveljavljajo tudi kot športni konji. Na konjeniški prreditvi leta 1981 v Grosupljem na Dolenskem je prav haflinger s Krumperka v ravni galopski dirki premagal indijanskega ponija ali pintada. Velike ambicije in želje imajo tudi savinjski zagnanci za razvoj konjenišťva, zato si želijo tudi lasten hipodrom. Prepričani smo, da se jim bo uresničila ta želja, saj bi bil tudi v spodbudo tamkajšnjemu turizmu.

Žrebec pasme haflinger pod sedlom jahača Jožeta Vrhovnika iz lok pri Mozirju.

Isti žrebec, vprežen v voz Ivana Vrhovnika, Jožetovega očeta.

IVAN CIMERMAN

MARIJA AHAČIČ-POLLAK:

Zatočišče v pesmi

Marija Ahačič-Pollak je najbolj znana kot pevka narodno zabavne glasbe, v pogovoru pa nam razkriva še druge, dolgo prtajane talente, ki so se razcvetali v petindvajsetletnem bivanju v Kanadi. Z neko lahkotno družabnostjo in iskrivostjo se odzove vabilu za predstavitev. Pridobila si jo je z nešteti nastopi v javnosti, na potovanjih, prireditvah, v družabnem življenju in delu pri radiu, najprej v domovini, nato pa v tujini.

Med nerimane besede se ji nenehno pritihotapljajo verzi in osnovna misel je zajeta z njeno pesmijo: »Iz rodnega kraja pred leti, /še mlada sem deklica šla./ V deželo čez morje po svetu /za ljubim sem svojim odšla./ . . . Minila že mnoga so leta, /ne joče več moje srce. . . / In pesem doni tu slovenska, /saj poje jo moje srce./ Še vedno je polno ljubezni /do lepe Slovenije./

Kot mlado deklico so jo odkrili Avseniki, s katerimi je pela od leta 1957 do 1960. V letu 1959 so izdali prvo ploščo, na kateri je kraljeval njen glas, posneli pa so jo pri Jugotonu v Zagrebu v preprostih pogojih tedanjega časa. Takratni 'hiti' so bile popevke: Murke, Prelepa Gorenjska, Na mostu, Čujte me, čujte. Za izseljence je prvič pela leta 1957 na Polževem in neka navdušena poslušalka ji je dala – pomislite – šminko!

»Tokrat sva nastopala skupaj s Francetom Korenom. Mojo generacijo so predstavljale pevke Majda Sepe, Beti Jurkovič, Marjana Deržaj; to je bil čas Iva Robića in Gaby Novak. Družila nas je čista ljubezen do petja. Od vasi do vasi smo romali, tudi po štiri koncerte smo imeli na dan. Z znanim komponistom Bojanom Adamičem sem prvič nastopila v Kopru.

Ej, ne veste, kakšna pustolovščina je bila, ko smo se leta 1955 dvignili s travnika – letališča pri Ljubljani z letalom in poleteli v Beograd in Skopje. . . .« pripoveduje Marija.

ZA LJUBIM PREK »LUŽE«

»Čprav mi je bilo težko ob jokajoči mami, sem odšla za možem v Kanado, v Montreal. Imela sem majhnega otroka, Peter je študiral in morala sem v službo. Postal je magister kemije in moj najboljši tovariš, navdihovalec, svetovalec in sopotnik. Hčerki sta odraščali. Nato sem se še sama odločila za študij ter postala profesor umetnostne vzgoje, 1977. To so bila štiri trda, garaška leta, to je bil reden študij na pravni univerzi. Tako sem popravila 'greh' mladosti, ko sem v Ljubljani skoraj dokončala glasbeno akademi-

Pevka Marija Ahačič-Pollakova je v Kanado prenesla navdušenje nad slovensko ljudsko pesmijo

jo,« pove in se potopi v svojo ljubezen – petje.

VRNITEV K SLOVENSKI LJUDSKI PESMI, PLOŠČA

»Šele po diplomi sem se začela spet ukvarjati z nastopanjem in petjem ter gostovanji. Zelo mi je pri srcu moja plošča TEČEJO, TEČEJO NITKE, pesem Želim ti vse najboljše, mama pa je postala silno priljubljena.

Najdražja pa mi je tale plošča, ki sem jo izdala tako rekoč v samozaložbi: Slovenske narodne pesmi »POJTE Z MENOJ«, kjer me spremlja na citrah Miha Dovžan, brat Vital pa me virtuožno dopolnjuje s harmoniko. Ploščo so posneli v studiu Helidona, v Ljubljani, izdelati pa sem jo dala v Kanadi. Stala pa me je več kot 5000 dolarjev, prodajajo jo v Kanadi in ZDA. Mislim, da do te izdaje, leta 1983, še ni bilo celotne long-play plošče, kjer bi solist sam prepeval slovenske narodne pesmi, zborovskih posnetkov pa je bilo veliko. Upam si trditi, da je to prva plošča, ki jo prodajamo v tujini in so jo posneli izseljenci, ki ima pravilno slovensko izgovorjavo. Slikar Stritof iz Hamiltona mi je dejal, ko jo je slišal: »Hudiču si dušo zbudila!« kar je bil zame velik kompliment.«

Prisluhnem: Tržičanka tudi po četrto stoletja bivanja v Kanadi govori slovensščino z lepim gorenjskim naglasom – materino narečje.

»Vedno sem vedela, da še nekaj skrivam v sebi! Komponistko in pisca pesmi, besedil! Kar privrelo je iz mene. Brez srca ti nobena akademija nič ne pomaga, nobena tehnika, naši izseljenci veliko dajo na čustvo, na pesem, ki je zapeta iz srca. Otroci, potomci v Kanadi živečih Slovencev, tretja, četrta generacija se tako srečuje s pristnimi besedili in izvorno ljudsko pesmijo, tej pa prilagam tudi svoje izvorno pisanje in komponiranje.«

TERCE, TERCE, TE TIPIČNE SLOVENSKE TERCE!

–In kaj je za vas tipični slovenski melos, v čem je različen od drugih? »Ta melos ločiš med vsemi drugimi svetovnimi melosi, pa čeprav ga igra tudi filharmonični orkester. Terce, terce so tiste, ki ga razkrivajo, pa instrumentalna spremljava s harmoniko. Brez harmonike ni slovenskega melosa! Nekaj prabitnega je v tem, arhaičnega, samo našega. Po tej svojskosti nas spoznajo in ločijo od drugih.«

SLOVENSKA BESEDA NA KANADSKEM RADIU

Leto in pol že teče melodični glas Marije Ahačič-Pollakove v eter v Torontu

v oddaji Slovenski večer, enkrat tedensko po eno uro. Pred njo sta oddajo vodila Frances Steinbacherjeva in Jože Avsec, zdaj pa tudi Ahačičeva odhaja z možem v Ottavo, za večjim kosom kruha. »Vsako leto prihajam v Slovenijo in mrzlično sem zbirala gradivo za žive oddaje – vse so bile »v živo« brez predhodnega snemanja. Zajemale so informacije in Jugoslavije in Kanade, prizadevala sem si, da bi nastopali ugledni sogovorniki s posameznih področij in da bi dvignili kulturno raven oddaj, ki so bile vse preveč prežete le z narodnozabavno glasbo. Gradivo mi je pošiljala RTV Ljubljana in Matica, zlasti sem se veselila zvočnih pisem, ki so bila res strokovno posneta. Poslušalci so nam radi pisali. To delo je zahtevalo polno mero idealizma in ekipo dobrih, uglašanih sodelavcev. Skrbi me, kako bo poslej...«

Nemirno in živahno nam razlaga, da ji pritajena igralska žilica ne da miru: »Leta 1982/83 sem bila stalni gost televizijske oddaje Polka times, na kanalu 13, ki jo je vodil Walter Ostanek, vsak teden sem pela, oblečena v mojo čudovito narodno nošo, ki je dediščina mojih prednikov. »Tudi na ljubljanski

televiziji je imela enourno oddajo, ki so jo na zahtevo gledalcev večkrat ponovili, saj je zapela svoje izvirne pesmi v ljudskem, preprostem jeziku.

Prav te dni pa je njen oče Rudolf praznoval 95 – letnico. »Njegovo življenje je tako bogato, da sem sklenila o njem napisati – knjigo. Bil je borec za severno mejo, je nosilec medalje Miloša Obrenovića iz 1. svetovne vojne, bil je v ruskem ujetništvu in 30 let kapelnik. Tako nas je vseh pet otrok v družini že od malega navajal na pesem, tisto najbolj žlahtno, ki gre iz roda v rod.

Hobby? Šivam, vse, kar nosim, zašijem sama. Odkar sem v Kanadi, si nisem kupila še nobene obleke. Mnogo svojih zamisli lahko izrazim v krojenju in se grem »svojo modo«.«

In kdo ji daje peruti, spodbudo in podporo pri tako široki paleti interesov in nagnjenj? Mož Peter, ki bdi nad njo z dobrohotnim razumevanjem in potrpežljivostjo. Kajti: težko je ukrotiti toliko iskričnost in vetru nataktni – uzde.

Pesem je torej zanjo dom, tista, ki jo je pesnela z doma, da se vanjo skrije in z njo izrazi svoj »jaz« v kanadskih prostranstvih.

USTANOVljENO

LETA 1815

KERAMIČNA INDUSTRIJA LIBOJE – CELJE

Keramična industrija Liboje ima že dolgoletno tradicijo, saj letos slavi 170-letnico začetkov svojega dela. V tistem času se je namreč pričela industrijska proizvodnja keramike. Tako dolga tradicija kakšnega podjetja pa je tudi zelo redek primer, zato ima tovarna velik ugled v Jugoslaviji.

Okrasna keramika, proizvedena še pred 170 leti, je zelo poznana tako doma, kot tudi v tujini, mnogo starih izdelkov pa si je možno ogledati v muzejih, pa tudi v zasebnih zbirkah.

Danes je zaposlenih v KIL 550 delavcev, ki poleg okrasne in gospodinjske keramike izdelujejo tudi ogliko-grafitne livarske lonce. Celotna proizvodnja tovarne pa znaša okoli 3.500 ton izdelkov. KIL predstavlja tudi danes vodilnega proizvajalca keramičnih izdelkov, kar ji omogoča stalno izboljševanje kvalitete, spremljanje gibanja modnih oblik in barv ter dekoriranja svojih izdelkov.

To je omogočilo, da je KIL postala znana tudi izven domovine, predvsem v vsej Evropi, kamor izvažajo največ svojih izdelkov.

Naslov: KIL Liboje-Celje, 63301 Petrovče, tel.: 063/737-120, 737-163, 737-184

Pripovedi o gradu nad Ljubljano

Kakor kokoš na jajcih čepi stari srednjeveški grad nad mestom ljubljanskim. Nemo zre dol na staro, sivo zidovje. Gradnja, ki je stoletja kljubovala vremenu in se upirala naskokom Francozov in Avstrijcev. Lep je Ljubljanski grad, bo rekel vsakdo, ki bo kdajkoli ugledal mogočno zgradbo. A žal je o Ljubljanskem gradu v zgodovinskih listinah razmeroma malo zapisanega. Grad in mesto ljubljansko sta bila v dolgih stoletjih tako tesno povezana, da je trdnjava bila in bo ostala mogočni simbol našega glavnega mesta.

PREDZGODOVINSKA NASELBINA

Ljubljanski grad je bil zgrajen najbrž že v IX. stoletju na mestu nekdanjega ilirskega gradišča oziroma kasnejše rimske postojanke. Bil je sedež ljubljanskega gospostva koroških vojvod Spanheimov, ki so imeli svoja posestva na Kranjskem v ljubljanski okolici in v Kostanjevici ob Krki. Njihovo ljubljansko gospostvo je obsegalo zemljo od izvira Ljubljanice pri Vrhniku do njenega izliva v Savo pri Zalogu. Na severovzhodu pa od Sore do Turjaka na jugovzhodu. Poleg Ljubljanskega gradu pa so gospostvu Spanheimov pripadali še gradovi: Turjak, Goričane, Ig, Falkenberg in Hertenberg pri sv. Katarini nad Ljubljano, zunaj ljubljanskega gospostva pa gradovi Osterberg, Kravjek in Mokronog.

Ljubljanski grad je gotovo najstarejši del Ljubljane, vsaj prvotna gradnja, če izvzamemo nekatere kasnejše utrdbe in dozidave. Grad so utrdili najbrž Spanheimi, morda pa že celo frankovski mejni grofje. Tudi druga mesta po srednji Evropi so nastala podobno, da so se zaradi varnosti okoli gradov, škofovskih stolic, okoli cesarskih in knežjih pristav naselili misteriali ter svobodnjaki. Tako je tudi v Ljubljano prišlo s poveljnikom, ki je prejel grad v fevd, mnogo njegovih misterialov, ki so se naselili ob vznožju hriba. Skoraj brez dvoma se je mesto razvilo iz čolnarskega naselja ob Ljubljanici, kajti že iz rimske dobe je znana v Ljubljani bratovščina čolnarjev, o kateri nam priča sled na napisnem kamnu, ki so

ga našli pred škofijo. Prvič je Ljubljana omenjena v času Spanhlimov šele leta 1144 z nemškim imenom Laybach, a že leta 1146 s slovenskim imenom Luwigana.

Vendar pa zgodovinske listine »grad nad Ljubljano« prvič omenjajo v letu 1220. Šele leta 1489 pa je omenjena tudi grajska kapela sv. Jurija. Tudi Ljubljanski grad je bil, vsaj sprva, deloma lesen, če izvzamemo seveda obzidje in druge utrdbe, ki so oklepale trdnjavo nad Ljubljano. In kakor je dostikrat zagorelo v leseni Ljubljani,

našnjega razglednega stolpa je nekdanj stal stolp piskačev, kjer so mestni godci vsako dopoldne ob 11. uri godli s pozavnami. O tem poročajo viri v 16. in 17. stoletju, ni pa znano, kdaj so to navado opustili. Stolp je bil hudo poškodovan, ko so leta 1813 avstrijski topovi z Golovca obstreljevali Francoze na Gradu in po tem so grad le za silo popravili. Šele leta 1848 so stari obrambni stolp pozidali v današnji razgledni stolp; v njem je dlje časa stanoval čuvaj, ki je obveščal meščane o požarih s streljanjem iz topa.

Mogočni zidovi ljubljanskega gradu, dolgoletna kaznilnica in skoraj nezavzetna trdnjava. Zdaj ga že nekaj let prenavljajo in v njem bodo že v kratkem uredili restavracijo, poročno dvorano, muzejske prostore idr.

požari tudi niso prizanesli gradu in so ga večkrat močno poškodovali. Gotovo pa je grad utrpel najhujšo škodo leta 1511, ko ga je hudo prizadel siloviti potres, ki je razdejal toliko kranjskih gradov. Obnovljeno grajsko poslopje so pozidali na starih srednjeveških temeljih.

Šele iz srede 17. stoletja pa je v načrtih in slikah ohranjena natančnejša podoba gradu, ki se poslej ni več bistveno spreminjala. Na teh podobah že vidimo vseh šest stolpov in tudi vhod v grajsko poslopje. Namesto da-

KOZAKOVO »RODNO MESTO«

V slovenski književnosti nam je gotovo pričaral najlepšo sliko gradu nad Ljubljano pisatelj Juš Kozak v noveli Rodno mesto iz zbirke Maske: zanimiv oris starega gradu, kakor ga podživlja otrok, ki vidi med sivimi zidovi vse polno skrivnosti in veličine; srečanje z zaporniki, ki gonijo veliko kolo grajskega vodnjaka, jaška brez dna; pripovedi o tem globokem vodnjaku, ki so ga menda kopali na smrt obsojenih. Po končanem delu da so jih žive

zazidali v jašek in naj bi tako vodnjak ostal večna skrivnost. Oris otrokovih sanj o tem breznu, ki ga navdihuje z grozo, je enkraten.

V omenjeni noveli nam pisatelj podaja tudi svoje otroške spomine na staro pripovedko o nesrečnem pasarju in lepi Elviri. Vse kaže, da je legendo nekoč opevala pozabljena epska pesnitev, ko jo je moral Kozak v mladih letih slišati nekje v šentflorjanskem predmestju. In kakor pravi pisatelj, tako podoživlja izročilo šentflorjanskega trubadurja.

LEPA ELVIRA V GRADU

Nenadoma stari grad v otrokovi domišljiji oživi. Ni več zapornikov, ki gonijo kolo vodnjaka. Vizija seže v srednji vek. Straža na okopih, jarki, dvizni mostovi. Meščani hite proti gradu, da pozdravijo svojega gospoda, bogatega graščaka, in njegovo lepo hčer Elviro. Tudi mestni rokodelci se podvzajajo na

njeni sobi v grajskem stolpu. Mladenič je srečen. Verjame namreč, da ga lepa Elvira ljubi. Neke noči res spleza v stolp k dekletu in tam ostane vse do jutra, kajti grajska gospodična se mu je predala. Preden pa odide od nje, mu dekle še naroči: »Lepi mladenič, daj, naredi mi zlato srce. Lepše od tistega, ki ga ima mati božja v svojem oltarju!« Srečni fant ji to obljubi.

Pozno v noč ostaja mladi pasar v delavnici ter izgotavlja nenavadno dragotino – zlato srce, okrašeno z dragimi kamni. Pod njegovimi spretnimi rokami nastaja najlepši izdelek, ki ga je kdajkoli ustvaril. Kajti to je srce ljubezni, darilo izvoljenki.

Toda Elvira odide z gradu. Tedne in mesece je mladenič ne sreča več. Vse hujsa je njegova bolečina.

Nenadoma pa veselje v gradu. Elvira se je vrnila domov, z njo pa vitez Višnjegorski, dekletov zaročenec. Kmalu bo poroka.

bezni postane skrinjica sovraštva in maščevanja.

Elvira se mladega rokodelca ne spomni več. Srečna sprejema darove, ki jih prinašajo meščani na grad. Tedaj pa ugleda pasarja, ki ji ponuja krasno zlato srce z besedami: »Najlepše srce za najlepšo dekle!«

Elvira se za trenutek zdrzne, potem pa z nasmehom vzame dragoceni dar.

Naslednje jutro so našli gofično mrtvo v njeni sobi. Nihče ni vedel, kaj jo je pogubilo. Ob dekletovem truplu je ležalo lepo zlato srce, posuto z dragim kamenjem, in z majhnimi odprtimi vratci. Nihče ni slutil, čemu so bila namenjena. Srce je bilo tako lepo, da so ga postavili v grajsko kapelo.

POZABLJEN KONEC LEGENDE

Kaj je bilo v pripovedki z mladim pasarjevim sinom, dandanes ni več znano. Morda se je oglasila vest, da si je mladenič sam vzel življenje. Vse lepši pa se zdi romantični konec, kakor ga podoživlja pisatelj.

»Mladenič je na lepem zapustil domačo hišo, ponižno zaprl za sabo vrata vlažne samostanske celice. Le spovednik je poznal tajno molčečega brata, ki so ga ob velikonočnih procesijah omožene in device, vse zaljubljene v stasito postavo, hitele poslušat, kako je med lesenimi hišami prepeval s sonornim basom, da je donelo kakor iz groba: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis... miserere nobis!«

Juš Kozak v noveli Rodno mesto tudi navaja, da je v njegovem času v Ljubljani marsikatera ulica in hiša imela skrivnosti. »V Šempetru je stršil povodni mož, ki se je vsako noč česal in puščal mokre lase na Znamenju v Kravji dolini. Na Friškovicu so po travnikih utripale večje nesrečnice, ki so v davnih dneh kravave rihte lastne otroke zadušile, in so jih žive zakopali ter v zemlji s kolom prebodli. V Gosposki ulici se je vsako noč ob dvanajsti uri ustavila črna kočija s štirimi vranci. Za kočijaža je bil sam hudič v cilindru in črni pelerini. Kočija je toliko časa čakala, da so prinesli iz hiše mlado gospo brez glave in jo posadili v voz. Kočijaž je švistnil z bičem po konjih in vozil v ognjenem galopu na pokopališče. Še druge hiše so imele svoje tajne ustnega izročila, meščani so skrbno in spoštljivo čuvali svojo tradicijo. V predmestjih, kjer so se delavci naseljevali, je ustno izročilo odmiralo.«

Ljubljana z gradom v 17. stoletju, risba Janeza Vajkarda Valvasorja

grad. Zali pasarjev sin ugleda Elviro in ne more več pozabiti dekleta. Dneve in noči opreza okrog grajskih zidov, da bi ponovno uzrl njo, ki mu je vnela srce.

Minevajo dnevi in tedni. Elvira in mladi pasar iz šentflorjanskega predmestja se ponovno srečata. Koketnemu, ošabnemu dekletu je mladenič všeč in sklene, da se z njim poigra. In od tedaj dalje se Elvira in mladi rokodellec večkrat sestajata. Končno dekle pasarja povabi v svoje naročje. Predlaga mu, naj jo skrivoma ponoči obiše v

V SRCU JE PREŽALA SMRT

Vest o Elvirini poroki mladega pasarja zlomi. Kmalu v njem dozori naklep o strašnem maščevanju nad dekletom, ki ga je prevaralo. Ponovno vzame v roke zlato srce in v dragotino skrbno izdolbe skrivno vdolbino, ki jo zapirajo majcena vratca, zaklenjena s tajno vzmetjo. Nato se več dni potika med skalovjem v okolici gradu, dokler ne ujame živega gada. Tega zapre v vdolbino zlatega srca. Nekdanje srce lju-

Naši kraji: Baška grapa

Ljudje odhajajo v »sončne«
kraje

Ljudje obračajo Baški grapi hrbet. Podbrdu in njegovim vasesm in zaselkom grozi, da bodo postali neobljudeni, podbrški tovarni, ki so ji Graparji še pred desetimi leti rekli »naša dobra krušna mati« pa, da bo ostala brez ljudi.

»Bodočnost tovarne, v kateri je zaposlenih 340 ljudi, je ogrožena. Čez pet let jo bo zapustilo okoli 150 delavcev; tistih, ki so pred 30 leti zaorali ledino podbrške tekstilne industrije. Ob pripravah na srednjeročni načrt smo preučili možnosti za zaposlitev domačinov v tovarni. Ugotovitve so porazne. Do takrat naj bi šolanje končalo največ sto naših otrok. Tudi če bi vso to mladež zaposlili pri nas, kar je seveda nemogoče, še zmeraj ne bi zadostili potrebam tovarne,« pravi Marjan Rejec, direktor podbrške tovarne volnenih tkanin.

NAPREDEK JE ZAVRLO
IZSELJEVANJE

Baška grapa tako rekoč vse do osvoboditve ni poznala industrijskega delavca, kmetijsko gospodarstvo na skopi, plitki hribovski zemlji ni moglo nahraniti vseh štiri tisoč ust v dvaindvajsetih naseljih tega predela Tolminske. Posledica tega je bilo seveda odseljevanje. V petdesetletnem obdobju (1910–1960) je odšlo za boljšim kosom kruha 36 odstotkov prebivalstva. Do bistvene spremembe v Grapi pa je prišlo leta 1955, ko je v Podbrdu začela obratovati tovarna. Takrat je dolino zajel val vidnega družbenega napredka, in kar je najpomembnejše, z dvigom življenjske ravni se je ustavilo tudi izseljevanje.

Žal ne za dolgo. »V obdobju med zadnjim uradnim štetjem prebivalstva je ponovno prišlo do zmanjšanja števila ljudi. Najbolj so se izpraznile vasi. V Hudi južni, Grahovem, Stržišču, Rutu in Podbrdu so našli tudi do 26 odstotkov prebivalstva manj. Podbrška krajevna skupnost je pred štirimi leti štela 904 ljudi, letos pa nas na tem področju živi le še 834 prebivalcev.«

Skrbi tovarne, ki iz domačega okolja jemlje okoli 80 odstotkov delovne sile, so skoraj do potankosti enake skrbem podbrške osnovne šole. Ta je še desetletje nazaj imela 218 učencev,

letos jih je komaj 151. »Naselja Bača, Porezen in Grant nimajo več mladih ljudi. Po verjetnostnem računu bi torej lahko trdil, da bo kljub priseljencem – letos imamo že 7 učencev iz drugih republik – v podbrški osnovni šoli kmalu le še sto učencev. Pri tem velja poudariti, da je naš šolski okoliš med največjimi v Sloveniji, saj so učenci drug od drugega oddaljeni tudi po 25 kilometrov,« je povedal Aljoša Brginc. Gre za odmiranje, ki ga je moč zaznati na vsakem koraku.

»PREKLETSTVO« ŽELEZNICE

Je zaposlovanje delovne sile iz drugih republik rešitev? V sili so se Podbrdčani oprijeli tudi te. Organizirano so pristopili k iskanju mladih žena, ki bi bile pripravljene delati v podbrški tovarni. Prišlo jih je okoli 35, večina iz Bosne in Hercegovine. Bilo je nekaj težav s privajanjem na novo življenjsko okolje, toda priseljenke so večinoma vzdržale in sedaj jih je največ tudi že omoženih.

»Kljub temu pa je 350 delavcev, kolikor bi jih potrebovali za tekoče delo v tovarni, matična številka, ki je ne bomo nikdar dosegli, oziroma se od nje celo oddaljujemo,« opozarja Josip Smolnikar iz 'Bače', ki trdi, da je tovarna vseskozi zelo vzorno štipendirala. Za naslednjih pet let smo razpisali kar 78 štipendij. Vprašanje pa je, kakšen bo odziv. »Velik problem je tudi odhajanje naših delavcev. Izgubljammo najboljši kader, ljudi, ki so jih drugje postavili na najodgovornejša delovna mesta.« Prekletstvo Baške grape pa je postala tudi železnica, ki je tam stekla v začetku tega stoletja, in ji res odprla pot proti Gorenjski in Goriški, hkrati pa pospešila odseljevanje mladih, ki še naprej odhajajo.

Kaj odvrača ljudi od Baške grape? To, da je stisnjena med senčne rebri svojih hribov, da ima tretjino manj sonca ali dejstvo, da je tu za »dva suknjiča hujša zima«? Ernest Kemper-

le, predsednik sveta podbrške krajevne skupnosti, se pritožuje: »V občini smo se politično opredelili za več občinskih središč. Podbrškemu se sedaj gotovo napoveduje najbolj črna prihodnost. Zato, ker skupnost vseskozi ni imela dovolj posluha za naše potrebe. Poglejte, za vsako stvar, četudi je bila življenjskega pomena za nas, smo morali v bitko. Cesto po dolini smo po 12 letih zavlačevanja dobili, ko smo vsi tukajšnji funkcionarji zagrozili z ostavko. Spomnite se tudi zapletov okoli nameravane selitve vodstva naše tovarne v Tolmin. Zgrešena je bila tudi kmetijska politika. Na področju komunale je bila večina naložb odvisna od naših samoprispevkov. Najhuje pa je s stanovanji, ki jih vse do leta 1978 sploh niso gradili; kar pa je bilo kasneje zgrajenega, je bil le nadomestek za naša stara, za bivanje skrajno neprimerna stanovanja. Zaradi pomanjkanja teh, so se mnogi izselili v Tolmin, kjer so v novih soseskah prava naselja Podbrdčanov!« Tako opozarja Ernest Kemperle.

Po Kemperlevem mnenju bi Baško grapo lahko rešila le prav naravnana občinska politika. Podbrčani predvsem zahtevajo več stanovanj, tudi za tiste, ki bi bili pripravljene priti v ta kraj od drugod. Zahtevajo tudi smeješšo kmetijsko politiko, ki bi bila sposobna odstraniti predvsem ovire, kot so drobnolastniški odnosi do zemlje, na kateri bi lahko organizirali precejšnje število usmerjenih kmetij. Želijo si tudi boljše organizirano gostinstvo, ki bi na pragu smučarske Sorice kar dobro živelo.

HRAM BREZ HRANE

Predsednik tovarniškega sindikata pa se v imenu tistih, ki bi se preselili v Podbrdo in otrok iz Grape seveda, poteguje za ugodnosti pri pridobivanju stanovanj. Vojko Lesjak pravi: »Predlagamo, da bi bodisi ukinili ali pa zmanjšali delež soudeležbe, skratka

posebne ukrepe, ki bi lahko veljali za vse kraje s težavami, kakršne ima Podbrdo. « Danica Panjtar iz »Bače« pa po eni plati ugotavlja, da življenje v Baški grapi res ne nudi posebnih ugodnosti, po drugi pa ljudje iz Grape verjetno niso sposobni govoriti niti o dobrih niti o slabih straneh bivanja med baškimi hribi. »Seveda, bolje bi lahko bila organizirana tudi trgovina in zdravstvo. V tovarniški ambulanti, ki služi tudi

potrebam kraja, pogrešamo več zobozdravstvenih uslug. Najbolj pa me je sram, ko me tujci sprašujejo, kje bi pri nas lahko kaj pojedli. Veliko smo si obetali od »Baškega hrama«, kjer sedaj točijo le pijačo,« pripoveduje Danica Panjtar.

Ko smo naše sogovornike hoteli zbuditi iz črnogledosti z vprašanjem, »kaj pa vas, ki imate očitno radi to senčno Grapo, sploh zadržuje v teh krajih?«

smo izvedeli, da si tam prizadevajo kar se da razgibati družbeno življenje. Aljoša Berginc pa je razmišljal takole: »Tudi sam se večkrat sprašujem, kaj me priklepa na ta kraj. Morda prav to, da smo tu od jutra do večera močno zaposleni: na delovnem mestu, kjer nam uspeva kljub stroškom in manjnim prihodkom kar dobro gospodariti, in v kraju samem, kjer imamo toliko različnih komisij, odborov, kolikor je

JOŽE PREŠEREN

Akcija »HELP« v Avstraliji

za zdravje slovenskih otrok

Ljubljanske otroška klinika ali, kot se danes uradno imenuje – Univerzitetna pediatrična klinika, je bila že v prvih povojnih letih deležna velike in širokosrčne pomoči naših izseljencev, ki so zanj poslali v domovino vrsto dragocenih medicinskih aparatov in drugega materiala. O tem človekoljubnem dejanju priča tudi spominska plošča v veži te klinike. Lani, ob proslavah 80-letnice Slovenske narodne podporne jednote in ob 50-letnici Progressivnih Slovenk Amerike, je delegacija obeh organizacij obiskala tudi to kliniko, kjer jim je prijazno osebje razkazalo vse prostore, način zdravljenja in vse drugo, obenem pa se je ponovno zahvalilo ameriškim Slovencem in vsem izseljencem za pomoč, ki je bila veliko več kot zgolj darovanje materiala, iz nje odseva tudi tesna navezanost naših ljudi po svetu na rojstno domovino.

Lani, v letu 1984, pa je med obiskom stare domovine obiskala pediatrično kliniko v Ljubljani tudi avstralska Slovenka Eleonora Cigoj, poročena White, ki živi v Avstraliji že 36 let. Zanimala se je za njihovo delo, primerjala z razmerami v svoji novi domovini, odkrivala posebnost, ki jim dajejo pečat naši zdravniki. Direktor klinike dr. Jože Jeras jo je seznanil s problemi, s katerimi se ubadajo.

Eleonora White po tem obisku ni ostala neprizadeta, srce ji ni dalo miru in tako je zrasla v njej pobuda za akcijo, kakršne še ni bilo med avstralskimi Slovenci. Začela je z velikopotezno humanitarno akcijo. Vsem avstralskim rojakom, ne glede na to, v katerem društvu so vključeni ali glede na njihovo prepričanje je naslovila pristrčno pismo, v katerem je med drugim zapisala:

»Ko sem videla otroške obraze v bolniških posteljah, se mi je omehčalo

srce in obšla me je misel: Bi avstralski Slovenci lahko kaj pomagali tem otrokom v Sloveniji? Morda bi zmogli zbrati denar za aparat za diagnostiko najtežjih oblik bolezni otroškega obdobja. Ta aparat bi v Ljubljani nujno potrebovali.

Najsodobnejša diagnostika temelji na ultrazvočni metodi, ki omogoča prikaz bolezenskih sprememb na različnih organih otrokovega telesa. Še posebej velja to za prirojene in pridobljene hibe srca. Ta preiskavna metoda (ehokardiografija) je za bolnika povsem nenevarna in neboleča, v nasprotju z dosedanjo diagnostiko srčnih bolezni (kateterizacija srca ipd.).

Cena tovrstnega aparata je zelo visoka in znaša okrog 130.000 ameriških dolarjev. Ker pa bi bil tovrstni najsodobnejši in za diagnostiko srčnih in možganskih bolezni pri otrocih najzmoglivejši aparat firme Hewlett-Packard,

kard prvi v Jugoslaviji, daje ta firma 10% popust pri ceni.

Cena je resda visoka – toda tudi plemenitost slovenskih src je velika! Upam, da bi Slovenci ob tej plemeniti akciji po vsej Avstraliji lahko poslali naši Ljubljani najdragocenejše darilo, ki bo služilo zdravju naših rojakov doma...«

Eleonora White je zastavila to akcijo na široko in jo razširila na vse slovenske skupnosti v Avstraliji ter tudi na same Avstralce. Ustanovili so »Nationalni komite« te akcije z geslom »HELP«. Komite vodi poseben odbor, katerega izvršni odbor vodi predsednica in pobudnica Eleonora White, tajnica je Pavla Gruden, blagajnik pa Karlo Samsa. Nacionalni komite sestavljajo še senator J. A. Mulvihill, pater Valerijan Jenko, pater Ciril Božič, Jože Čuješ, Helen Brown, Štefan Šernek in Peter Mandel.

Odbor si je za zdaj zadal nalogo, naj bi potrebno vsoto zbrali v 18 mesecih ali vsaj v dveh letih. Odbor je v stalnih stikih z ljubljansko univerzitetno pediatrično kliniko, ki si je med tem že pridobila dokumente za oprostitev plačila carinskih dajatev, obenem pa sledijo tudi vsem tehničnim izboljšavam tovrstnih naprav, da bi bil aparat, ki ga bodo nabavili, resnično najbolj sodoben.

Posebni odbori, ki bi skrbeli za zbiranje denarja v svojem okolju, naj bi bili ustanovljeni v vseh večjih izseljenških skupnostih. Skrbeli naj bi tudi za to, da bi bili zbrani tudi točni podatki darovalcev, imena z naslovi, da bi lahko darovano vsoto vrnili, če ne bi uspela akcija. Ob uspehi akciji pa bi vsak odbor izbral tudi po enega delegata, ki bi v Sloveniji prisostvoval slovesni izročitvi ehokardiografa pediatrične klinike.

Ultrazvočni ehokardiograf firme Hewlett Packard, za kakršnega zbirajo denar avstralski Slovenci.

problemov...«

Stoletnica iz Moravč

Spominja se potresa iz prejšnjega stoletja

Ivana Detela iz Moravč pri Domžalah ali teta Johana, kot ji pravijo domačini, je 23. aprila letos slavila stoti rojstni dan. Nečakinja Meta Pavlina in nečaki so ji priredili veličastno slavo s številnimi povablenci, da je bilo v stari hiši ob cesti tako živahno kot ni bilo že dolga desetletja prej. Dva njena nečaka, uspešna poslovna moža zrelih let, sta nalašč za praznik prispela celo iz daljne Kanade. Teta Johana namreč ni kaka nebogljena starka, marveč vsa čila in bitrega duha.

Tudi trmasta je po svoje, ker je vedno hotela biti svoj človek. Domači so jo hoteli za praznik spraviti k frizerju, a jih je zavrnila duhovito: »Če sto let nisem bila pri frizerju, tudi naslednjih sto let ne bom,« in si je rajši pustila spet splesti svojo kito, zapeto na tilniku.

»Nikoli nisem zganjala mode. Nekdaj smo vse nosile kite in ko se je ostrigla prva Moravčanka, je to bil pravi škandal. Spominja se, kako so bili ata ogorčeni, ko so v Ljubljani

zagledali prvo ostrizenko, »je pripovedovala, nakar je segla po albumu starih slik, orumenelih od časa.

Spominjala se je ljudi s fotografij in o vsakem je vedela povedati svojo zgodbo.

»Ah, tale harmonikar je bil pravi veseljak. Ko je bil nekoč z očetom v gozdu, mu je le ta pokazal z roko naokoli, poglej, vse to bo tvoje; pa je France, tako mu je bilo ime, zamahnil z roko, rekoč, da bo vse prodal. Oče se je premislil in posestvo izročil drugemu sinu, veseljak pa je odšel v 'dinst' nekam v Ljubljano.«

Potem se je ustavila na nekaterih ženskah in hkrati pripovedovala, kako je bil nekdanji običaj, a so ženske nosile 'ahtah', to je, belo ruto, zavezano na petelina, medtem ko so bolj imenitna dekleta premogla slovenske avbe.

»Tudi jaz sem jo imela. Le kje je zdaj,« je vprašala.

Teta Johana se je rada lepo nosila, kajti vse življenje je šivala obleke za bližnje in daljnje sosede. Vse do ne-

davnega je njen starinski stroj še ropotal. Zdaj pa ji noge nič več ne služijo. Pomagati si mora z invalidskim vozičkom, ki ga sicer ne mara.

»Porini ga čim dlje stran, da ne bodo mislili, kako sem bolna. Jaz sem zdrava stoletnica.« Tako je velela nečakinji, ko sem jo fotografirala. »Bog ne daj, da bi se voziček videl na sliki,« mi je zažugala.

S starinsko škatlo, v kateri je bil steznik, na prelomu stoletja uvožen iz Pariza, pa se je pustila slikati, naj ljudje vidijo, da smo bile včasih tudi »nobel«.

»Saj ne trdim, da današnja moda ni praktična«, je nadaljevala »toda moda moje mladosti je bila lepša, bolj ženska. Tiste dolge, opletajoče kikle z velikimi čipkami spodaj so bile nekaj imenitnega. Pa jih vsaka tudi ni mogla imeti, kajti revščina je bila vse tod naokoli. Plašček nismo poznale: nosile smo velike debele rute, na nogah pa zašlingane čevlje.«

Prve šolne je bojda začela nositi gostilničarjeva hči, a se niso bogve kaj obnesle na prašnih in razdrapanih moravških cestah. Teta Johana je celo vedela povedati, da si je zavoljo njih pošteno prehladila pod noge.

Posebej v čislih je imela grajske gospodične, ki so bile lepo oblečene in so prijateljevale s Škaretovimi dekleti, ki jih je bilo kar pet. Pisale so se prav tako kot one: Detela. Teta Johana je povedala, kako lepa je bila graščina, kakšno posodo, kakšne preproge so imeli, kakšne parkete, a je zadnja vojna vse uničila.

Družina Detela ali Škaretovi po domače so šтели med premožne v Moravčah, imeli so opekarno, trgovino in ptelilstvo. Včasih so hodili prodajat tudi na sejme, kamor je mlada Johana rada spremljala očeta; ponujali so rute, za katere so imeli posebej izostren okus.

»Še danes me kaka pride vprašat, ali nimam slučajno še kake stare židane rute na zalogi,« je povedala in mi pokazala nekaj prelepih rut iz naravnih surovin, kakršnih danes ni več. Ker je bila teta Johana šivilja, je trgovino po očetu prevzela sestra Tinca.

»Ona si je prva v Moravčah kupila avto in tudi bicikel je imela prva,« jo je pohvalila in se potem malce zamislila, kajti sestri ni bilo dano, da bi dočakala

Ivana Detela iz Moravč: »Sto let nisem bila pri frizerju ...«

sto let. Umrla je le nekaj let poprej. Z njo sta namreč nazadnje živeli skupaj.

Oko pa se ji je orosilo, ko se je spomnila svojega edinega brata, padlega v prvi svetovni vojni. Pravzaprav so ga bolnega in ranjenega pripeljali menda s soške fronte. Njegova povečana fotografija še zdaj visi na častnem mestu v dnevni sobi, ki je tudi takšna, kakršna je bila v časih, ko je bil še živ.

Njen spomin pa seže še dlje nazaj v prejšnje stoletje. Res je, da je bila še deklica, a si je dobro zapomnila noč, ko so se leta 1895 tresla tla tudi v Moravčah, da sta se zrušila moravska zvonika, se sesuli dimniki in se razmaja marsikatera hiša.

»Ljudje so bili zelo prestrašeni in so hodili kar naprej molit v kapelico, ki je držala potres«.

Tudi njihova hiša je bila kos potresu in se od tedaj ni bogve kaj spremenila.

Umetelno izrezljano pohištvo, veliko zrcalo, stare povečane fotografije na stenah, visoka kmečka peč v kotu, vse to priča o častitljivi starosti in premožnosti družine Detela.

»Vseeno smo vedno skromno živeli in veliko delali,« je dodala Ivana Detela, ki si kljub skoraj stoletnemu garanju ni prislužila drugega kot skromno kmečko pokojnino.

Njena skrbnica Ančka, ki je že 57 let pri Škaretovi hiši, pa ima skoraj dvakrat večjo penzijo. Prišla se je učiti za pletiljo in ostala za služkinjo pri Škaretovih. Zavarovali so jo in tako ima danes lepo penzijo. Zdaj vzorno skrbi za stoletnico, obdeluje vrt, do nedavnega pa je imela moči tudi za kravico. Ženski živita sami v veliki hiši.

Kako dočakati sto let?

»Kaj pa vem, zakaj mi je bog dal

živeti tako dolgo,« je zamahnila z roko, kakor da bi to bilo nekaj povsem vsakdanjega. Vse življenje je trdo delala, skromno jedla: nobenega špeha, malo mesa, še manj masti.

Na vprašanje, zakaj se nikoli ni poročila, se sploh ni ujezila, ampak je iz nje govorila prava emancipiranka, ki je prehitela svoj čas.

»Dajte no mir, še na misel mi ni prišlo, da bi se možila in potem kuhala, prala in pospravljala vse življenje za druge. Rajši sem šivala in živela v miru, saj se zakonci tako ali tako kar naprej dajejo med seboj.«

Prvič je prišla za kuhalnico šele pri devetdesetih letih, ko ji je umrla starejša sestra in tudi tedaj, je pripomnila, ni bilo prepozno. Vseskozi je pač bila svoj človek in je takšna tudi danes, ko šteje sto let. Pa srečno teta Johana!

ALBINA PODBEVŠEK

Četverčki drugič v Sloveniji

Rodila jih je mlada prodajalka iz Škofje Loke, potem ko so jo bilih zdravili proti sterilnosti.

Ko so se 17. maja v kranjski porodnišnici rodili četverčki, je to bila prava senzacija. Rojevajo se namreč sila redko. Po statistiki se to zgodi na vsakih 700.000 porodov, v Sloveniji pa smo lani dobili le 26.300 dojenčkov, medtem ko smo jih pred štirimi leti še 29.000. To pomeni, da nam nataliteta strmo pada in da je rojstvo četverčkov tem večje veselje.

Rodila jih je 23-letna Mateja Logar, prodajalka iz Škofje Loke, in sicer pet tednov prezgodaj. Kljub temu so ostali pri življenju, saj so jih spravili na svet s carskim rezom in jih takoj prepeljali v inkubatorjih na oddelek za nedonošenčke v ljubljansko pediatrično kliniko, kjer bodo ostali toliko časa, da se bodo poredili do teže 2500 gramov. Ob rojstvu so tehtali od 1300 do 1650 gramov. Dečkom je ime Jan, Rok in Tadej, deklica pa je Nina.

V kranjski porodnišnici, kjer se kaj takega še ni zgodilo, saj so to komaj drugi živi četverčki v Sloveniji sploh, so bili vsi na nogah. Nosečnost je bila načrtovana in četverčke so ugotovili že pri sedmih tednih nosečnosti s pomočjo ultrazvoka.

»Mateja Logar se je dve leti zdravila pri nas zaradi sterilnosti. Imela je hormonske motnje, pa smo jo sprva zdravili s klomifenom, potem pa z gonadotropini za pospeševanje dozorevanja

jajčec, dokler ni zanosila,« je povedal prof. dr. Marko Lavrič iz kranjske porodnišnice.

Potem so jo v porodnišnici skrbno spremljali, posebno pozorno po tem, ko so bili ugotovili, da bo rodila kar štiri hkrati. Rojstvo živih četverčkov je velika redkost, saj je nosečnost zelo tvegana. Veliko jih konča s splavom ali s prezgodnjim porodom. Tudi po-

Mateja Logar, srečna mamica drugih slovenskih četverčkov

rod je zahteven, zato so ga v kranjski porodnišnici že veliko poprej natančno predvideli. Določili so ekipo treh porodničarjev, anesteziologa, pediatra in skupino medicinskih sester. Hkrati so naročili kri in skupino sester iz Ljubljane, ki je prispela s prenosnim inkubatorjem in takoj, ko je bilo mogoče, tudi odpeljala otročiče.

»Napravili smo carski rez in v slabih dveh minutah so bili novorojenčki na svetu, kajti vsak naslednji otrok je ob rojstvu prvega bolj ogrožen,« je razložil prof. dr. Lavrič, ki je nalašč za ta primer preučil kup strokovne literature pri nas in v svetu in je nadvse zadovoljen, da se je vse srečno izteklo.

Mlada mamica si je kmalu po porodu opomogla in se pridružila svojim korenjakom v ljubljanski pediatrični kliniki. Hranijo jih delno z materinim mlekom, delno s humano in lepo napredujejo.

Četverčke čaka lepo urejen in prostoren dom v sami Škofji Loki. Očka je nabavni referent pri »Obrtniku«, stari oče Anton Svuljšak pa ima tapetniško delavnico. Oba sta presrečna in komaj čakata, da bodo junački doma. Malce jih skrbi, kako bodo kos vsemu delu z dojenčki, a računajo, da jim bo že kdo skočil na pomoč, saj se v takih primerih ljudje vedno izkažejo.

Čas za cvet in čas za sad

Dekani, bogato kmetijsko zaledje Kopra

Popotnik, ki se pelje iz Ljubljane proti Kopru, se trdo oklepa volana na serpentinah Črnega kala, od koder se mu odpre enkratni pogled na Koprski zaliv, Koper in Izolo, ko se spušča v dolino, ki jo zarezuje in napaja rečica Rižana. Pogled seže preko terasastih, z vinsko trto zasajenih gričkov, do obronkov Čičarije, levo se odcepi cesta do Istre.

Dekani so strnjena vas na severni strani Rižanske doline, pred križiščem cest proti Kopru (3 km), Trstu (17 km) in mejnemu prehodu z Italijo – Škofijam (4 km) ter Ankananu, zdravilišču ob morju, najbolj severnemu kraju na slovenski morski obali. Hiše so zidane v tipičnem primorskem stilu z valovito opeko, obloženo s kamenjem, majhnimi okenci s polkni, obkrožene s kamnitimi zidovi, ki ščitijo zemljo pred burjo. Rižansko dolino oklepajo naselja in zaselki Šanc, Rébri, Kaštelírja, Golega hriba ter Vélikih in Malih Rávenec. K rečici Rižani vodi več dohodnih poti z naselji Bažíkovec, Hríbec, Na Rávenčah, Nóvi bloki, Obádi, Na Kortíni, Rožínči, Šklrláče, Slátine in Pri Píkotu. V dnu doline so zaselki Mlini, Na Vardi, Postaja, Sv. Nedélja ali Robída in Valmarín na desnem ter Míši na levem bregu Rižane, kjer je nekoč klopotalo sedem mlinov, danes pa le še eden.

Za seboj pustiva napis Drevesnica, kjer smo lani dobili čudovite sadike primorskih češenj in palm. Po napisu Dekani zavijeja v levo in že sva na nenapovedanem obisku pri Obadovih.

Gospodar Avguštin Obad je v hiši, gospodinja Marija pravkar pelje samokolnico, naloženo z drvni k pragu. Kmalu smo v prijetnem pogovoru in razpira se kot mandljevca s trpkimi, jedrimi besedami:

»Štiri otroke sem imela, dva sta umrla, dve hčerki, stari 55 in 41 let še imam. Obe živita v Trstu. O, prideta, prideta, pogosto sta tukaj, saj ni daleč! Poglejte to bogato zemljo. Kot mravlje smo delali na njej, zdaj pa me moči že zapuščajajo, 79 let sem imela januarja, mož pa prav toliko v decembru, lani. Trta je pravi blagoslov, take kapljice, kot je pri nas, ne doboste, oštja da ne, daleč naokrog. Krompir, grah, čebula, pa fižol, vse raste tu. Temu se pridruži še sadje, od breskev, sliv, hrušk do marelic, pa jagod, orehov, smokev, mandeljnov.

Dve kravi smo imeli včasih in ko so bili hudi vojskinci časi, leta 1941, sem vstajala z mamo ob dveh, treh zjutraj in nosila češnje na glavi v Trst, v rokah pa mleko. Takrat nismo rabili propustnic, ker je bilo vse italijansko. Jeseni, ko se je nabralo sadov, pa smo zapregli oslco v voz in peljali naprodaj sadje, mleko in smokeve, tiste, vidite, za otroško dlan velike. To je minilo. Dandanes prodajajo ljudje tam, na ovinku, svoje pridelke, sicer pa Italijani raje gredo v restavracije. Midva sadja ne moreva obirati. Kar z drevja ga prodava, če kdo pride. Slovenci radi sami obirajo češnje.

skušal izboljšati rodnost in uvajati nove vrste sadja. Že od rojstva delam na kmetiji. Ko sem bil brivec, nisem plačeval socialnega, tako da zdaj dobivam kmečko pokojnino. Prej so nama dali 4.000 dinarjev, zdaj pa 6.800, za oba. Potem pa živi, kot veš in znaš! Ej, ko bi imel še dovolj moči, da bi vse to obdelal.« In pogled, malce zastrt od bolečin, ki jih prestaja po operaciji, mu zaokroži po lilastih cvetovih breskev in češnji pa po majhni njivici, posejani z nežno klijočo pšenico.

»Veste, mi smo korenine,« pripoveduje Marija. »Moževa mati je imela 15 otrok! Med vojno so ga po kapitulaciji

Z desne: sliva, palma, hruška, mandljevca, kuža-čuvaj, trta in tipična primorska hiša na Dekanih, dom Obadovih že 150 let.

Tudi služiti sem šla v Trst k eni bogati gospe. Italijansko nisem znala, imeli so ogromno kmetijo, štiri ure si hodil po njihovem. Delali so jim najemniki. Istrani so bili iz Poreča in dobri ljudje. Nedavno smo bili pri njih na obisku. Človek se ne znajde več, vse sami hoteli, pa noblesa in tujci in jahte.«

BRIVEC, KMET IN SADJAR

Gospodar Avguštin pride na mežikajoče sonce in doda moški ton pomenku: »Več kot 40 let sem bil brivec v Dekanih, poznali so me povsod. Po bratovi smrti sem se napotil med njive. Veste, zaljubljen sem v zemljo in njene sadove, v cvetje. Vedno sem po-

Italije pobasali Nemci in ga odgnali v Rumo v Sremsko Mitrovico v pregnanstvo. Pa se je srečno vrnil na svojo zemljo.«

KRALJEVSKI LIMONOVEC

»Ker sta dva močna možaka, ali bi mi pomagala prinesiti na plano naš limonovec?« Iz temne veže pridrsava s Tonetom pravega lepoteča, kraljevski limonovec, poln užitnih, velikih sadov, ki so ga dali med ljudi na toplo pred mrazom. To je ponos hiše, ki bo zdaj zorel v poletnem soncu. »Vidite, vse uspeva tod. To je ena najbogatejših dolin daleč naokoli na Primorskem. Le mladi ne ljubijo več zemlje tako,

Marija in Avguštin Obad

kot smo jo mi,« se izvije Avguštinu Obadu kakor vzdih.

Čeprav vina letos ne prodaja, se vendar zasmije na mizi kot olje čista kapljica belega. Za slovo! Pijeva, molčiva in nekaj kot prabitna moč se razlije po žilah. In razkrije se nama, kot da je ta žlahtna kapljica tisto, po čemer slovijo ti kraji daleč po svetu.

DEKANI NEKOČ IN DANES

Doma mi radovednost ne da miru. V učenih knjigah piše, da Dekanci niso kar tako, saj je tu od nekdanj živl zavedni slovenski rod, ki se je boril za svoj jezik in običaje. Tujci so že zdaj hoteli izkoriščati to zemljo. Še dandanes je na hiši števil. 174 v Dekanih vzdani plemiški grb z letnico 1480, ki je bil obeležje beneškega plemiča

De Cana, ki je pripeljal s seboj kolone, da so mu obdelovali zemljo. Po njem imajo Dekani ime. Leta 1797 so prihrumeli v te kraje Francozi, a niso ostali dolgo. Učitelj Ivan Benko je leta 1869 ustanovil to čitalnico, zakonca učitelja Kuret pa sta spodbujala glasbeno dejavnost. V izkoriščanem kmečkem življu, ki je bil v teh krajih zelo živahen, je že dolgo tlela iskra upora. Tako se je 29. junija 1932 zbralo pred občinskim uradom več sto kmetov, ki so zahtevali od fašističnega podeštata šolski pouk v materinščini, znižanje davkov, odpis dolgov in druge pravice. Leta 1943 so Italijani zaprli vse mline na Rižani, ker so zavedni rodobljubi dajali hrano partizanom.

Po osvoboditvi so obnovili kulturno društvo Jadran, ki je nastopalo širom dežele s starimi folklornimi plesi. Še danes slavijo v teh krajih stare praznike: pusta, »križanco« – vrsto plesa, v maju; v avgustu »šagro«, v novembru »opasilo«. Ob svatovanjih pečejo »hroštoker«, neke vrste mlince iz moke na olju, za vuzem (veliko noč) pa delajo pince, za božič pripravljajo fanclje (krofe).

Danes nosi ime »Jadran« nogometni klub. V vasi je osnovna šola, vrtec, pošta, zdravstvena postaja in zobna ambulanta. Droga Portorož ima to mlekarne, kjer izdelujejo surovo maslo, sir, skuto, jogurt. V hladilnicah hranijo sadje, ribe, jajca. Tudi polnilnica piva in luščilnica graha sta vir dohodka. »Iplac« iz Kopra ima tu dva obrata za proizvodnjo polivinil acetatnih emulzij in obrat za predelavo plastičnih mas. Pri Miših pa je kamnolom, koder režejo sloviti kamen »plavec«. Vodovodna centrala Rižana pa daje krajem luč in energijo.

Nekoč so šaljivo nazivali vaščane Dekanov – »Pesjani« vas pa »Pasja vas«.

Vrh Kaštelirja strmi v dolino nekdanje gradišče s kulturnimi ostanki iz predrimske, rimske in porimske dobe, od koder so dolga stoletja prežali nad žulji marljivih kmetov različni gospodarji.

Dandanes je večina prebivalcev zaposlena v Kopru, Izoli ali Portorožu in, žal, izredno rodovitna zemlja, ni več tisto, kar je bila prejšnjim rodovom: skoraj edini cvet, ki daje sad. Mladi obdelujejo rodno grudo v manjših kosih.

po sloveniji

V *Goriških Brdih* so si zadali nalogo, da bodo vsako leto obnovili najmanj 65 ha vinogradov. Zanimanje za obnovo narašča. Na že urejenih zemljiščih znašajo stroški do 2 milijona dinarjev na hektar. Vsem kooperantom, ki obnavljajo površine, večje od pol ha, pa nudi hranilno-kreditna služba 60 odstotkov kredita po 15% obrestni meri za dobo 6 let.

Turistična agencija Yugoturs je izvedla anketo med 65.000 angleškimi turisti od skupno 160.000, ki so preživeli 1984. svoj dopust v Jugoslaviji. Anketirani so med jugoslovanskimi turističnimi kraji najvišje ocenili *Slovenijo*, kraje *Bled*, *Bovec* in *Kranjsko goro*. Od petih možnih točk so dobili 4,5. Izmed 170 jugoslovanskih hotelov je zasedel prvo mesto blejski hotel *Toplice*, po sedmih kategorijah pa je v kategoriji hotelov do 500 gostov na prvem mestu *Bovec*.

Tovarna *Elan* iz *Begunj* je v svoji temeljni organizaciji *Plastika* izdelala novo, izredno gibljivo jadrnico E 19, s katero se je predstavila tudi na pomladnem sejmu plovil v Amsterdamu. Z njimi so uspešno tekmovali na številnih mednarodnih regatah. Na leto izdelajo 110 jadrnic, naročniki pa so iz Italije, Nizozemske, Francije in ZDA, kjer stane jadrnica 22.000 dolarjev.

Na reviji okteto ljubljanskega pevskega združenja so nastopili v Domu Ivana Cankarja v maju naslednji okteti: iz *Črnuč* (pod vodstvom Ine Capuder), »Donita« iz *Sodražice* (Tone Lovrenčič), *Logatca* (Tomaž Tozon), net Vitra iz *Ribnice* (Bernarda Kogovšek), »Hoje« iz *Podpeči* (Jože Kores) in *Ljubljane* (Igor Švara).

V rudniku živega srebra v *Idriji* načrtujejo letos izkop 100 ton živega srebra, od tega ga nameravajo polovico izvoziti in zanj iztržiti pol milijona dolarjev. Konec marca letos so imeli 58 milijonov din primanjkljaja. Največji odkupi te surovine pa so v aprilu, avgustu in novembru. Rudnik zaposluje 200 delavcev.

V *St. Jakobu* na avstrijskem Koroškem namerava *Iskra* iz *Kranja* odpreti tvrdko »*Iskra Delta Computers*«. Proizvajali bodo 16/32-bitni mikroročunalnik 'triglav' oziroma 'trident', ki ga nameravajo prodajati na avstrijskem in drugih evropskih trgih. Module bodo izdelovali v *Kranju*, komponente za računalnike pa kupovali na svetovnem trgu. *Trident* naj bi si pri

institucijah na Dunaju pridobil znak avstrijskega izdelka. Za izdelek, ki nosi ta znak, pri prodaji v države, članice EGS in EFTA, ne veljajo carinske omejitve.

Na 14. zveznem jugoslovanskem tekmovanju učencev in študentov glasbe v *Skopju*, ki je bilo od 19. do 22. aprila, je med 63 tekmovalci iz Belgije, Španije, Avstrije, Nemške demokratične republike, Švice in Jugoslavije zasedel prvo mesto *Simon Lubšina*

iz *Kroga* v *Prekmurju* z igranjem na saksofon.

V *Kušanovcih* na *Goričkem*, 12 kilometrov od *Pucence*, so odkrili nova nahajališča kremenčevega peska. To surovino rabijo v gradbeništvu in v železarnah, za čiščenje pitne vode in industrijskih odplak.

Na tekmovanju za svetovni pokal v dresurnem jahanju, »*FEI Nashua World Cup 1985*«, ki je bilo 20. maja v

Narava da, človek proda. Prizor iz ljubljanske tržnice. Foto: Ivan Cimerman

Lipici, je v prostem programu »Kür« z glasbo zmagal Alojz Lah s konjem Maestoso Menteaura s 69,8 točke, drugi je bil Dušan Mavec na konju Pluto Canissea s 67,5 točke, tretji pa Linsenhoff iz ZRN. Dušan Mavec je bil tudi prvi na mednarodnem turnirju CDI 1985, zmagal pa je še v nalogi »Intermediare II«, Alojz Lah pa tretji v nalogi »Grand prix«.

V *Ljubljani* so odprli 21. junija 16. mednarodni grafični bienale, ki je največja likovna prireditev v *Sloveniji* svetovnega pomena. Svoja dela na tej razstavi je prispevalo 536 avtorjev iz 55 držav. Bienale bo trajal do konca septembra letos.

V Društvu slovenskih pisateljev v *Ljubljani* so 28. maja prvič uprizorili radijsko igro »Deset pisem in telegram« Žarka Petana. Govori o sodobni tematiki jugoslovanskih izseljencev, njihovih stiskah in travmah. Delo je napisano na osnovi 10 resničnih pisem, igro pa so izvedli že na avstrijski televiziji, ter na radiu Bern in Köln.

Na tehniški fakulteti v *Mariboru* so ustanovili center za uporabno mikroelektroniko. Ustanovitelji centra bodo združevali denar in znanje za skupno selektivno razvojno strategijo, raziskovanje, načrtovanje in uvajanje mikroelektronike v proizvodnjo. Nemudoma bodo začeli s šolanjem novih in izpopolnjevanjem že zaposlenih strokovnjakov.

Krajevna skupnost *Markovci* v občini *Ptuj* rešuje temeljne probleme. V *Zabovcih* bodo uredili odvodni kanal, podtalnica poplavlja kletne prostore, v posameznih vaseh morajo postaviti in urediti transformatorske postaje in električno omrežje ter razsvetljava v nekaterih krajih. V *Stojncih* in *Bukovcih* bodo napeljali telefon, v *Novi vasi* uredili 25 parcel za stanovanjsko gradnjo. K trgovini v *Markovcih* bodo zgradili prizidek, v *Stojncih* pa trgovski lokal. Za vse navedene potrebe bodo spet razpisali referendum, da bi vsaka vas prispevala svoj delež.

Prebivalci občine *Metlika* so se 2. junija odločili za nov samoprisevek za obdobje do leta 1990. V petih letih bi radi zgradili telovadnico in avtobusno postajo v *Metliki*, most čez *Lahinjo* v *Grešičih*, telefonsko omrežje v *Metliki*, *Svržakih* in na *Suhorju*, oskrbovali še nadalje z vodo ekološko prizadete kraje in posodobili več cest. Vse to bo

stalo 421,3 milijone dinarjev, s samoprisevkom pa bi zbrali 94,150.000 din.

V tovarno oblačil in perila *Mura* v *Murski Soboti* je prispelo sredi maja 23 egiptovskih tekstilnih delavcev, ki se bodo tri mesece seznanjali s tehnologijo in delom. *Mura* je prenesla svojo tehnologijo, znanje in tehnično pomoč v egiptovsko tovarno blizu *Aleksandrije*, potem ko je sklenila pogodbo z enim največjih izvoznikov.

V lesni industriji *Glin* v *Nazarjah* so mehanizirali fizična naporna dela in uvajajo računalniške sisteme v stroje. Sprotno in točno bodo merili les in postavili nov numerično krmiljen robilnik ter avtomatsko sortirnico lesa, mehanizirali bodo tudi skladišče hlovdovine.

Prebivalci občin *Novo mesto*, *Trebnje*, *Metlika* in *Črnomelj* so začeli s pomočjo *Dolenjskega lista* akcijo, s katero nameravajo zbrati za 1,5 milijona dinarjev, za katere bi radi kupili inkubator za nego nedonošenčkov in bolnih novorojenčkov v novomeški porodnišnici. Prispevke in darovalce tekoče objavljajo v vsaki številki časopisa.

V občini *Novo mesto* beležijo 1427 vinogradov na več kot 20.000 parcelah, 40% tega je vinogradov, zasajenih z žlahtno trto, na ostalih so samorodnica in mešani nasadi. Tržni proizvajalci vina, ki jih je vpisanih 404, pridelajo od 320 do 500.000 litrov vina.

Na 9. razstavi belokranjskih vin, ki je bila to pomlad v *Semiču*, so podelili 280 sodelujočim razstavljalcem 41 zlatih, 104 srebrne in 18 bronastih medalj. Hkrati je bila v *Semiču* tudi razstava belokranjskih vezenin in jedi.

Suhozemni terminal v *Sežani* si bo pridobil status carinske cone. Radi bi bolje izkoristili sedanji pretok blaga, ki zdaj obide našo državo. Uvajali bodo nove, racionalne oblike transporta in organizirali sodoben intermodalni transportni center s širokim informacijskim centrom. Brezcarinsko skladiščenje blaga, brezcarinski uvoz opreme, rezervnih delov, surovin in reprodukcijskega materiala bi omogočil velike prihranke. Na območju *Sežane* gre preko državne meje skoraj 5 milijonov blaga letno, kar jo uvršča kot najpomembnejši jugoslovanski prehod z *Zahodno Evropo*.

Najboljši kooperanti, pospeševalci in kmetijske zadruge *Jugoslavije* so dobili v maju zvezna priznanja *Zadružne zveze Jugoslavije*. Iz *Slovenije* so jih prejeli: pospeševalec *Franc Krabonja*, vključen v *Slovinov Kmetijski kombinat Ormož*, sadjarska skupnost *Arnovo selo*, *Gorenjska KZ TZO* ter kmeta kooperanta *Franc Brašnik* in *Justin Strel*.

Kulturna skupnost *Slovenije* je imela leta 1984 na razpolago 106,832.000, letos pa ima 179,490.000 dinarjev za denarno podporo pri izdaji knjig. Leta 1984 so tako financirali 190 naslovov, letos pa jih bodo 232 s področja leposlovja in esejistike, mladinske in družboslovne literature, literature o *NOB* in delavskem gibanju, strokovne in znanstvene literature, likovnih izdaj rednih knjižnih zbirk 21 slovenskih založb.

Tržišče v *Sloveniji* potrebuje okrog 40.000 ton vrtnin za presno rabo in 23.000 ton vrtnin za predelavo. V zadnjem štiriletnem obdobju pa smo pridelali le 17.700 ton vrtnin na leto, kar je zadoščalo za 26 odstotkov potreb. S sodobno pridelavo in pravnim načrtovanjem pa bi lahko pridelali 80 odstotkov vseh potrebnih vrtnin. Predelovalna industrija bo letos namesto načrtovanih 38.000 ton predelala le okrog 22.000 ton povrtnin, od tega samo tretjino iz *Slovenije*.

Na 52. kmetijskem sejmu v *Novem Sadu*, ki je v maju privabil 1600 razstavljalcev z vsega sveta, med njimi 54 držav v razvoju, se je *Slovenija* predstavila s programom »*Slovenija v boju za hrano*«. Sodelovale so delovne organizacije: *Agros*, *Agrostroj*, *Farmin*, *Emona*, *Hidrogeo*, *Hmezad*, *HP*, *Krka*, *Lek*, *Metalka*, *Riko*, *Smelt*, *Jata*, *perutninski kombinat Pivka*, *Perutnina Ptuj* in *ABC Pomurka*. Razstavljali so predvsem projekte različnih farm, opremo, tovarne krme in skladišča kmetijskih izdelkov.

Krajevna skupnost *Šentjernej* je 29. junija na *Dolenjskem* že trinajstič gostila slovenske oktete na tradicionalnem *Srečanju* oktetov, katerih se je zbralo 42. *Koroški akademski oktet* je ob tej priložnosti proslavil 30-letnico ustanovitve.

V *Trbovljah* nameravajo odpreti nov dnevni kop premoga na *Bukovi gori*, kjer je po ocenah strokovnjakov 800.000 ton premoga. Dosedanji dnevni kop *Lakonca* je doslej dal že 350.000 ton, letos pa bi ga naj še 190.000 ton, zaloge pa pohajajo.

Nova turistična poslovalnica

Potovalna agencija Globtour, ki posluje v sestavu SOZD Emona, je 19. aprila 1985 odprla svojo novo poslovalnico v Ajdovščini. Poslovalnica se ukvarja s sledečimi dejavnostmi: posredovanje letnega oddiha, organizacija izletov, prodaja letalskih vozovnic, izposojanje osebnih avtomobilov (Rent-a-Car) in daje ostale informacije.

Naslov poslovalnice: Emona Globtour, 65270 Ajdovščina, Prešernova 7, telefon: (065) 62-335.

Bilten turističnih kmetij v okolici Škofje Loke

Na območju Škofjeloškega pogorja se je vključila v turistično ponudbo vrsta kmetij, ki ponujajo ljubiteljem naravnega življenja izjemno lepoto in domačnost enega najlepših krajev Slovenije. V biltenu, ki je izšel, je predstavljenih 14 turističnih kmetij, ki so povezane s Škofjo Loko z dobrimi prometnimi zvezami. Škofja Loka je slikovito mesto, 22 kilometrov oddaljeno od Ljubljane, prav toliko pa je do letališča Brnik. Pri vsaki kmetiji je z legendo označeno, kaj vse nudi, in katere domače živali imajo (pse, govedo, prašiče, konje), poleg osnovnih podatkov o številu postelj, apartmajih, prometnih zvezah in številu gostov, ki jih lahko sprejme. Za orientacijo je sredi brošure priložena skica turističnih kmetij in označeni kraji za izlete in sprehode.

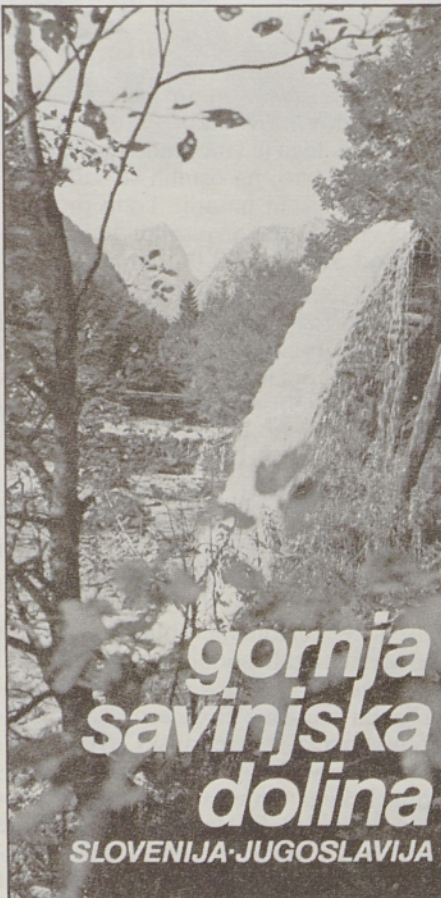
Bilten so izdali Kmetijska zadruga, Občinska turistična zveza in Turistična agencija Alpetour iz Škofje Loke. Informacije: Alpetour, turistična poslovalnica Škofja Loka, Titov trg 4b, tel.: (064) 61-564, teleks: 34689 alpog yu.

29 koroških turističnih kmetij

Koroška je geografsko razpeta med Peco, 2126 m visokim vrhom na vzhodu pogorja Karavanke in pogorjem Pohorja. Zajemajo jo tri doline, ki se imenujejo po rekah: Dravska, Mežiška in Mislinjska. V številnih zaselkih

in na pobočjih teh hribovij in gora so zrastle sredi bujnih gozdov, ob potokih, v dolinah iz starodavnih lesenih domačij kmečka turistična gostišča. Gostu nudijo poleg domače kmečke hrane in pijače in vsega udobja tudi lov, ribolov, nabiranje gozdnih sadežev, sodelovanje pri delu na kmetiji. Pozimi pa so tudi enkratna smučišča z žičnicami in vzpenjačami, kot so Kope na Pohorju.

Katalog turističnih kmetij, ki ga je izdala Lesna, TOK Gozdarstvo Ravne na Koroškem, nudi podatke o 29 najbolj znanih kmetijah, ki se ukvarjajo tudi s turizmom. Pri vsaki je z legendo označeno: zmogljivosti kmetije, prometne zveze, vrste domačih živali, bližnje ambulante in telefoni (večina jih imajo kmetije), podatki o bližnjih gostilnah in restavracijah, možnostih za lov in ribolov, planinarjenje, kopanje v bazenu, tenis, jahanje, kegljanje in še kaj. Informacije dajejo: Kompas Jugoslavija – Slovenj Gradec, Izletnik Celje, Občinska turistična zveza Radlje ob Dravi in Lesna, Slovenj Gradec, TOK Gozdarstvo, Ravne na Koroškem, 62391, tel.: (062) 851-793.

Naslovna stran prospekta o Gornji Savinjski dolini

Jernej Kopitar ima spominsko sobo

Jernej Kopitar, veliki slovenski jezikoslovec, avtor prve slovenske slovnice, ki je izšla 1809. leta v Ljubljani, je ponesel vednost o Slovencih in slovenskem jeziku v svet, najbolj v germanškem jeziku. Rodil se je leta 1780 v Repnjah, 14 kilometrov od Ljubljane, umrl pa je 1844 na Dunaju. Dopisoval si je z največjimi znanstveniki Evrope tistega časa in vplival kot cenzor na sodelavce literarnega glasila »Kranjska čbelica«, pri kateri je sodeloval dr. France Prešeren. Ob stoletnici rojstva so prepegljali njegove posmrtno ostanke na Navje, pokopališče slovenskih literatov v Ljubljani. Skupaj z Srbom Vukom Karadžićem, kateremu je bil mentor, je pomagal utemeljevati srbski knjižni jezik.

Prvega maja letos so v Repnjah št. 38 odprli njegovo spominsko sobo. Prijeten izlet v Repnje in Tacen ob Šavi je mogoče združiti tudi z obiskom Šmarne gore, od koder je lep razgled po Gorenjski in okolici Ljubljane.

Pratika prireditvev v Sloveniji 1985

Izšla je knjižica – Pratika ali Koledar, ki vsebuje vse pomembnejše turistične prireditve v Sloveniji, o katerih navaja datume in glavne podatke. V njej so naslovi Turistične zveze Jugoslavije, turističnih zvez republik in pokrajin, Turistične zveze Slovenije, turistično informacijskih birojev v Sloveniji in potovalnih agencij ter drugih zvez, turistične poslovne skupnosti, medobčinskih gospodarskih zbornic, program sejmov in razstav v letu 1985 na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani in Gornji Radgoni.

Brošura je izšla v nakladi 50.000 izvodov, od tega 15.000 v slovenščini, 12.500 izvodov v nemščini, 12.500 izvodov v angleščini in 10.000 v italijanščini. Izdala in založila jo je Turistična zveza Slovenije in Center za turistično in ekonomsko propagando pri Gospodarski zbornici Slovenije.

Naročite jo lahko na naslov: Center za turistično in ekonomsko propagando, Streliška 1a, Ljubljana, telefon: (061) 324-216.

PETER SKOBERNE

Planinsko polje

Med slovenskimi kraškimi polji je posebno izrazito Planinsko polje. Manj znano je od slovitega Cerkniškega polja, ki je s svojimi kraškimi pojavi opozorilo nase že zgodnje raziskovalce, vendar vzbuja zanimanje že zaradi svoje idiličnosti in ohranjenosti.

Ko se peljemo po stari cesti od Logatca proti Postojni, se za Grčarevcem nenadoma odpre pogled na ravnino, posejano z drevesi in grmovjem, vmes pa se kačasto zvija rečica. Pred nami je Planinsko polje. Z vseh strani ga obdajajo grički, tako da nas kar čudi, od kod se pojavi voda na ravninskem dnu. Pa to ni nič nenavadnega za prava kraška polja: na jugovzhodni strani privro na dan številni izviri. Vse te vode pripadajo zanimivi reki – kraški Ljubljanici. Od Cerkniškega polja preko Rakovega Škocjana po eni, in iz Pivške kotline po drugi strani, teče Ljubljanica pod zemljo, ponovno pa se večji del reke pokaže na dan iz zanimive, šest kilometrov dolge Planinske jame. Kako mogočen je ta jamski izvir v koncu slikovite zatrepne dolinice. Da je to Ljubljanica, vedo le krasoslovci, domačini pa rečico imenujejo Unica. Vodam iz Planinske jame se

pridružijo še številni izviri, zlasti močan pritok priteče iz dolinice v Malnih. Že ime opozarja na to, da so vodno silo izkoriščali za mlinski pogon, danes je v dolini le še en mlin.

Čeprav je polje po daljši osi dolgo okoli 5 kilometrov, je tok Unice več kot trikrat daljši (18 km). Zaradi majhnega padca namreč teče v značilnih okljukih ali meandrih, kar je nekdo slikovito opisal: kot bi se reka »sprehajala« po polju.

Na severovzhodnem delu Planinskega polja so propustni apnenci, kjer rečica znova zginja pod zemljo proti izviru Ljubljanice pri Vrhniku. Najbolj so slikoviti ponori v Škofjem lomu in Pod stenami, kjer sta dva zanimiva tehnična spomenika iz prejšnjega stoletja. Ponora sta razširjena in pokrita z železno mrežo, ki preprečuje, da bi plavje odtok zamašilo. Graditelji so jih poimenovali katovotroni, domačinom pa je bila iz antike sposojena beseda le preveč tuja, zato jim pravijo kar Putickove štirne. Inženir Viljem Putick je bil namreč znan raziskovalec notranjskega Krasa in je tudi predlagal razširitev ponorov.

Kadar privre na dan več vode, kot

pa je lahko izgine v propustnem delu polja, Unica prestopi bregove in nastane občasno Planinsko jezero. Slikovitost povečajo drevesa in grmovje, ki razbijajo enoličnost vodne gladine in zanesljivo kažejo sled vijugastega rečnega toka. Ta značilna podoba polja je pogojena prav z občasnim poplavljanjem. Iz istega razloga je dolinsko dno kljub vabljivi ravnini nenaseljeno, namesto polj pa prevladujejo travniki.

Naselja so umaknjena na rob, dvignjena nad gladino poplav. Slikoviti sta vasi Jakovica in Laze, žalosten pa pogled na propadajoči grad Haasberg in Planino, izjemno obcestno naselje, katerega pomen pa je danes občutno manjši kot nekdanj.

Planinsko polje ogrožajo načrti za gradnjo vodnega zbiralnika. S tem bi se polje spremenilo v stalno jezero, uničene pa bi bile vse sedanje edinstvene značilnosti. Tem načrtom nasproti pa stoji predlog za razglasitev Notranjskega regijskega parka, ki vključuje tudi zavarovanje Planinskega polja. Usoda tega imenitnega dela našega Krasa je še vedno negotova in upajmo, da bodo prevladale želje za ohranitev.

Foto:
Franci Sluga

1

Na vrhu Triglava

2
Triglavsko Črno jezero

3
Na kravjem balu v Bohinju

4
Zgornja Savska dolina

5
Triglavski dom na Kredarici

2

english section

Dr. Anton Kacinik of Toronto: "Just one profession is not enough..."

Every so often, our fellow-countrymen in Toronto, Canada, have the opportunity to see or hear, at their own events or on local Slovene radio broadcasts, a real, academy-educated actor, who qualified at Ljubljana's Dramatic Academy, but who is at the same time a successful dentist with his own surgery in the centre of Toronto. This is dr. Anton P. Kacinik (Kačičnik), who was born of Slovene parents in 1937 in Maribor. His father came from Štajersko and his mother from Gorenjsko, and he has been living in Canada since 1967.

I knew that he had taken part, a number of times over the last few years, in the cultural programmes of Slovene events held in Toronto, and I also knew of his dental surgery. This was enough to make me start wondering about who this man was, what kind of a life he had led, of how an actor can become a dental surgeon, and of how a dentist can recite the poems of Slovene poets with such feeling.

"It was in 1957 that I enrolled at the Academy for Theatre, Film, Radio and Television in Ljubljana, at the same time as the late Tone Slodnjak, as well as Boris Juh, Brane Ivanec and several other Slovene actors who are well-known today", Anton Kacinik recalls. "When I had nearly completed my studies, I got the idea of studying something else, too. I had found that the study of drama was very complex, and nearly

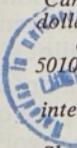
always involved work in a group. I wanted to do something else, too, something where independence of mind and leadership would be needed; I thought I might be a theatrical or film director. I got to know life behind the scenes, too. There was one thing which bothered me: the smallness and limitedness of Slovenia, both from the point view of the language and that of the land.

If I had been a director I would already have had much better opportunities. For this reason I started to think about a profession which would be, from this point of view, somewhat "wider". I had seriously considered taking up the study of medicine, which seemed very attractive to me, and then I decided on dentistry. Maybe the fact that I was good friend with a young lady doctor at that time influenced my decision. So then I enrolled and started studying. I had to interrupt my studies only once, due to military service, which I served in Skopje. It was then that I lost my scholarship, but later on, due to my good exam results, I gained a Boris Kidrič Fund scholarship."

"So it was that on December 6th, 1967 I successfully passed my last exam in social medicine, whereas on the evening of the same day I played in two roles which counted as my diploma exam in acting. In this way I finished two difficult faculties at the same time. Only one week later, on December 13th, 1967, I set

RODNA GRUDA, Magazine for Slovenes Abroad, Cankarjeva 1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-Yugoslavia Tel. 061/210-716
Published by Slovenska izseljenska matica, Ljubljana
Editor: Jože Prešeren
English translations: Milena Milojević-Sheppard, M. A.
RODNA GRUDA is published monthly. Numbers 8 and 9 are published together as a double issue.

Yearly subscription for overseas countries is 11.—U.S., 13.—Canadian or 10.—Australian dollars. Payment can be made direct to our Account No. 50100-620-010-32002-2818/5 at Ljubljanska banka, or by international money order, or by check — payable to Slovenska izseljenska matica — in a registered letter.

off for Canada".

"What,, in fact, brought you to Canada?"

"My father had already been living in Canada, and it was he who paid for my travel ticket. I went to Canada just for a visit, but then I decided to stay. Of course I must admit that I had, even before going to Canada, considered trying my hand somewhere outside Slovenia. Thus I knew very well what to expect".

"Due to some changes in the Canadian laws, to the advantage of immigrants, I was among the first professionally qualified people who did not have to re-enrol at the University, but who only had to pass some qualifying exams. I was working in Montreal, and of course I had to study a lot, since according to North-American standards, I did not have a sufficient technical basis for carrying out my profession. There is a great deal of competition in the field of medicine, and you need a lot of money and skill to succeed. I was working in a laboratory, getting training in the carrying out of various operations. After two and a half years. I was given permission to work as a dentist. Then, for five years, from 1970, I worked together with the Slovene dentist, dr. Zlatko Aurelius Verbič, who had emigrated to Canada from Australia".

"And then you started to work on your own"?

"Yes, that was in 1975".

"That probably wasn't easy, particularly at the early stages?"

"Before you start, you can't really predict how things will turn out. It is only after you have begun on your own that you discover numerous things, connected with this work. You also find that there is a great deal of accounting to be done. You're not just a dentist, but a businessman, too. If I hadn't worked for five years, previous to that, with a partner, I don't know whether I could have handled it. You have to borrow money for the initial investment, and for the full equipping of the surgery you need a great deal of it."

"How has Canada treated you, as a businessman"?

"Canada is a multi-national society, which welcomes capable people from all parts of the world. Of course, knowledge of the language, and a broad outlook in general, help a lot. As you can see, my surgery is in the city centre, in the prestigious part".

"How did you earn a living while you were getting ready for your qualifying exams"?

"While I was getting ready to pass those exams, which were very expensive, I earned a living selling books, from door to door, mainly the Encyclopaedia Britannica. And it was the sales I made, going from door to door, which gave me a lot of valuable experience, and built up my self-confidence. I found that you can achieve what you believe in if you have enough perseverance. You have to use all your intellectual abilities. At times before, I had de-

spaired of ever being able to save up enough money to sign in for the qualifying exams. My acting abilities helped me a great deal, since you had to be really convincing in that kind of work. You had to convince somebody that he or she really needed that encyclopaedia, and that he practically couldn't live without it. I had to make both husband and wife enthusiastic, by means of so-called "positive thinking", as it is called here. My diploma in drama certainly helped me a great deal there. People liked to listen to me because of my accent, too. I was in fact acting, or rather taking the part of an actor".

"How did the Slovenes of Toronto welcome you"?

"Very nicely, thank you. I have many friends and acquaintances among my fellow-countrymen here in Toronto- and we often see each other at various events. In general I found, soon after I had arrived, that we Slovenes here are fairly "negative-minded", as the Canadians are apt to say. We are often afraid, hesitant, full of complexes, and have not got enough spirit of enterprise. On the other hand, the number of Slovene businessmen and professionals in Toronto, which is certainly not small, proves that we are successfully getting rid of these negative characteristics."

"And how do you keep up your acting nowadays"?

"In 1972, I gave a recitation of the poems of France Prešeren, here in Toronto, and I am always ready to give similar performances. Thus, for example, I took part in the commemorative ceremony held when President Tito died, and I also took part when the Civic Theatre of Ljubljana paid a visit to Canada. I like to help at the various celebrations organized by Slovene societies here, for instance like the one which was held a few years ago to mark the centennium of the death of Ivan Cankar. At the present moment I am regularly taking part in the weekly Slovene radio programme "Slovenski večer", in which I had participated' from time to time, in previous years. I really never say "no", if they ask me. My ambitions are still much greater than Canadian Slovenes today are capable of. I would like to be some kind of cultural ambassador of Slovenes to the Canadian general public..."

"What is your opinion about the way in which Slovenes are organized in Toronto, and in the world at large?"

Postojna, the new apartment houses (photo by Janez Zrnc)

"As far as I have seen so far, we Slovenes are among the strongest and best organized ethnic communities in Canada. It's a great pity, however, that they are very badly divided, in my opinion. The feeling of belonging to the Slovene nation is, in spite of everything, very strong. Slovenes living in Canada are keen to take part in cultural activities of all kinds, they just need a bit of encouragement and a bit more of the positive thinking I mentioned before."

Dr. Anton Kacinik, dentist and actor, thus lives the somewhat unusual, varied and full life of a Slovene abroad, and of a Canadian. He thinks a lot about Slovenes living abroad, and about those who have been completely assimilated into the foreign environment. In this con-

nection he mentioned to us the Canadian writer Krizanic, who is little known to Slovenes, although undoubtedly of Slovene origin. He has also thought a lot about how the Slovene spirit should be kept alive in a foreign environment. Adjusting to such an environment must not mean that one rejects one's ethnic origin, and becomes alienated from one's own nation. The fact that one is split between two homelands does not, in this case, do any harm to one's personality; it can frequently enrich it. Dr. Anton Kacinik feels that even more strongly, since he has a son in Yugoslavia, two daughters and a wife in Canada, two professions and a number of hobbies, from health to culture and sport.

Jože Prešeren

The Slovene Club in Manitoba

According to some approximate data, a total of 230 Slovene families live in Manitoba, some of which include mixed marriages. Only about a third of them are active in organizations of the Slovene community. A total of 35 family members belong to the Slovene Club, which was established in 1953. However, the number of members is increasing every year. Most of the members of the club also take part in the work of the Slovene Church Committee. The women's section, entitled the Canadian Slovenian Ladies Auxiliary, has about 30 members.

It was the members of the Ladies Auxiliary who proposed the establishment of folklore groups, back in 1974. Three dance groups were organized: "Zvonček", which included children aged from 6 to 10, "Rožmarin", including children from 10 to 14, and "Triglav", in which youth from 15 years upwards took part.

All three groups are the pride of Slovenes living in Winnipeg, as they regularly participate in society, church and other events. The Triglav dance group has twenty different dances in its programme.

In 1971 the Slovene club bought 4 hectares of land, not far from Winnipeg. We have called this area the Slovene Centre ("Slovensko zbirališče"), and in 1977 we built there, as well as a kitchen, a hall with room for 200 visitors. Every first Sunday

in September, we hold a "Slovene Day". Taking part in this event are, apart from the three dance groups, the "Zvon" Singing-Group, and members of the Slovene school who give recitations. After the cultural programme is over, there are various sports events for youth and grown-ups.

Every year the Slovene club takes part in the traditional "Folklorama", the biggest annual ethnic event held at Winnipeg, in which all eth-

nic groups in the city join in. Every group has its own pavilion. Thus, Slovenes have their own pavilion, called "Ljubljana", on the premises of the Slovene church. The Slovenian Folk Art Council, which has six members, runs this pavilion. And every year the Slovene pavilion has its own mayor ("župan") and queen ("kraljica"), who welcome all distinguished visitors. Particularly popular at the Slovene pavilion are the typical Slovene dishes, which are prepared by our wives and daughters at home. The cultural programme goes on inside the main tent. It is there that all three of our folklore groups, the "Zvon" Singing-Group, and our youngest section, the "Slovenski odmevi" ensemble, can show their knowledge and skill.

Every year we prepare, apart from food, drink and the cultural programme, an exhibition of handicraft, pictures of the Slovene landscape, Slovene books, etc. Our lady members also frequently demonstrate their skills, particularly at making lace. We try, as best we can, to show our Canadian visitors who we are, where we have come from, and what we Slovenes are. Often, visitors to our Pavilion are astonished at what the small number of Slovenes living in Winnipeg is capable of achieving. Ministers of the Provincial government have visited us, as well as the Mayor of Winnipeg, who visits us regularly. We were recently honoured by a visit from the Prime Minister of the Provincial government of Manitoba, Edward Schreyer.

*Anton Korošec,
Winnipeg, Man., Canada*

"Splošna plovba" of Piran: A successful Business Year

Last year, the one and only Slovene shipping enterprise, "Splošna plovba" of Piran, achieved an income of 19,000 million dinars (81% more than in 1983), which was more than had been planned.

Although the world shipping crisis still continues, "Splošna plovba" succeeded in making full use of its own ships, as well as of those ships which it has leased abroad on a long-term basis. A total of 9.09 mil-

lion tons of goods were shipped in 1984, which is 6.8% more than in 1983. 2.6% of these goods consisted of exports from Yugoslavia, 21.8% consisted of imports to Yugoslavia, 0.3% consisted of transit goods, and 75.3% consisted of goods travelling from one foreign port to another.

Last year the share of domestic traffic (exports and imports) fell from 27.6% to 24.4%. Thus the in-

come achieved by "Splošna plovba" of Piran was even more dependent on the transport of goods between foreign ports.

Apart from the world shipping crisis, several other factors also influenced the business success of "Splošna plovba" in 1984. One of these factors was concerned with the unreliable carrying out of the regulations of the presently valid law concerning foreign currency (the provision of foreign currency for expenses involved in the transport of domestic goods on international

routes). Difficulties were also experienced due to delayed repayment of foreign debts, and the fact that the export premiums provided for shipping services are not as high as those provided in the case of the export of goods.

The capital of foreign-currency loans due to be repaid by "Splošna plovba" in 1984 was reprogrammed, but the interest on these loans was repaid regularly. The question of the repayment of foreign-currency obligations from 1981 and 1982 is still unsolved.

The Lojze Slak Ensemble to visit the U.S.A. and Canada

This year twenty years will have passed since the Lojze Slak Ensemble, with the Lads from Praprotno, started to give successful performances both at home and abroad. Their career in the field of popular entertainment music has been crowned with numerous successes. Many of the songs which they performed for the first time have become national favourites and, thanks to Lojze Slak, the diatonic accordion, the original instrument of travelling Slovene minstrels, has come to the fore once again, both in Slovenia and, in particular, among many of our fellowcountrymen living abroad.

This year the Lojze Slak Ensemble, with the Lads from Praprotno, is setting off once again across the Atlantic, to visit, at the invitation of Slovene organizations, our fellowcountrymen in the U.S.A. and Canada. They will be there from July 25th to September 3rd, and in Canada from August 22nd to 29th. The ensemble will give four concerts in the Cleveland area, five in Pennsylvania, three in the Chicago area, as well as visiting Colorado and Minnesota. In Canada they will be giving three concerts.

Lojze Slak himself needs no long introduction, since his origin and career are fairly widely known. To repeat the story briefly, Lojze spent his childhood at Mali Kamen near Mirna peč in Dolenjsko. It was there that his uncle, a well-known accordion-player in the village, taught Lojze how to play the accordion. In

the years after the Second World War, Lojze spent his savings on his first accordion, and started playing at weddings and other festive occasions. "In those days the old-time weddings used to go on for up to 3 days and 3 nights. That was an effort for the musician".

In Novo mesto, Lojze Slak completed his training as an upholsterer, and then he moved to Ljubljana, where he still lives today. He signed in for the well-known radio programme: "Show what you know" — and won. He had achieved success that he hadn't expected, but at the same time he was disappointed, since nobody cared much for the diatonic accordion. However, it was then that a new editor came to work at the Ljubljana Radio. He called together all the leaders of popular-entertainment ensembles, and at that meeting Lojze Slak proposed that a new musical group be formed which would consist of a diatonic accordion, a tambourine and a guitar; such a group had never played before. The first original recordings by this ensemble were made in 1963. When these compositions began to be played on the radio, the response of listeners was amazing. The editors of the programme were flooded by requests to play more such music. And so it was that, in 1964, the quintet entitled the Lads from Praprotno joined the instrumental trio. Their first record to be issued by "Jugoton" was entitled "Kadar pa mim' hiš'ce grem" ("Whenever I go past the

little house"). The popularity of this new group increased very rapidly throughout Slovenia and outside our republic.

"I think we just brought in something new at the right moment", says Lojze Slak. "The sound produced by our ensemble surprised people; they probably recognize in it the old tradition of popular minstrels. I had the luck to have lived at a time when life on the farms went on in the old, traditional way, when many old customs were still practised, and when singing in the villages was still widely spread. I absorbed all this and it marked me for my whole life. I want to give some of this with my music. I feel this particularly strongly when I am playing to our emigrants in the U.S.A., Canada or Australia. They welcome us with great enthusiasm, and all our concerts are sold out in advance. During my tours abroad I found out that Slovenes in fact behave strangely. When we are at home in Slovenia, we are ashamed of everything of a popular nature. It is only when we find ourselves in a foreign land that we realize how important these things are, and our emigrants make convulsive efforts to keep hold of anything which brings them nearer to their roots".

Over twenty years the Lojze Slak Ensemble with the Lads from Praprotno have given nearly 2000 concerts, recorded several hundred radio and television programmes, issued 33 gramophone records, including 14 gold ones, 7 gold cassettes, and received two Golden Herons from "Jugoton" of Zagreb. A total of 320 melodies are recorded on the records and cassettes. They have travelled more than one million kilometres.

All members of the ensemble have remained amateurs. They all have regular jobs, which means that they devote nearly all of their free time to music and music-making. Of course, the members of the ensemble have earned well from their success, but this does not mean they only perform for money. It is well-known what a lot of effort is needed if you wish to crown it with success.

150 Years since the Birth of Jožef Stefan

We Slovenes are a small nation, but we have men and women who have, through their work, achieved international fame. One of them is our fellow-countryman from Koroško, the physicist Jožef Stefan.

On March 24th, 1985 one hundred and fifty years passed since this great scientist and scholar was born. His name appears in handbooks of physics, textbooks, lexicons and encyclopaedias in all the world's different languages. We can also place him, with pride, among our 19th Century poets and writers.

Jožef Stefan was the son of a servant-girl and a small-trader, and was born at Sv. Peter near Celovec (Klagenfurt). His mother's family came from Glinje near Borovlje, whereas his father's came from Škocjan in Podjuna. He grew up in modest circumstances. He was strongly attached to both of his parents, and to his mother in particular. He attended the elementary school, and later highschool, at Celovec. His teacher of Slovene at the high-school was Anton Janežič, who considered Jožef Stefan to be one of his best pupils. After the year 1848, a wave of national awakening struck nearly all Slovene towns and villages, and all strata of the Slovene nation, including students and school-pupils. Jožef Stefan found himself inside this whirlwind, too. In him, too, love for his mother-tongue and the Slovene nation awoke and waxed strong. At the high-school he liked to keep the company of those pupils who thought in the same way as he did, and took an active part in the school's literary circle, the members of whom used to publish a literary paper entitled "Celovška Slavja", which is, according to I. Prijatelj, probably the oldest school literary paper in the Slovene language. It was within this circle that Jožef Stefan began his poetic work. His first poems were published in "Celovška Slavja", "Vedež", and Janežič's "Slovenska Bčela". Jožef Stefan was amongst the best pupils at the high-school. He learnt various Slav languages, and translated poems from the Czech and Russian languages. At the same time he improved his knowledge of the classical languages. In the higher classes he paid most attention to his two

favourite subjects, physics and mathematics.

He had a good teacher in these subjects, too, Karl Robido, who had written several popular-scientific books on the natural sciences, including the first book on physics in the Slovene language. Maybe it was thanks to Robido that Jožef Stefan became the best mathematician at the high-school. After completing his high-school education, he decided to study physics and mathematics at the University of Vienna. It was in 1853 that he enrolled at the Faculty of Philosophy of the University of Vienna. He wished to become a teacher, and it was only here, under the tutorship of university professors and through diligent and persevering study, that he acquired a real fundamental knowledge of physics and mathematics. Of course, he encountered many problems, of which he wrote in his diary, since he wanted to learn as much as possible in the shortest possible time. He was not only interested in physics and mathematics, but also in other branches of science: chemistry, biology and astronomy. As well as this, he continued his literary studies.

Talent combined with hard work, perseverance and diligence must lead to success. It was as early as in the eighth semester of his studies that Jožef Stefan passed the exam qualifying him as a university teacher and in 1855 he was awarded a Ph. D. in philosophy and the position of lecturer in physics and mathematics at the University of Vienna. From then on his career followed a steep upwards course. His research and teaching work brought him the approval of scientists and university teachers who perceived and valued the exceptional abilities and thorough knowledge of their young colleague. When he was only 25 years old he became a corresponding member of the Vienna Academy of Sciences and Arts, and a few years later, a full member. Three years later he was appointed Professor of Higher Mathematics and Physics at the University of Vienna. For almost 30 years he was director of the Institute of Physics, which became well-known beyond the borders of Austria mainly

thanks to him.

As a physicist Jožef Stefan had universal interests. His research work covers all the fields of physics: mechanics, optics, acoustics, magnetism and electricity studies. He was skilled and resourceful in experimental studies and even better in theoretical ones. This has been proved by the large number of his research treatises, and the many discoveries which have been named after him, e. g. Stefan's Law, the Stefan Constant, the Stefan formula. No less important than his research work is his work in the field of teaching. He was an excellent university teacher, with the gift of being able to present the most complex scientific problems in a simple and easily understood way. He paid special attention to and helped with advice those students who showed an inclination and the ability for independent research work. He was considered to be one of the most popular professors at the University of Vienna. This shows that he was not only a great scientist, but also a noble man. For his lasting contribution to science, and out of deep gratitude, his former students, associates and colleagues erected at Vienna University, two years after his death, a monument, which was "to serve not only as an enhancement of the university buildings, but also to encourage young people to follow the great masters, who light up the path of science", as the main speaker on the occasion of the unveiling of the monument, Stefan's former pupil, said.

Slovenes do not mention Jožef Stefan's name only in connection with great scientists of Slovene origin, but also in connection with our literature. Of course it must not be forgotten that Jože Stefan devoted his efforts to literary composition in his mothertongue only in his years at school, and in his early days at the university, before he became completely involved in science. His first poems were published in several magazines, including "Slovenska Bčela", while he was at high-school, and, as a student at the University of Vienna, he used to listen to the lectures of the Slavist Franc Miklošič, and in this way deepen his knowledge of his mother-tongue. He remained faithful to his native Koroško, where he was born, and liked to return there for holidays whenever he could. At Vienna he continued his literary compositions, and published poems and popular-scientific contributions from the field of

A Look at Slovenes as Ethnics

BY DR. WILLIAM DERBYSHIRE

PART IV

Most of you have probably either Slovene roots or are related to someone who does. I would like to devote the rest of this talk to Slovenes as ethnics. It is clear from what I have said earlier that the Slovene lands cover a much larger area than what is known today as Slovenia, a republic of modern Yugoslavia. Only within Yugoslavia proper is there a definable unit of Slovenes who speak and are educated in Slovene. Across the borders in Austria, Italy and Hungary, the situation is much more precarious.

The maternal language is preserved to a greater or lesser degree of success, often depending on political conditions. Throughout the centuries, and even today, Slovenes have had to resort to violence in order to preserve their language from time to time. At the furthest outreaches of the Slovene lands in Austria the language is barely recognizable, and some people are even reluctant to admit their Slovene background. They have become ethnics and deny their ancestry. It is no secret that the further one is from the cultural and linguistic center of a nation, the more difficult it becomes to maintain a second or ancestral language. And the reasons of course are not

always political. Social pressures in the new homeland often work against maintenance of the language spoken by one's parents or grandparents. How many Italian-Americans or German-Americans speak the language of their forefathers? How many third or fourth generation Poles can say more than "Jak sie masz?" or "Dobrze." How many generations will pass before Spanish becomes plain old English? While we might accuse the United States government of genocide of native Indian languages, I doubt seriously whether the failure of most immigrant groups to maintain their ancestral language can be viewed as linguistic genocide. Social pressures not to speak "that hokey language," be it Norwegian, Portuguese. Slovene, or just plain English with an Irish accent, have forced the first born generations to adopt the local English. International upheavals, both political and economic, at the end of the last century and throughout this century have scattered millions of people across the face of the earth to foreign shores. The Slavs constitute the second largest immigrant group in the United States. What about the Slovenes? The estimates concerning the number of Slovene immigrants vary wildly. If we take into account second, third or fourth generations,

natural science in papers and magazines which were published in Ljubljana and Celovec: in "Novice", "Slovenski Glasnik", and in Einspieler's "Šolski Prijatelj". It was the literary historian dr. A. Slodnjak who wrote that, of all the young poets who were contributors to Einspieler's "Šolski Prijatelj", Jožef Stefan showed the most talent and feeling.

We can see what the young Jožef Stefan was interested in from his prose compositions, which were concerned with travel descriptions, natural science, philosophy and literary history. Thus, in one shorter contribution he wrote about Slovene literature, about the significance of the written word and about cultural life in Slovenia: "Slovene literature has a dual task: through it, the culture of a nation is judged, whereas on the other hand it must call back to the nation cultured Slovenes". In a contribution to "Slovenski glasnik", published in 1858, he pointed out that original Slovene writers should be trained, that data about the great Slovene writers, particularly about France Prešeren, should be gathered, that studies of particular periods of literary creativity should be made, and that popular poems should be studied, too. He had intended to prepare a full study of Koroško and its inhabitants, from the historical, geographical, topographical, statistical and physical aspects, but unfortunately he was unable to fulfill this plan. In one of his last contributions to the magazine "Slovenski glasnik", he complains that he is cut off from his homeland, and that he misses a suitable teacher who would be able to tell him "what is Slovene". Nevertheless it is more likely that he dismantled the horse of Pegasus because science had, in his case, become stronger than poetry.

Jožef Stefan did not reach a great age. He concluded his fruitful life's work at the age of 58, on January 7th, 1893, at Vienna. He is also buried at the main cemetery there. For his life's work, Jožef Stefan received many awards and prizes, and was held in great honour both at home and abroad. Monuments were erected to his memory at Vienna and Ljubljana, and a plaque has been fixed to the wall of the house where he was born in Celovec. The most important scientific research institute of the University of Ljubljana bears his name. His greatest monument, of course, consists of his legacy of original scientific achievements.

The tree (photo by Janez Zrnec)

the number of course balloons and ultimately becomes meaningless. A judicious reckoning of the numbers of Slovenes throughout the world includes: 80,000 in Italy, 30,000 in Austria and 5000 in Hungary. As noted above, the preceding are old settlements dating back centuries and must be considered, at least in part, to be a part of the original Slovene lands. Those who have left the central European lands total: 30,000 in Argentina; 22,000 in Australia; 20,000 in Canada; 15,000 in West Germany; 10,000 in France and 26,000 in miscellaneous other places. The estimate of the numbers of Slovenes in the U.S. ranges from 32,000 to 500,000. Rado Lencek in his work on the history of the Slovene language suggests the number 150,000. The low figure of 32,000 has been proposed by one researcher who defines an ethnic group by ancestral language maintenance. The high figure comes from the Slovenian Research Center of America, based in Ohio, and was conducted by a sociologist, Edward Gobetz. Official government statistics are of relatively little help. When questioned, some people list themselves as being of Slovene descent, while others simply indicate Yugoslav, which could mean any of several nationalities. Additionally, how many people from Italy, Austria and Hungary are of Slovene descent and fail to note that?

Whatever the number may be, we can pinpoint the locations in which Slovenes have settled in this country. About one third of Slovenes in the U.S. live in Ohio. Many live in Pennsylvania and in the Great Lakes states of Illinois, Wisconsin and Minnesota. Slovenes occur in numbers in New York state and in California, with about 20% scattered throughout the rest of the country.

Intermarriage is a mixed blessing for various ethnic groups. It contributes on the negative side to the loss of one's ancestral tongue. It is rare to maintain a maternal or paternal tongue when the other partner does not speak the language.

On the other hand, the number of people who lay claim to an ethnic ancestry increases through intermarriage, Mr. Ludwig Harvatin of your own community conducted an important survey in 1977 indicating that Slovenes of Forest City intermarried at the rate of 49%. This is a low figure compared to the more typical 80% in most communities as noted by Toussaint Hocevar, a professor of economics in New Or-

leans. Joseph Naternost, a professor of Slavic languages at Pennsylvania State University and, like Prof. Hocevar, a native-born Slovene, undertook a survey of Slovenes in Pennsylvania a few years ago. He found that there were almost 125,000 native Slovenes in the United States in 1910. Of that number 40,000 lived in Pennsylvania alone. Over the decades many persons have lost any

awareness of their origins, although some communities such as yours have tried to foster ethnic consciousness. Not far from my home in New Jersey is Bethlehem, Pa., where church services are still conducted three out of four Sundays each month in Slovene dialect. Various fraternal organizations survive around the country.

Continued in next issue

Yugoslav Cuisine

Stuffed cabbage leaves

(Sarma)

Serves 10:

20 nice soured cabbage leaves
600 g (22 oz) minced meat (pork or beef)
100 g (3.5 oz) onion, 2 cloves garlic
10 g (0.35 oz) hot pepper
180—200 g (7 oz) rice, salt, 1 egg
300 g (11 oz) sauerkraut
800 g (30 oz) smoked rib of pork
1 dl (0.2 pt) yoghurt
1.5 dl (0.3 pt) soured cream

Sauce:

100 g (3.5 oz) fat
20 g (0.75 oz) flour, a little sugar
1—2 hot peppers, 20 g (0.75 oz) tomato sauce, beef stock, salt

Remove the stalks from the cabbage leaves, and place the leaves to one side. Mix together the minced

meat, chopped raw or fried onion, crushed garlic, peppers, salt, egg, chopped parsley and previously boiled and drained rice. Roll the mixture in the leaves making small parcels. Line the bottom of a dish with sauerkraut and layer the sarma and pork ribs on top. If necessary, add water or stock. Cover the dish and simmer. When the sarma are half cooked, add the sauce and stew for several hours until tender.

Sauce:

Lightly brown the flour in fat. Add the hot peppers, tomato sauce (if desired), and as much bone and meat stock as needed to give the right consistency. Add salt and sugar to taste and pour over the sarma,

This dish is served with yoghurt or soured cream.

(From Yugoslav Cookbook by Olga Novak-Markovič)

página en español

Nuevos adelantos de la medicina eslovena

Los éxitos alcanzados por los microcirujanos eslovenos se han hecho eco por todas partes del mundo. Hace pocos meses atrás hemos publicado también en nuestra revista un artículo sobre el extraordinario éxito alcanzado por los médicos microcirujanos eslovenos. Los mismos habían cosido con buen resultado am-

bos pies cortados de un niño de nueve años llamado Dušan Valentinčič. Esto ocurría en julio del 1983 cuando una máquina cegadora cortó ambos pies del niño a la altura de los tobillos. Hoy día, Dušan Valentinčič camina normalmente, esquía, juega y hace todas las travesuras que hacen también sus compañeros de gra-

do. Lo único que ha cambiado en su vida y que lo diferencia de los demás, es el control y revisión constante obligatoria pertinente que debe hacer el niño en la clínica de Ljubljana. A su vez, también participan durante estas revisiones periódicas expertos de todo el mundo que llegan a Ljubljana, para justamente ver este tipo de casos y hacer a la vez trabajos prácticos. El Centro Clínico Universitario, mejor dicho la clínica universitaria para la ortopedia, cirugía plástica y quemaduras, se ha hecho famosa justamente con este tipo de reimplante en todas partes del mundo. Hace poco de esto que los microcirujanos eslovenos tuvieron la oportunidad de cosechar un éxito más con un caso todavía más difícil que el descrito. Se trata de una mano y antebrazo desgarrado que habían estado rodando durante veinte minutos entre los cilindros de una máquina cegadora de maíz. El miembro parecía prácticamente destrozado. Después de una operación extraordinaria volvió a ser una parte normal, entera y movable del cuerpo humano. Es sorprendente también en este caso la forma y alcance obtenido por nuestros médicos. Fue este un suceso que sorprendió y emocionó a todo el mundo. Seguramente es poco conocido a quién debemos el mérito y el éxito alcanzado. Bueno, pues al trabajo sacrificado y minucioso de un equipo de médicos microcirujanos de Ljubljana que aunaron todo el conocimiento y experiencias posible. Los mismos merecen ser nombrados, a saber: Marko GODINA, Zoran Arnež, Egon Eder, Božidar Prezlej, Milenko Kersnič, Matjaž Šulinc, Janez Bajc y Aleš Breclj. Este equipo en un término de no más de diez años ha reimplantado más de 600 miembros y con ello ha salvado así a innumerable número de personas ante la invalidez total.

La primer mano cortada que trataron y operaron con éxito en la clínica de cirugía plástica y quemaduras de Ljubljana, fue la de un paciente de 16 años en el año 1974. Después de la respectiva faz curativa y de rehabilitación, el joven pudo terminar sus estudios en la escuela industrial. Hoy día es un ciudadano sano y feliz empleado como técnico en su especialidad en una gran firma eslovena. El muchacho trajo en aquella oportunidad, parte de la mano que le había cortado una sierra circular, en una bolsita de plástico. De aquella entonces, sensacional operación, se hizo en adelante una práctica constante este tipo de ope-

raciones, resultando así la clínica de Ljubljana conocida por doquier. Ljubljana, es hoy día, aparte de Munchen y Viena, la única ciudad que tiene un servicio de turno constante con sus respectivos microcirujanos a disposición, durante las 24 horas del día!

Justamente unos de estos equipos de turno acogió en la noche del 21 de noviembre del año pasado a Milivoj Potkonjak de la localidad de Virovitica, a quién una máquina cegadora de maíz le había arrancado casi totalmente una de las manos. El Dr. Marko GODINA, jefe del equipo, nos comentó así: «La mano del paciente había sido arrancada casi totalmente del antebrazo, aparte estaba bastante desgarrada, casi destrozada. El brazo en cambio presentaba grandes quemaduras y en parte estaba profundamente dañado. Era imposible coser pues no sabíamos si la herida, fuertemente infectada, iba a cicatrizar. Si hubiéramos deseado limpiar y retirar de la misma todos los restos de piel sucia, tierra y tejidos vegetales, tendríamos entonces que amputar la mano casi hasta el codo. De esa manera perderíamos los músculos del antebrazo y con ello casi la totalidad del movimiento de la mano.»

En este caso complicado y difícil nuestros cirujanos se decidieron tomar el único camino posible para salvar la mano. La única solución era hacer algo lo cual nunca se había hecho todavía en ningún rincón del mundo. Es decir, la parte no dañada de la mano-muñeca — la quitaron del brazo y la transplantaron la misma noche uniéndola a las venas axilares del brazo sano. Allí podía alimentarse así con la sangre del lado sano. El muñón de la mano dañada se limpió prolijamente dejando la herida abierta para retirar y limpiar eventuales salidas de pus. Recién después de 65 días, se retiró al paciente la parte inferior de la mano que estaba debajo de las axilas del brazo sano, para volverla a coser asíen el lugar que correspondía. Si bien la operación fue muy difícil y exigente, transcurrió sin mayores inconvenientes. El éxito de esta excepcional operación es fruto del trabajo creativo y de la técnica operativa empleada. Los médicos que efectuaron la misma, supieron colocar a tiempo la parte amputada del cuerpo en tal parte y de tal forma que la misma recibiera la alimentación necesaria del mismo cuerpo, es decir, colocar e incluir el trasplante en la corriente sanguínea propia y ello tanto tiempo hasta ser posible transplantar y coser nueva-

mente al lugar primario. La alimentación y mantenimiento momentáneo de la parte amputada del miembro dañado — con ayuda de las venas sanas del mismo cuerpo del paciente — hará posible de ahora en adelante que los médicos puedan reconstruir las partes dañadas de los miembros que hasta ahora eran amputados. En el caso de Milivoj Potkonjak los médicos cirujanos tuvieron que reemplazar gran parte del tejido destruido durante el accidente. Parte de las arterias desgarradas o arrancadas las reemplazaron con arterias de las piernas del mismo paciente, lo mismo hicieron también con los nervios y tendones. La piel necesaria la sacaron del muslo, mientras que los huesos rotos los unieron con plaquetas y tornillos metálicos. Los cirujanos de Ljubljana han logrado así devolver a Milivoj su mano, por otra parte han hecho una operación que ha entrado en los anales de la historia de la medicina y de la microcirugía mundial. Milivoj Potkonjak, campesino del pueblo Katinka de la localidad de Virovitica, ya ha vuelto a su lugar natal con «su mano». Mano qué, a pesar de ser un poquito más corta, y que seguramente tampoco no podrá ser capaz como antes, hacer todo lo que hacía, no deja de ser «la mano» de Milivoj, «su mano»!

La cirugía plástica de Ljubljana ya es considerada desde hace mucho tiempo atrás como una de las mejores del mundo. Por eso no es nada raro si vienen especialistas de todas partes del mundo al curso trimestral de post-graduado que se brinda en nuestra ciudad, sobre la materia «Micro-cirugía de la mano». Es así que recibimos la visita de conocidos expertos de Escandinavia, India y América.

Hace años, atrás, justamente durante la preparación del cuarto curso sobre cirugía de la mano, el conocido especialista y médico prof. Dr. Graham LISTER dijo: «Tengo que confirmar que la Clínica de Ljubljana es algo especial. Ha conservado la aplicación e interés de los médicos, lo cual ha desaparecido en el mundo occidental. Profesionalmente se ha elevado al nivel de los institutos y clínicas, privadas de mayor desarrollo, renombre y jerarquía. Aparte, la cirugía plástica de Ljubljana, es conocida y reconocida en todas partes del mundo justamente por sus alcances y extraordinarios trabajos realizados.»

3

4

5

Slovensko ljudsko arhitekturno izročilo

Drvarske in oglarske koč – dediščina naših gozdov

Dolgo se je zatekal gozdni delavec na Slovenskem v drvarske in oglarske koč in zavetišča. Skrite v zelenju gozdov, potopljene v gozdno tihoto, postavljene v bližino studencev in vendar precej stran od udelanih poti in vsakdanjega hrupa, so vabile koč k sebi utrjene drvarje, dokler niso postale stavbe zaradi izboljšanih gozdnih poti nepotrebne. Nekdanja drvarska in oglarska naselja so stala blizu železnarn, v Bohinju, na Jesenicah, v okolici Kamnika, in drugod od 18. stoletja naprej pa tudi v bližini steklarn (Pohorje). Naselja so bila majhna, v nasprotju s pastirskimi selišči, ki so štela lahko tudi po več deset koč. Omenjajo, da so stale drvarske koč na jasi, kjer so bile varne pred strelo, oglarske pa so postavljali blizu kop, kjer so kuhali oglje. V kočevskih in pohorskih gozdovih so v začetku tega stoletja zrasla večja drvarska naselja, ki kažejo, da so v tistem času začeli pri nas pospešeno izkoriščati gozdove, tedaj še večinoma v lasti veleposestnikov.

Lesa pa seveda niso sekali samo v lahko dostopnih gozdovih, pač pa tudi v težje dosegljivem gorskem svetu, zato pogosto naletimo na drvarske koč tudi visoko v gorah, na primer na Jelovici, na Pokljuki, v Kukli, v Krmu, na Dolenjski planoti in v Klinu v Kamniški Bistrici, včasih tudi več kot 1400 m visoko.

H gradnji koč in zavetišč je spodbujalo drvarje in oglarje življenje v gozdu. Če so hoteli zdržati po več tednih pri gozdnih opravilih, pri sečnji, spravilu lesa in kuhanju oglja, so si morali v gozdu postaviti primerno zavetišče ali koč, ki naj bi jih obvarovala pred padavinami in jim omogočila živeti v gozdu, kjer so bili tudi po več ur oddaljeni od svojih stalno naseljenih domov. Kdaj so začeli na Slovenskem gospodarsko izkoriščati gozdove in s tem tudi sezonsko naseljevati drvarska in oglarska naselja, bo najbrž težko ugotoviti, čeprav so že konec srednjega veka marsikje na Slovenskem zavzeto izsekavali gozdove. Najbrž so že tedaj občasno prebivali drvarji v gozdovih in prenočevali v preprostih kolibah in zasilnih zavetiščih. Ne vemo, kakšne so bile te prvotne koč, saj so

virji o njih skopi ali pa jih sploh ni. Manjkajo tudi upodobitve stavb. Eno redkih slik drvarskih koč iz prejšnjega stoletja dolgujemo slikarju Kurzu von Goldensteinu iz leta 1848. Na risbi je upodobil več lesenih koč na začetku doline Bele v Kamniški Bistrici, zraven njih pa upodobil tudi »rižo« za spuščanje debel v vodo in odprto ognjišče, zavarovano s preprosto enokapno streho.

Kaj malo vemo, kako so živeli nekoč ljudje v občasno obljudenih drvarskih in oglarskih kočah. Bivalne razmere v teh zasilnih stavbah so bile najbrž podobno asketske, kot jih poznamo izpred zadnje vojske in o katerih nas seznanjajo nekatera etnološka dela. Ko se trudimo spoznati okoliščine, v kakršnih so živeli pri nas pred desetletji in stoletji drvarji in oglarji, moramo najprej ugotoviti, da so bili drvarji in oglarji povečini kajžarski sinovi in

sinovi malih kmetov. Slab gmotni položaj jih je prisilil, da so si poiskali delo med drvarji in oglarji (npr. v Mojstrani). Če niso našli dela doma, so si ga poiskali med drvarji v tujini. Odhajali so na delo v Avstrijo, Romunijo, Italijo, Galicijo, celo v Alžirijo in v Malo Azijo jih je zanesla pot, seveda pa so odhajali tudi v sosednjo Hrvaško in v Bosno. Stiki s tujimi narodi niso ostali brez sledi v njihovem kulturnem izročilu; odkrivamo jih v njihovem besednem zakladu – iz romunščine so si na primer izposodili besede: várdej, ubáuf, têrgo, iz drugih jezikov pa imena orodij. Po zgledih drvarskih koč s sosednje Hrvaške so si kočevski drvarji izboljšali svoje koč in napravili na strehi odprtino za dim. Ko so po drugi svetovni vojski izboljšali prometne zveze in so s cestami povezali med seboj vsa gozdna delovišča, so začeli postopoma opuščati drvarske koč.

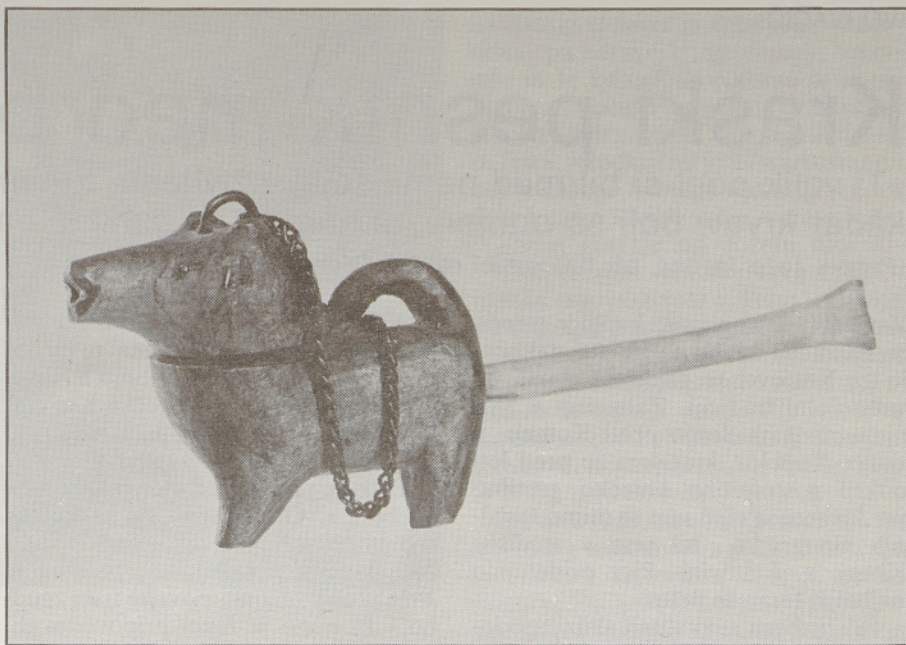

Kurz von Goldenstein, Drvarske koč v Kamniški Bistrici, 1848 (foto: C. Narobe)

Ker niso več v njih živeli, so koče začele propadati, ohranile so se le tiste, ki so jih preuredili v počitniške hišice ali pa v muzejske objekte, na primer v okolici Radovljice, v Mozirju, v Kočevju in drugod. Kljub temu, da danes na Slovenskem ne gradijo več drvarskih koč, pa poznamo njihove stavbne značilnosti, prav tako tudi načine gradnje stavb.

Najbolj preprosto so gradili svoja zavetišča drvarji in oglarji. V njih so prebivali krajši čas, navadno takrat, kadar so delali precej daleč stran od mesta, kjer so živeli v svojih kočah. V sili so se zatekli v naravne votline in podvесе, navadno pa so si zgradili v gozdu zasilno leseno zavetišče. Na Dolenjskem in Primorskem, na primer v okolici Dekanov, so si oglarji postavili v gozdu na moč preproste kolibe, ki so jih zložili kar iz dveh močnih vej, v vrhu zvezanih na križ. Na to škarjasto konstrukcijo so oprli še sleme, nato pa ogrodje prekrili z vejevjem, tako da je nastala šotoru podobna stavbica. Drugod na Slovenskem so gradili podobne »ležne bajte«, namesto z vejevjem, so jih prekrili s smrekovimi »kožami« ali s »skorjami«, zato pravijo še danes takšnim zavetiščem »skorjevke« ali »kožarice«. Ležali so v kožaricah na nizkem pogradu, nastlanem s praprotjo ali z vejevjem.

Bolj trajno so gradili koče. Skupine drvarjev, imenovane »kompanija«, so si postavile v gozdu veliko kočo, manjše koče so si naredili kmečki posestniki gozdov. Ker so se drvarji pogosto selili z delovišča na delovišče, so si koče zgradili tako, da so jih lahko hitro podrli in drugje na novo postavili. Drvarske koče so zelo preprosto

Pipa, oblikovana kot psiček, delo drvarja iz Kamniške Bistrice (foto: C. Narobe)

zgrajene, ker so jih postavili delavci sami. Hlode so zložili drugega vrh drugega, približno dva metra visoko, jih v vogalih križali, nato pa vogalne stike okrepili z daljšimi lesenimi klini, ki so jih zabili v hlode. Pri tako zgrajenih stenah bi nastale med hlodi široke reže, če jih ne bi sproti zapolnili s tanjšimi hlodi, imenovanimi »miši«, »tape« ali »tele«, špranje pa na koncu zamašili še z mahom. Na podoben način so postavljali svoje koče drvarji tudi drugod v Evropi, na primer na Bavarskem, pa v okolici Salzburga in v švicarskem Graubündnu. Pokrili so koče s skodlami ali z lubjem, ki so ga obtežili s kamni. Na poseben način gradijo

še danes svoje bajte oglarji na Primorskem v okolici Hrušice. Hlode zložijo do dva metra visoko drugega vrh drugega med dva, v tla zabita kola, ki ju med seboj trdno povežejo s sreboto ali s trto. Tako naredijo tri stene koče, četrto, vhodno pa sezidajo na suho iz kamna. Ta tip stavbe kaže, da so tudi oglarske in drvarske koče gradili na Slovenskem različno in da so se pri tem naslanjali na krajevno stavbno izročilo, v našem primeru na kraško kamnitno prakso.

Notranjščina drvarskih in oglarskih koč je bila še bolj preprosta kot pri pastirskih kočah. V prostoru, kjer so kuhali in spali, je stalo navadno na sredi koče večje odprto ognjišče, ob stenah pa so bili razvrščeni pogradi. Hrano in obleko so spravljali v lesene zaboje, medtem ko so vsakdanjo obleko obešali na kline, zabite v steno.

Pričakovali bi, da so bili drvarji in oglarji po celodnevem delu toliko utrujeni, da jim ni bilo mar niti za lepoto okolja, v katerem so živeli, niti, da bi delali še kaj drugega, razen da so počivali. Da ni bilo tako, nas opozarjajo nekateri vsakdanji predmeti, ki so jih izdelovali drvarji, na primer v Kamniški Bistrici, kjer so v prostem času rezljali iz lesa pipe, škatlice in celo igračke, s katerimi so razveselili otroke, ko so se konec tedna vrnili za nekaj ur k svojim družinam. Tako nam ti preprosti vsakdanji predmeti povedo, da še tako trdo vsakdanje delo ne more zaustaviti človekovih potreb po ustvarjalnosti in doživljanju lepote sveta.

Drvarska koča z Jelovice (foto: M. Vidmar)

Kraški pesnik med brajdami

»Ti velik poet si bil med nami, sejal v življenje ti nam seme svojih rož, tudi kadar krvavi boji so ognjeni, si nam bil in ostal si narodu mož...«

(Pesnik Jože Jazbec, ob 100-letnici rojstva Otona Župančiča).

Zaželel sem si pristne kapljice terana in slastnega kraškega pršuta, takega, ki ga Kraševci še pridelajo doma po večstoletni tradiciji. Zato sem v Štanjelu zavil na desno proti Komnu, v vasico Tupelče, kjer sem že pred leti odkril gostoljubno kmečko gostilno pri Jazbecu. Peljal sem se mimo številnih vinogradov, bil sem v središču Krasa, v domovini, kjer pridelujejo najboljši teran in pršut.

Pri Jazbecu sem stopil skozi zgodovinski portal, z vrha so notranjost dvorišča krasila nad 300 let stara okenca. V tem okolju sem res čutil, da sem na Primorskem, na Krasu.

KMET, GOSTILNIČAR IN PESNIK

Dvorišče gostilne je bilo prazno, gor od vinogradov pa je prišel starejši možak, na obleki se mu je poznala sveža sled rdeče kraške zemlje. »Danes imamo zaprto, pa naj vam bo, ko ste prišli od daleč, postregel vam bom, vendar ne za plačilo,« je bil 65-letni Jože Jazbec, kmet in gostilničar ves prijazen in gostoljuben. Potem ko je predme postavil krožnik z narezkom in kozarec domačega terana, se mu je razvezal jezik. Kot iz rokava je začel stresati zanimivosti. Ni bilo dolgo, ko sem začel spoznavati, da imam pred seboj kmečkega človeka, z bogatim duhom in pesniškimi srcem.

»Nad 250 pesmi sem napisal, vrsto zgodb, nad 200 ljudskih pregovorov.«

– Imate kako poglobljeno predznanje? sem bil radoveden.

Jože se je samo nasmehnil in rekel, da ima le italijansko osnovno šolo pa nič več, takrat ni bilo možnosti.

– Potem pišete v italijanščini?

Vaški pesnik iz Krasa me je prizadelo pogledal. »Kaj še!« je končno jezno dejal. »Mi Kraševci smo bili in tudi bomo vedno Slovenci, vsaka moja pesem in zgodba je napisana v materinem jeziku.«

In v pogovoru sva se vrnila v Jožetovo otroštvo. »Moj stari nono je bil velik narodnjak, vedno je govoril, da moramo vsi Slovenci znati govoriti in pisati v materinem jeziku, ne glede na to, kaj od nas zahtevajo Italijani. Tudi oče je venomer ponavljal nam otrokom: 'Čitajte, čitajte!' Kupoval je slovenske revije: Goriško stražo, Novi

svet, Edinost in drugo slovensko literaturo. Ker smo bili doma revni, je morala moja mati za služkinjo h Kosovelovim. Pestovala je Srečka Kosovela, našega velikega pesnika Krasa, ki ga je prerano zakrila zemlja.«

Tako se je pri Jožetu pričelo veselje do branja. Ob večerih, ko je družina sedela ob starem primorskem ognjišču, v kotliču pa je brbotala polenta, je Jože prosil: »Nono, povejte nam zgodbo!« In nono je začel pripovedovati. Mali Jože je z odprtimi usti poslušal o vaščanu iz Tupelč, o Slovencu o Pavlu Abramcu, ki je bil v prejšnjem stoletju celo župan Benetk (njegovi sorodniki še sedaj živijo v Tupelčah). »Veste, nono ja pravil, da je ta zavedni slovenski rojak rešil Benetke, da jih avstrijski cesar Franc Jožef ni porušil,« je Jože živahno pripovedoval. Po njegovem pripovedovanju je bil bližnji Abramov sorodnik dvorni duhovnik na Dunaju, poučeval pa je družino cesarja Franca Jožefa. Beneški župan, zaveden slovenski rojak s Krasa, se je zavedal velike umetniške in zgodovinske vrednosti Benetk. Šel je na Dunaj in s pomočjo sorodnika preprosil cesarja, da mesta ni spremenil v prah in pepel.

Jože trdi, da je vse to zapisano v zgodovinskih arhivih, ob tem pa rau pove tudi druge zanimivosti iz Tupelč,

Kobjeglava, Stanjela in drugih krajev na Krasu.

Jože pravi, da se je njegov nono naučil slovensko brati in pisati pri Abramovih, ki so bili takrat zavedni Slovenci, ugledni daleč naokoli. Za njega dni so tako v Tupelčah poleg Abramovih znali pisati in brati samo trije vaščani. Družine so bile velike, zaslužka ni bilo, ljudje so zelo siromašno živeli. Jože pa tudi ne more mimo tega, da ne bi omenil, da je bilo med prvo svetovno vojno v njihovi vasi (pri Abramovih) poveljstvo soške fronte. V Tupelčah je poveljeval znani general Borojevič. Pri Abramovih je celo prenočila sama »presvetla« avstrijska cesarica Zita, ki si je prišla ogledat položaje na soški fronti. »Takrat smo Kraševci hudo trpeli, izgnali so nas na Dolenjsko; ko smo se vrnil, smo našli izropane domove,« se tistih hudih časov še spominja Jože.

Da Tupelčani že od nekdaj niso bili od muh, pove tudi dogodek da so se za časa kmečkih uporov kot eden priključili puntarski vojaki, ki je napadla štanjelsko graščino in pregnala grofa. Trije Tupelčani so prvi navalili na vinsko klet (eden je bil baje celo prednik sedanje Jazbečeve družine) in odprli pipe na velikih polnih sodih terana, ki je bil pridelan z njihovimi žulji.

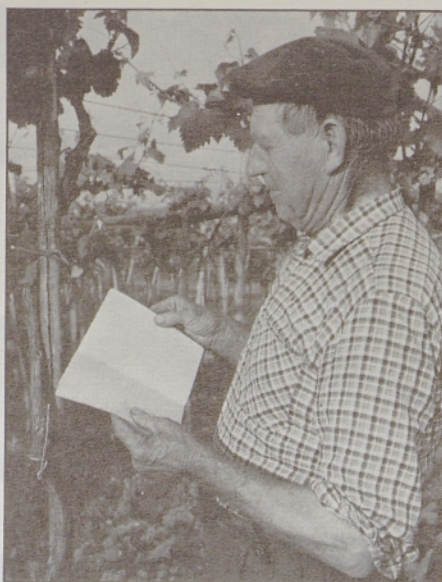
Jože je že od rosnih let imel smisel

»Tu spodaj piše v latinščini: 'Lev je kralj živali, teran pa kralj vseh vin,« je razlagal Jože

za lepoto, že od otroštva je bil mehka pesniška duša in tak je ostal še danes. »Prve pesmice sem v slovenščini pisal že v osnovni šoli, naskrivaj sem jih recitiral prijateljem. Vsako zgodbo, ki sem jo slišal od nona in drugih ljudi, sem zapisal,« pravi Jože.

Jože je pisal in še piše pesmi, kadar je srečen, žalosten, vesel. Pisal je spodbudne pesmi, ko je tujec najbolj tlačil in izkoriščal kraškega človeka. Vedno je bil prežet z optimizmom, že od malega je bil trden in zagret Slovenec pa ljubitelj slovenstva. Tako je nastajalo vedno več popisanih zvezkov z njegovimi pesmimi, pripovedkami in ljudskimi pregovori. »Veliko pesmi sem spisal, ko sem bil pri vojakih na Siciliji, sestajali smo se slovenski fantje, recitiral sem pesmi o Krasu, o Slovencih, o domovini. To so bili za nas najsrečnejši trenutki,« je Jože obujal spomine.

Jože Jazbec med vinogradi recitira svoje pesmi

ODDAJNIK V VODNJAKU

Med drugo svetovno vojno so Italijani Jožeta in druge Kraševce mobilizirali. Še preden so italijanski fašisti kapitulirali, je globoko iz Italije pobegnil na Primorsko med partizane (njegova sestra in stric sta bila že od vsega začetka aktivista OF). Tako je Jože v eni roki nosil puško, v drugi držal svinčnik in papir. Ko so boji ponehali in je na položajih zavladalo zatišje, je na papir izlival stihe o junaškem boju partizanov, o trpečem slovenskem narodu, o padlih tovariših, o tovarišu Titu... »Rdeča zvezda naj nas povezuje in naš narod pred sovražniki varuje, da srečni vsi bomo na Balkanu, v prelepi naši domovini,« je zapisal nekje v rovih blizu Komna.

Njegove pesmi so recitirali na mitingih, objavljali so jih v biltenu Južni primorski odred in drugih partizanskih glasilih. »Bil sem orožar v južnem primorskem odredu in v bazoviški v Kosovelovi brigadi. Moji prijatelji in sorojaki so bili komandant in narodni heroj Anton Šibilja-Stjenka, Karlo Nardih-Jakec, Lado Švigel-Mojzes in mnogi drugi,« pravi Jože ves ponosen.

Pokazal mi je tudi vodnjak na svojem dvorišču. »Tu notri smo leta 1944 nad vodo naredili oder in na njem so radioamaterji namestili oddajnik. Ni bilo dolgo, ko smo že dobili zvezo z devetimi korpusom. Nič kolikokrat so Nemci hodili po dvorišču, le kak meter pod njimi pa so naši sporočali komandi, kaj počno in kam gredo. Vodnjak še sedaj uporabljamo.«

Jože se je po osvoboditvi lotil kmetovanja, leta 1948 je odprl gostilno, ki si je po dobrem terenu, pršutu in prijaznosti kmalu pridobila ugled v bližnji

in daljni okolici. Ob delu v vinogradih (vsako leto pridelala okoli 8000 litrov terana) in v gostilni vedno najde čas za pisanje pesmi. Enkrat po vojni je v Kostanjevici pri Komnu na velikem mitingu recitiral svojo pesem Hočemo Tita. Ob njegovem rojstnem dnevu pa je zapisal: »Danes, ko spomin budimo, pošljimo s Krasu mu pozdrav! Naj bratstvo kuje se med nami in mir na svetu naj živi, tovariš Tito bodi z nami, želimo ti še dosti srečnih dni!«

Jože Jazbec je med prvimi tudi tedaj, ko gre za razvoj njegove vasi. »Med prvimi smo na Krasu skozi Tupelče in Kobjeglavo s samoprispevkom potegnili asfalt. Sklenili smo, da bomo vsi vaščani 5 let 2,5 odstotka od svojih dohodkov prispevali za nov kulturni dom. Zgradili smo najlepši spomenik NOB na Krasu. Vesel sem, ker so pri nas aktivni stari in mladi, pri akcijah pomagajo vsi.«

Seveda pa je Jože opozoril, da ne smem pozabiti na njihov balinarski klub, ki je tako rekoč središče vsega zabavnega in športnega dogajanja v Tupelčah in Kobjeglavi. Organiziral je postavitev nove javne razsvetljave, zgradil je veliko plesišče, nove steze za balinanje in še marsikaj. Ustanovitelj kluba je bil Jože, še sedaj je podporni član, v vitrini ob točilni mizi v njegovi gostilni pa je vsem gostom na ogled nad 50 najvišjih zveznih, republiških in občinskih pokalov, ki so jih Tupelčani in Kobjeglavci osvojili na številnih tekmovalnih v zadnjih letih.

ZAMEJCI PRI JAZBECU

Za Jožetovo gostilno so hitro zvedeli tudi naši rojaki v Trstu in okolici. K njemu prav radi prihajajo slovenski in

italijanski delavci iz tržaškega pristanišča, pa zdravniki, profesorji, umetniki in še kdo. Kakor doma se je pri Jazbecu počutil pokojni dr. Robert Hlavaty, zdravnik in znan karikaturist iz Trsta. »Podaril mi je 17 karikatur na račun našega dobrega terana, njegova dela krasijo lovsko sobo,« pravi Jože.

Redni gost je pri Jožetu tudi dr. Vlado Turina, nekdanji ravnatelj slovenske trgovske šole v Trstu, pozneje pa eden od vodilnih mož v tržaškem gledališču; k njemu je rad zahajal tudi Trampuž, naš generalni konzul v Trstu, in še mnogi drugi. Pri Jožetu v gostilni so pred 15 leti tržaški Slovenci ustanovili slovenski klub v Trstu, ki je še sedaj zelo aktiven.

Da ima Jože, ta vaški pesnik s Krasa, poleg kmetovanja in krčmarjenja tudi smisel za umetnost, kaže stalna razstava 25 grafik Lojzeta Spacala v največji gostinski sobi, ki mi jih je podaril sam ustvarjalec.

PESNIK KRASA

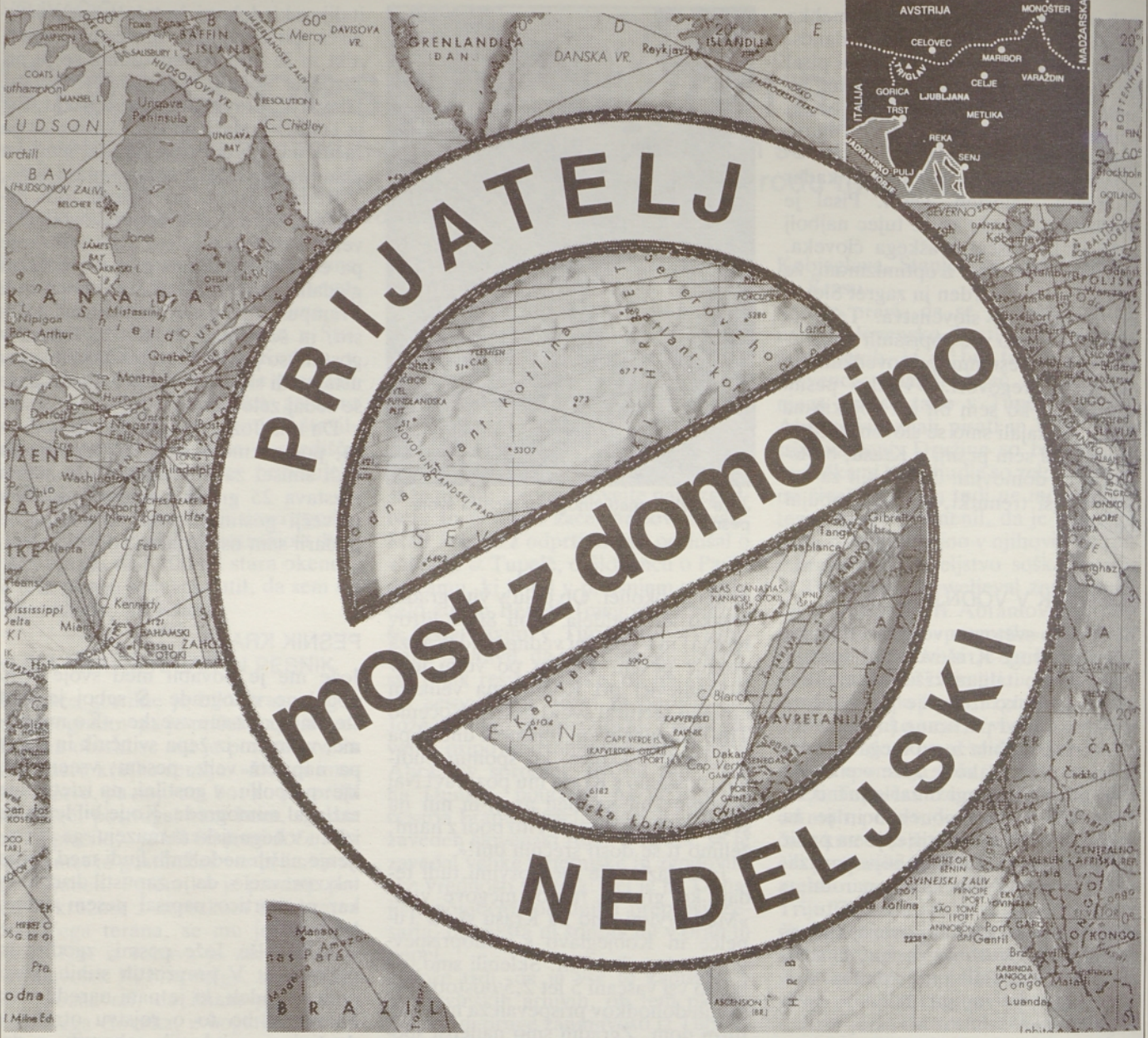
Jože me je povabil med svoje lepo obdelane vinograde. S seboj je vzel številne popisane zvezke. »Ko me prime, vzamem iz žepa svinčnik in papir pa napišem verz, pesem; vseeno je, kje: na polju, v gostilni, na izletu,« je razlagal mimogrede. Ko je bil letos na izletu v begunjskem muzeju, ga je trpljenje naših nedolžnih ljudi med vojno tako prevzelo, da je zapustil družbo in kar na kartico napisal pesem o tem taborišču.

Tako piše Jože pesmi, zgodbe in pregovore. V preprostih stihih izrazi vsak dogodek, ki je nanj naredil vtis. Pa naj si bo to o rojstvu otroka v družini, o nekdanjih soborcih, o državnih praznikih, naših dosežkih, o srečnem življenju mladih, o krivicah, o vsem s čemer se srečuje v življenju.

Jože ni sanjač, je trdno zasidran na svoji kmetiji, na kraški zemlji. In takšen, ves preprost, v pesmih izpoveduje življenje.

Nekaj njegovih pesmi sta odkupila muzeja revolucije v Gorici in Ljubljani. Njegove verze recitirajo na kraških proslavah. Neredko sam stopi na oder in izpoveduje v pesmi to, kar doživlja, kar občuti. In tudi tu, na rdeči kraški zemlji, je pred mojim slovesom, pod brajdami, s pogledom ljubeče objel Kras, prelepe vinograde, odprl zvezek in prek orumenelega listja trte se je slišala njegova rodoljubna pesem o Krasu:

»Tu biva rod nam skromen, delaven in še kako krepak, on zvest ostal je zemlji rodni, zato ga vzljubil bode vsak...«

IN KOLIKO JE SLOENCEV

- V ZAMEJSTVU
- PO SVETU ?

NEDELJSKI
 največji slovenski tednik

- po nakladi
- pestri vsebini
- številu rubrik

Naročilnico pošljite na naslov:

NEDELJSKI
 Kopitarjeva 2
 61000 LJUBLJANA
 SLOVENIJA
 Jugoslavija

NEDELJSKEGA tiskamo že vrsto let v poprečni nakladi 250.000 izvodov. Analize pa kažejo, da bere en izvod NEDELJSKEGA 4,2 člana družine (gospodinjstva). To pomeni, da bere NEDELJSKEGA okrog EN MILIJON Slovencev v matični domovini.

**Postani tudi ti član te velike slovenske družine:
 NAROČI NEDELJSKEGA!**

NAROČILNICA

Ime in priimek:

Kraj, ulica:

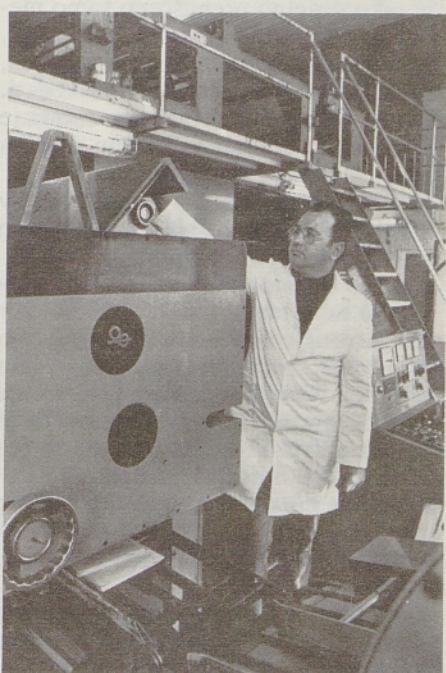
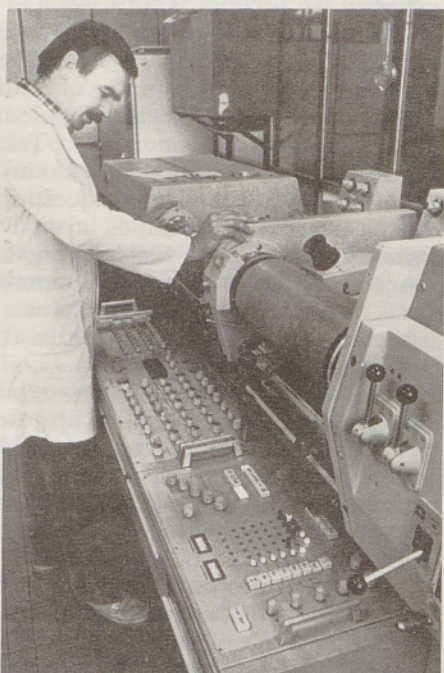
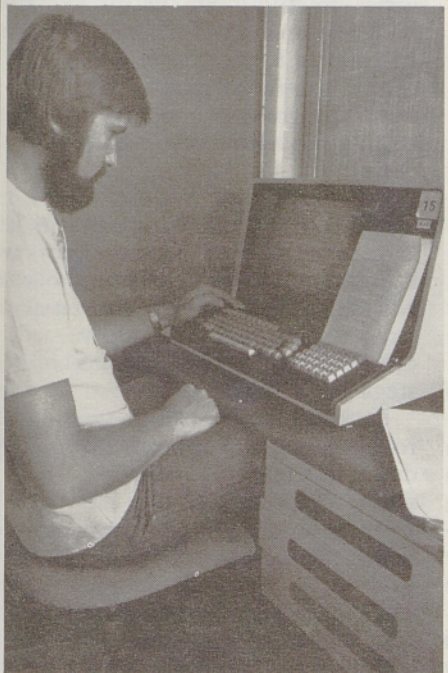
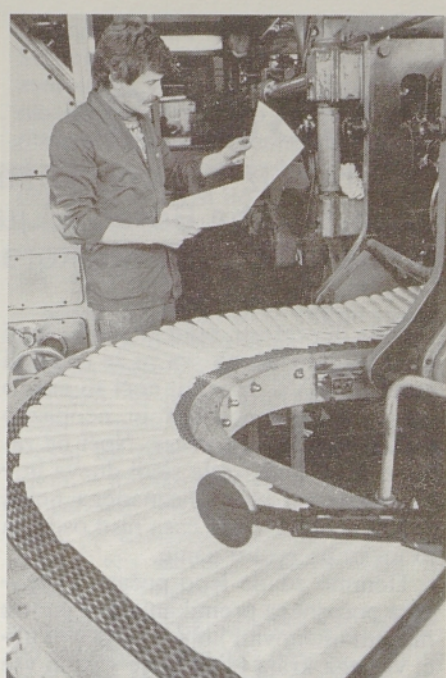
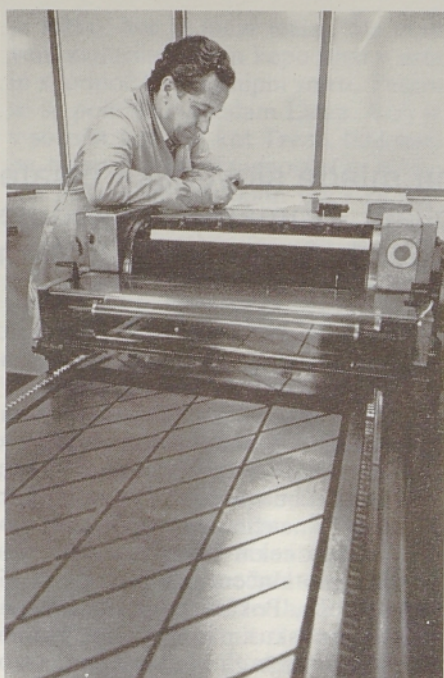
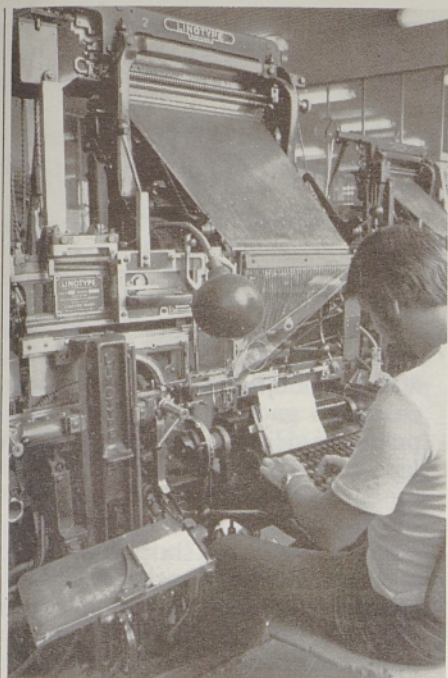
Pošta, država:

Naročam NEDELJSKI — največji slovenski tednik.

CELOLETNA NAROČNINA 29 USA dolarjev ali 80 DM oziroma enakovrednost v drugih valutah.

Kraj in datum: Podpis:

ČRNA UMETNOST ...

... V BELIH HALJAH

tiskarna delo – dom slovenskega tiska

časopisno in grafično podjetje delo

ljubljana, titova 35, telefon: 315-366

MARJETA NOVAK

Kristina

Odlomek iz romana Kristina mlade slovenske pisateljice Marjete Novak, izdala ga je založba Borec v Ljubljani. Roman pripoveduje o francoskem dekletu, ki po naključju odkrije korenine svojega rodu v Prekmurju.

Morala bi prešteti, tako na prste, če bi hotela ugotoviti, ali sva tu že tretji ali četrti dan. Vsi dnevi in noči so enako blagi. Ure se neslišno in neopazno prelivajo iz jutra v večer. Noči ne zabrišejo povsem svetle sledi dneva in v dnevih je od vsega neznanega nekaj zatemnjenega, meje časa niso ostre in ni mi treba misliti nanje.

Denimo zdajle lepo počasi drsim – tega počasnega premikanja nog pač ne morem imenovati hoja – po glavni ulici večjega kraja blizu moje vasi in vse je tako prijetno prepuščeno samo meni – hoja, hitrost gibov in smer misli. Ne vem, kako se imenuje glavna ulica, ker hočem vse občutiti in ne vedeti. Na krajevni tabli na začetku mesta je napis Murska Sobota. To vem. Bližina moje vasi.

Moja vas. Moja vas se je stisnila v eno hišo in vsa polja so ena njiva, tako je vse lažje objeti.

Malo hitreje stopim. Odmev korakov se tu in tam zateče v veže hiš, ker mi ga drugje izložbena stekla vračajo pod noge. Na svojo nogo ne mislim posebej. Ni mi treba. Veselje jo hitreje poriva naprej. Ulica me na vogalu pričakuje s Trezo in Claudom, da se pokaže še bolj domača. Nisem se pridružila njenemu nakupovanju, jaz moram mesto sprejeti drugače, jaz ga moram vdihavati, jaz moram ujeti vse tisto, kar je v zraku.

Pomaham Claudu. On mi ne more odmahniti, ker je ves obložen. Roke mu vlečeta k tlom dva velikanska pletena cekarja. Sklenila sem že, da bova tak cekar vzela s seboj v Pariz; čudno se sliši, ampak tako doma narejen ima podoben vonj kot sveže pečen kruh. Rumeno zapečena slama, nekaj takega. Claude je skoraj smešen, ker pod pazduho krčevito stiska še francosko-slovenski slovar. Na potezo za spora-zumevanje nosi povsod s seboj. Veseli me, da ga tako zabava nizanje slovenskih besed. Včasih se mu tako posrečeno zlijejo, da so celo podobne stavku. To razberem iz Trezinega navdušenja. Jaz sem drugačna, jaz se na dan naučim deset besed in jih potem hočem obdržati, skušam si jih zapomniti in jih vzeti s seboj. Kot berač cinglja s

kovanci v natrganih žepih, tako jaz premetavam naučene zloge po goltancu in jecljam svoje bogastvo.

Čez nekaj minut prihiti še Treza. Nič manj obložena. Čudim se, kako so tu starejše ženske vzdržljive. Medtem ko se skušam spomniti dveh besed, ki sem se ju naučila zjutraj, ona preprosto seže v cekar in mi v roko stisne majhnega, lončenega petelina, ki piška v repu. Pokaže mi, kako žrvkoli. Še sama poskusim in smejeti se moram ob tem brlizgu za hip vrnjenega otroštva.

Še vedno čakamo, na koncu neke ulice, ki je zame komaj resnična. Prestopim se, skušam jo močneje občutiti. Že drugič se bomo srečali z Matjašem, Trezinim in Lujzovim sinom. Tako sem si ju tudi zamišljala, s sinom in hčerjo, v nekakem ravnotežju štirih, ali pa sem morda mislila, da imata dva sinova, ne vem več. Sedaj tako prevladuje resničnost in se domišljiji ni treba več truditi. Hči Katica je kuharica v Avstriji. Tu je tako. Skoraj od vsake hiše hodi kdo delat v Avstrijo.

Matjaš prihaja. Tudi če bi pozabila njegov obraz, ne bi pozabila njegovega smeha. V obraz ima odtisnjenih nekaj potez enega od mojih francoskih bratrancev. Prvič me je prestrašila ta podobnost, kot me sploh plašijo drobci mojih sanj, ki jih odkrijem vdlane v tukajšnje resničnost. Kot da sem že čisto na robu nečesa nerazumljivega.

Matjaš dela v bližini. V neki tovarni oblačil. Kot skladiščnik, če sem prav razumela. Za vse si je treba misliti, da je tako ali pa malo drugačen, ker vse ni vedno prav razumljeno. Več stvari slutim in uganem, kot zares razumem. To je moja prednost pred Claudom, on tudi besede predstavlja kot znanstvenik, v noben mogoče ne morejo zdrsniti. K sreči je Matjaš bolj na moji strani. On kot telesni govorec. Govori z rokami, z mimiko in s stoterimi gibi. Včasih si skušam odmisлити glas in tedaj je videti kot velikanska človeška ptica, ki plahuta k razumevanju.

Matjaš nas bo odpeljal domov. Navadno klepetava družčina smo, ko v tem kotlu angleških, nemških in slovenskih besed varimo veselje in zbliža-

nje. S Claudovega obraza zadovoljno zbiram vsa znamenja sproščenosti. Včeraj je Lujzu v hlevu celo pomagal zmetavati gnoj. Claude je razcvet te pokrajine. Hiše, ki se mimo nas pomikajo v ozadje, si niso nevoščljive. Skraj enake so, v sredini opasane s širokim, posebnim trakom drugobarvnega ometa. Najraje bi šla peš, da ne bi zamudila nobenega kamna, da bi se ta cesta vlekla v nedogled, na konec mojih noči. Celo dovolila bi, da bi mi prah prekril gube, ker je v njem preživetje stoletij. Cesta bi mi razrezala podplate in živeli bi skupaj v isti krvi. Pa kam naj bi sicer z vso to ljubeznijo? Čudim se, da ob tolikšni privrženosti še ne spregovorim v njihovem jeziku, morala bi, tako kot ob kakem razodetju.

Od strani nas opazuje cerkev na Cankovi in tako silovito se zavem, kako iz njenega zvonika v meni pritrkava k umrlemu strahu, k izginuli bojarni. Nič idiličnega ni na njej, nič kičastega, samo tu in tam z zvonjenjem razdaja dobrodošlico. Telo mi zveni od bronaste glasu.

Poskusim se pohvaliti s svojo novo-rojeno besedo. Z roko pokažem proti domu in s težavo izrečem:

»hiša«.

Glas »h«, ki ga v dosedanji govorici nisem poznala, se mi boleče zatakne v grlu in to je skoraj čutna bolečina. Hiša, hiša, hiša, beseda raste v zidove in vabljivo odpira vrata. Prihajamo. Lujz stoji na dvorišču in človek in stroj sta zadihana od zemlje. Treza stopi k njemu in iz nje kar vro besede, on pa jo samo mirno gleda in vidim, da živi s tem, kar slika neusahljivi tok besed. On je njen tihi pol, njen odmev in tako se prelivajo misli, da raste njun dan v novo jutro in lahko začneta spet od začetka.

»Še en dan nama ostane,« me predramlja Claude in se ozira proti avtomobilu.

V prihajajoče slovo vpletam misel na vrnitev. Tu sem vsa kot iz kroglic, iz pričakovanja se kotrljam v drhtenje, iz drhtenja v nemir. Vsega se moram dotakniti, dohiteti moram vse slutnje. Tu sem tako vpeta v zemljo, nebo še

vidim, a je dovolj daleč, da me ne moti. Nič se ne zgrinja nadme. Treza nas vabi v hišo. Vseprovod sega njena skrb.

Matjaš spet krili z rokami in razlaga, da bodo poleti streho tako in tako dvignili, zamenjali okna in dozidali dve sobi. Nočem. Tega nočem, samo nobene pravice se nimam vmešavati. Njihova resničnost ima svoj prav. Sramožljivo skrijem sen še nekam globlje za obžalovanje.

Treza se suče okrog štedilnika in kar poje. Ko pri njej besede utihnejo, jih nadomesti pesem. Kot na ladji smo, vedno preplavljeni z vetrom in petjem. Claude Matjašu z gibi kaže, da igra kitaro. Prsti prosijo nevidne strune za en sam glas. Pač, imajo celo kitaro. Tako razglašeno, ki jo je treba zvleči s podstrešja. Claude jo odnese na dvorišče in odgrinja z nje odejo prahu. Treza prepeva in Claude pospremi njen glas od kitice do kitice. Matjaš stopi v sosednjo sobo in se prismeje s tanko knjižico pesmi in not. Treza kar z žlico – ker niti za hip ne neha kuhati v tem glasbeno kuharskem večeru – pokaže začetek njune skupne pesmi in Claudovi prsti strunam berejo noto za noto.

*»Spevajte si pesmico od ledičnega stana!
Oj ti veseli ledig stan,
kaj san te zapustila.*

*Prle san vesela bla,
kak vse nebeske ftice,
zdaj san pa močno žalostna,
kaj san se omožila.*

*To ste mati vi krivi,
kaj ste me omožili,
smrt bon si lejpo prosila,
kaj me bo pokosila.«*

Črko za črko, ker ničesar ne razumem, prepisujem iz knjižice pesem in pisalo po papirju drgne svojo melodijo. Čisto novorojeno se odzivam na tukajšnji svet, vse šele odkrivam. Topli glasovi mi iz raztreščenega upanja sestavljajo odsev te pokrajine. Pred to ogledalo bom odslej postavljala najtežje dni. Ko bo kitaro utihnili, bo to že skoraj slovo. Ob vsakem glasu se zbojim, da bo strmoglavil v tišino. Še en zven, dolg, čim daljši, četudi se izlije v bolelost. Vsaka pesem mi v oči priigra solze. To ni sentimentalnost, to je resničnost, ki vsak hip zasaja vame grobe prste časa in me vsak hip vzdramlja, da vem, da mi ni pomoči. Ne prenesem več tega, ne prenesem več, da vsi skrivaj gledajo vame in jim

je težko, ker je meni težko. Šla bom ven, zatlačila si bom kepo prsti v usta in si odpočila v tej hipni smrti. Pesem se še poleže. Pogledam Lujza. Bolj je v sorodu z menoj kot Treza, bolj meji na tišino in odmaknjenost. Ob toliko teh moram se spotikam ves svoj čas. Jutri moram oditi, spet bom morala živeti kot prej, ker ne morem drugače, ker moram po sledi, ki me z znamenji upanja pelje od mōre do mōre.

Ob tej pesmi bi lahko izjokala vse staro v sebi, pa ne smem. Tu ni kaj razlagati. Najraje bi vzela svojo nogo v naročje in jo ujčkala, da bi razumela, da mi ni vseeno, ker bo kmalu spet tako nasilno krevsala za menoj. Nič ni bolj glasnega kot noga, ki krevsa po asfaltu. Tako kot stara in utrujena smrt, ki se opira ob leseno grčo. Tok, tok, tok. Kot bi s podplatom mečkala veselje ob tlak. Dokler hodi po asfaltu, še gre, potem pa ti stopi nekam noter in te pohodi. Preklete, rešite me te noge! Enkrat samkrat naj bom dva koraka pred njo.

Onadva pa še kar pojeta. Uročena sta že v glasove. *Vashidegkút*. Naenkrat se spomnim prvega imena svoje vasi, kaj vasi, svoje hiše. Pomislim na to ime kot na ljubkovalno ime otroka, ki je že odrasel in ima svoje zahteve. Odhaja. Tokrat odhajam jaz.

Najraje bi, da bi se mi zgodilo kot staremu učitelju, ki je zapisal te nenehno oživljane note. Ko je dobil iz tiskarne odtise knjižice, iz katere sedaj igra Claude, je iz nekega občutja, pravijo, da je bilo veselje, jaz pa mislim, da ni bilo samo to, igral vso noč in zjutraj so ga našli mrtvega. Tako bi se zgodilo z menoj, ko bi utihnili pesem, bi utihnili še bolelost.

Pesem res utihne, bolečina pa se svedrasto zarije skozi telo, vsak kotiček najde. Claude prisede k meni na klop, ki še diši po živem lesu. Tišina je slovo, tega se sedaj ne da več prepiti

»Ne bodi taka, saj se boš še vrnila.« Pogledam Clauda in se nenadoma vprašam, kaj so te francoske besede, ki jih razumem, a se me vendarle ne dotaknejo. Že nekaj ur nisem slišala te govornice.

»Kako vrnila? Kaj se ne bova vrnila skupaj?«

»Seveda, to sem hotel reči, vrnila se boš, torej se bova vrnila skupaj, saj to je isto.« Besede se od trhlosti sesujejo vase. Ne vem, na kaj bi jih oprla, ampak v njegovem pogledu ni nič pravega. Ne vem, za kaj naj se zgrabim, samo nemočno gledam ta kos sveta, ki se je z razpoko tik pred mojimi nogami odtrgal od vsega in ga tok časa nosi na konec moje dalje. Vse, kar je bilo

mojega, odhaja z njim. Tudi Claude? Še enkrat ga pogledam in si odgovor zamolčim. Vsa naslednja jutra bodo z nastajajočo svetlobo prižgala tuje obraze. Četudi vklešem črko v kamen, je nihče ne bo razumel. Koliko takih besed, ki so most do človeka, mi je še ostalo za vrnitev? Vsak zlog posebej obrnem pa nič. Zdomstvo mojih korakov...

Moja vas. Za slovo še enkrat stopim do njive in do hiše in na vsaki postaji zmolim rožni venec hrepenenja.

Treza, ki je že pripravila večerjo, sede k meni in me prime za ramo. Nekaj mi reče. Niti besede ne razumem, a je tako, kot pri okušanju najboljših jedi, ko pravi okus zaznaš šele malo po zaužitem grižljaju. Že ko izgovori ves stavek, začutim prijeten okus njenih besed.

»Hvala,« poskušam čimbolj razložno izgovoriti naučeno besedo. »H« se spet tako grobo zareže v grlu, da me vzdrami in sili k življenju.

Vsi hkrati se ozremo proti oknu in vratom. Ob zunanje zidove hiše se zaganja odmev moških glasov. Kaj se dogaja? Mene in Clauda zgrabi strah, ki ga prežene smeh na vseh obrazih okrog naju. Treza hiti odpirat. Zunaj je v mraku videti grozd veselih obrazov, ki se stiskajo k čudno našemljenima možema. Ničesar ne razumem. Malo višji moški drži v rokah star zemljevid, drugi pa meri dvorišče in hišo in z vsakim stavkom izzove izbruh krohota. Oba sta enako pisana, opasana s platnenimi brisačami, čez obraz pa jim visijo papirnati trakovi, tako da ne morem uganiti njune starosti. Tu in tam ponujata pijačo iz čudne čutare, ki povzroča toliko veselja, kot bo iz nje vso to množico napajala s smehom. Stopim na prag in še meni ponudita požirek. Treza ima nekaj proti, a vendarle krepko nagnem, da se še sama odžejam s temi norčijami. Pod jezik, med zob in v vsak kotiček ust se mi iz čutare smeha usuje prgišče drobnih kroglic. Skoraj prestrašeno jih izpljunem. Proso. Treza ljudem nekaj razlaga. Ujamem besedo Francija ali Francozinja, nekaj takega. Obrazi otrdijo v zadrego in nato spet čez vse zaigra smeh. Eden od moških s trakovi in s peresi okrašenim klobukom na glavi stopi prvi v hišo in potem je kuhinja polna teh razigranih teles, ki z vsemi znamenji izražajo pričakovanje. Pričakovanje česa? Spet ničesar ne razumem. Treza mi nekaj razlaga in počasi začejam slutiti, da jih nekdo s tem potujočim gledališčem za dva vabi na poroko.

Zelena pampa – sodobna Atlantida

Južnoameriške pampe imajo skoraj povsod enake značilnosti. Gledane iz ptičje perspektive (z letala) v različnih letnih dobah opazovalec že po barvi lahko ugane letni čas. Marec, april in maj so običajno pampe smaragdno zelene in le tu in tam posejane z velikimi tropi živine pa tudi s številnimi vodnimi pticami, ki so od daleč videti ko snežinke na biljardni mizi. Suha doba, to je od junija do septembra, včasih celo do oktobra, pa se pod neusmiljenimi sončnimi žarki in pri absolutnem pomanjkanju padavin pampe spremenijo v puščavo. Predvsem v nižinskih krajih zemlja razpoka, trava pa najprej oveni, potem pa se povsem posuši. V višjih legah, kamor ne dosežejo vode, pa je trava še vedno zelena, čeprav ne več tako intenzivno. Tedaj pride čas, ko »estancierosi« (farmerji) požigajo travnato savano.

Ta navada je ustavljena že iz davnih časov. Namen požiga stare trave je, da ima živina po mesecu dni novo, sočnejšo hrano. Ker je zemlja že precej nasičena s kemičnimi strupi, vsaj tako trdijo znanstveniki, ki so jo že nešteto-krat analizirali, se z dodatnim pepelom ta alkaliteta iz leta v leto še povečuje. Še sam si nisem na jasnem, če je ta procedura koristna ali ne. Menda je končno le škodljiva.

V suhi dobi se običajno pojavijo megle obadov, vampirjev in klopotov ter drugih zajedalcev. Običajno živina hudo trpi, hira in slednjič tudi pogine. V tej dobi obstaja tudi nenehna nevarnost živalskih epidemij. Najnevarnejša in bliskovita je infekcija antraksa, za živino pa je lahko usodna tudi rabia pasesiante – živalska hidrofobia, če se pred njo pravočasno ne ubranimo s cepivom. Še najmanj smrtna je aftoza, pri kateri je morbiteteta skoraj stodontna, terja pa le malo žrtev. Poginejo le tiste živali, ki so obležale daleč od vode, do katere ne morejo, ker so jim odpadli parklji. Samo po sebi se razume, da jim takrat, ko obleži mnogo živine, farmerji ne utegnejo donášati hrane in vode. Poginejo ne le zaradi bolezni, temveč zaradi lakote in žeje. Telitev je običajno omejena na suho dobo. Teličkom strežejo po žvrljenju jaguarji in pume (južnoameriški lev),

svoje žrtve pa terjajo tudi ličinke, ki jih vsadijo muhe v svežo popkovino, če niso pravočasno očiščene s posebno mažo. Suho dobo tudi temeljito izkoriščajo živinski tatovi (abigeatistas), za katere še vedno velja smrtna kazen, če se jih zaloti pri opraviilu.

V oktobru se pojavijo prve plohe in nevihte. Vsa narava se nenadoma prebudi, kot da se je dotaknil čarovnik s svojo čudodelno palico. Močvirja, ki so bila še pred nekaj dnevi suha, se napolnijo z deževnico, tla se zmeščajo, kar izkoristijo kajmani, ki so vso suho dobo prespali, zakopani v debelo plast zemlje, in se zdaj izkopljejo prestradani in mršavi iz svojega letarga. Tedaj, če ponoči posvetiš po še plitvi vodni površini, ti zasrepijo nasproti neštete kresnice, seveda ne tako nedolžne, kot so v naših majskih krompirjevih njivah.

Oktobrske posamezne plohe so vedno pogostejše. Nalivi so vse bolj siloviti in trajajo vedno dalj časa. Vode v rečnih strugah naraščajo iz dneva v dan. Nihanje vodne gladine med sušno in mokro dobo znaša običajno šest, sedem in tudi do osem metrov. Razumljivo je, da se tudi nižinske pampe počasi spreminjajo v lagune, plitve, a vendarle lagune. Ko pa se v decembru, januarju in februarju odprejo vse nebesne pipe ter vse večje reke in njihovi pritoki prestopijo bregove, se nedolžne lagune v pampah hitro razširijo, poglobijo. Suhi del pampe se hitro krči in slednjič povsem izgine. Ponekod voda prekrije na stotine kvadratnih kilometrov, v katerih je le nekaj majhnih otočkov, kot zelene oaze, ki pa se kmalu spremenijo v črne. Živina, ki se umika pred vodovjem, nagonsko išče rešitev na teh otočkih in hitro požre vse preostalo zelenje. Seveda je to le podaljšanje agonije. Poplave, ki so pogost pojav, na žalost običajno trajajo po mesec do dva. Število poginulih živali gre v stotisoče. Neštete družine živinorejcev tako izgubijo vse svoje premoženje. Ko vode upadejo, pustijo za seboj gole, opustošene pampe, živina, ki se je na kakršenkoli čudežen način rešila, začne hirati in poginjati od lakote. Meso, ki je bilo vse do poplave zelo poceni in

obilno, na mah postane pravi luksuz in nedosegljivo za ubožno prebivalstvo.

Poplave se pojavljajo brez slehernege reda. Včasih jih ni nekaj let, potem pa se nenadoma pojavijo druga za drugo. Leta 1984 je poplava, kakršne ne pomnijo najstarejši prebivalci širnih pamp, uničila skoraj milijon glav goveje živine. Ko se je vodovje umaknilo, so bile pampe eno samo živinsko pokopališče. Vseposvod in v nedogled je ležala mrtva živina, na kateri so se gostile armade krokarjev.

II.

Leto 1985 se je začelo v znamenju nove tragedije. Zgodaj se je pojavila deževna doba. Ves december in v začetku januarja se je v pogorju veličastnih Cordillerov neprestano bliskalo. Deževalo je noč in dan. Reke so se kmalu napihnale in prestopile bregove. Potem se je začel mokri ples tudi v nižinah. Selvo in pampe so kmalu prekrile vode. Ko pa je iz Cordillerov prihrumel mokri plaz, je bila usoda živine, ki je preživela prejšnjo poplavo, zapečatená. Malo zato, ker nove poplave nihče ni pričakoval – prebivalci tod trdijo, da so poplave vsako četrto leto, kar do neke mere drži – malo pa tudi zaradi tega, ker se je poplava pojavila tako bliskovito, da ni nihče ničesar ukrenil, dokler ni bilo že prepozno. To neprevidnost, lahko bi rekel tudi malomarnost, pa je živina plačala z obrestmi vred.

S hčerkama sem se vračal iz daljne domovine – Jugoslavije. Zato sem imel priložnost, da sem iz zraka opazoval vso strahotno razsežnost poplav in tragedijo.

Že v La Pazu so me časopisi poučili o novi nesreči, vendar sem se tolažil z mislijo, da časopisi pretiravajo in da vestem botruje želja, da bi vzbudili mednarodno sočustvovanje in pomoč. A sem se bridko varal. Na žalost so časniki pripovedovali resnico.

Meglenega jutra smo se vkrcali v velik dvomotornik (boeing 727), se naglo povzpeli nad gorske grebene, potem pa na slepo udarili v goste sloje oblakov v smeri proti severovzhodu. Z mojo starejšo hčerko Diano sva se pol-

tiho pogovarjala o poplavah, o živini in stiski prebivalcev v nižinskih delih Bolivije.

– Le kdaj se nas bo usmilila kruta usoda, ki se že tako dolgo znaša nad Bolivijo? je glasno potožila Diana in globoko zavzdihnila.

– Prav praviš, ji odgovorim, čas bi že bil, skrajni čas, da se za izjemo poloti še drugih. In takoj mi je bilo žal teh besed, saj me je Diana začudena pogledala.

Letalo se je začelo spuščati precej strmo in kmalu smo se izkopal iz vlažnega oblaka. Pod nami se je razprostirala že prava tropska selva. Tesno mi je postalo, ko sem videl, kako hrume vode v napihnenih rekah in kako že marsikje prestopajo bregove. Rečne površine pa so bile dobesedno posejane z izrvanimi drevesi, vejami in drugim rastlinjem. Molče sem strmel skozi okno in s pogledom sledil rečnim vijugam, preskakoval ogromne palisade in se slednjič kot uročen zadržal za hip na sotočju dveh rek, kjer je nešteto dreves plesalo svoj turobni ples v ogromnem vrtincu.

Letalo se je spustilo še nižje. Za hip smo spolzeli skozi deževni tuš, hip za tem pa nas je že obsijalo sonce. Bližali smo se mestu Trinidadu. Poševno jutranje sonce se je odbijalo od vodne površine pamp, ki je bila kot velikanško morje. Ko smo zapeljali nad otoki selve in se je skozi redke špranje zaleščala voda, mi je bilo jasno, da je katastrofa popolna. Islas, kot jim pravijo v pampah, so otoki selve sredi pamp, in si gotovo zaslužijo to ime. Običajno so ti otoki najvišji deli pamp in jih voda le redko zalije.

– Mira papa, reče Diana in mi nekaj kaže s prstom.

Pod nami se je prikazala večja estancia. Vse je bilo pod vodo. Zgradbe, corrales (ograde, kamor zapirajo živino), mala letalska pristajalna steza. Vse, čisto vse je požrla voda. Zaman sem iskal živino. Nikjer je ni bilo več. Potem sem jo le zagledal. Na najhni vzpetini, ne večji od enega hektarja, se je trlo živine. Bilo je najmanj šeststo glav, to sem lahko ocenil, kaj je moje oko vajeno živine. Tla na vzpetini so bila čisto črna, izginila je že zadnja travna bilka. Pravkar je ob zalilni Noetovi barki pristala manjša mororka. Nekaj ljudi je skakalo iz nje in si nekaj podajalo. Najbrž je bila to trava. Toda od kod neki so jo pripeljali, ko pa je bila pampa v nedogled ena sama črna vodna površina?

Zaverovan v živinsko tragedijo nisem opazil, da se je k našemu okencu prislinil še en potnik. Šele ko je glasno

zaklel, sem se mu zazrl v obraz. Bled, zaprepaden je strmel v globino in oči so se mu začele vidno polniti s solzami.

– Maldita la suerte, je še enkrat zaklel in brada mu je sumljivo zadržgala. (Prekleta sreča.)

– Da, sem mu pritrdil. Zdaj bomo ob vso živino.

– Kaj se tudi vi ganadero (živinorejec)? me je vprašal.

– Tudi, sem mu pritrdil z globokim vzdihom, čeprav bi bilo bolj točno, ko bi mu rekel ex-ganadero.

– Kje pa je vaša estancia? me vpraša po kratkem premolku.

– Kakih petsto kilometrov od Riberalte, bližje Cordillerov kot brazilski meji.

– Na vašem področju so pampe nekoliko višje kot tele naše. Vam najbrž poplava ne bo ugonobila vse živine, vsaj vse ne, me je tolažila, za kar sem mu bil iskreno hvaležen.

V tistem trenutku smo zajadrili preko druge in kmalu nato preko tretje estancie. Povsod enaki prizori. Vse povsod enaki prizori. Vse povsod voda, posejana z na pol potopljenimi, vitkimi »Palma Real«, na malih in večjih vzpetinah pa umirajoča živina.

– Kje pa imate vi estancio? vprašam soseda.

– Tu blizu. Le nekaj vrst od mesteca Magdalena (vrsta – legua je 5 km). Moji živini je gotovo že odklenkalo, saj je celotna pampa v nižini. Glas mu je zvenel žalostno, kot pri človeku, ki se je že vdal v usodo, kot pri na smrt obsojenem, ki ga že vlečejo na vislice in ko ni več moč spremeniti ničesar.

– Kaj bi se ne dalo na kak način pomagati živini in jo rešiti? vprašam, čeprav sem dobro vedel, da je nemogoče.

– Kako?

– Ne vem. Morda z dovažanjem hrane.

– Od kod jo boste vzeli, saj so pod vodo stotine kvadratnih kilometrov.

– Kaj pa če bi v masovni reševalni akciji mobilizirali vse barke in skušali živino prepeljati na višje terene, čeprav so precej oddaljeni?

– Izključeno. Večje barke se zaradi plitvin na nekaterih mestih ne morejo približati živini. Manjše barke pa bi utegnile prevoziti komaj omembe vredno število, preden bi z njimi opravila lakota. In slednjič, kam naj bi živino prepeljali? Pampe so pod vodo, prav tako selva.

– Kaj pa če bi jo prepeljali v bližnja mesta in jo poklali?

– Tudi to delajo. Toda na voljo imate le teden dni, potem pa živina

pogine. Zmogljivost lokalnih trgov pa je tako majhna, da bi bila z nekaj ducati živine povsem napolnjena, tudi če bi dajali meso na pol zastonj. Ne, nobene rešitve ni. Naša živina je šla po zlu. Še večja beda in stiska nam trkata na vrata.

Možak je slednjič utihnil. Še nekaj časa je strmel skozi okence, nato pa je spet sedel na svoj sedež, sklonil glavo med kolena in si pokril oči z rokami.

– Kaj misliš, očka, bo poginila tudi naša živina? vpraša Diana in se stisne k meni.

– Upam, da ne. Mi imamo precejšnjo površino pampe na višjih legah. Škode pa bo prav gotovo veliko tudi na naši estanciji. Živina bo vsekakor zelo trpela. Vsi nižinski deli pampe, kjer so najboljši pašniki, bodo nekaj mesecev goli, brez trave, živina pa bo hiral, a mislim, da je bo večina le preživela.

Potem sva utihnila tudi midva.

Trinidad, San Juaquin, San Ramon, Magdalena in San Ignacio, mesteca, ki živijo skoraj izključno od živinoreje in ki pokrivajo teritorij, velik vsaj za dve ali tri Slovenije, so potem še dolgo čakala, da se je voda umaknila in se je vrnil prvi golob z zeleno vejico v kljunu. Le da jim to ni prav nič pomagalo. Vse, kar je ostalo po poplavah, so bili prazni corrali, blatne pampe in opustošena polja.

Bolivijškemu gospodarstvu, že tako hudo bolnemu, so naravne katastrofe zadale smrtni udarec.

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Kdor vpraša, al je treba,
ne dá rad.

Kdor drugemu dobro
dela, sebi spravlja.

Ne bodi taka mevža –
vsakogar metla.

Ne sramuj se česa prositi,
kajti ves svet stoji na
prošnji.

Pasti ni sramotno, ampak
obležati.

Sram ga je kot volka
strah.

Bojim se tudi njegove
sence.

ZR NEMČIJA

Slovenska šola v Wipperfürthu

Pred nekaj meseci je bil v Wipperfürthu v Porurju ustanovljen nov oddelek slovenskega dopolnilnega pouka, s čimer je bila uresničena dolgoletna želja naših rojakov v tem okolju. Tako je bil tudi v tem kraju vzpostavljen nov most z domovino, z domačo besedo, s knjižno slovenščino.

Pogovor s profesorjem nemščine in sociologije Dušanom Čegovnikom, ki je prevzel to odgovorno in občutljivo nalogo, se je odvijal ob njegovem prihodu na seminar učiteljev slovenskega dopolnilnega pouka, ki je bil v Topolšici v začetku aprila.

»V Pionirskem domu v Ljubljani sem na oddelku za tuje jezike poučeval nemščino otroke od 6 do 15 let, kjer sem si poleg prevajanja pridobil izkušnje. V dogovoru z republiškim komitejem za vzgojo in izobraževanje sem sredi februarja začel poučevati slovenščino v Wipperfürthu. Uspelo nam je zbrati skupino 18 otrok od 6 do 15 let, ki obiskujejo šolo od 3. do 9. razreda. Pouk poteka v dveh skupinah,« pripoveduje Dušan.

»Wipperfürth je manjše mesto, okrog 50 km oddaljeno od Kölna z okrog 20.000 prebivalci. Največ Slovencev je zaposlenih v tovarni žarnic Radium in večina jih je iz okolice Ptujja. Le malo jih zaposlujejo zasebniki ali pa so avtoprevozniki. Po prvih podatkih prebiva tu okrog 25 družin z okrog 27 otroki. Ženske so zaposlene v trgovini, gostinstvu ali uslužnostnih storitvah. Večina si gradi hiše, vrtni se nameravajo domov in morebiti začeti z zasebno obrtjo. Le tisti, ki so se poročili z Nemkami, bodo verjetno ostali.«

Mlačnost, ki so jo kazali odgovorni dejavniki v Bonnu za začetek pouka, je dobila pravo obliko, ko so se preko šolskega odbora v Gummersbachu domačini zavzeli za – priseljence. Šola je zaživela!

»Česa največ pogrešate za začetek, kakšne učne pripomočke uporabljate pri pouku?«

»Knjiga, kot je Moja domovina SFRJ in druge, kasete RTV Ljubljana, kjer so posnete pravljice in radijske igre, plošče s pesmimi, prirejenimi za zборе in recitacije. Prav mi pridejo turistični prospekti posameznih kra-

jev, z navdušenjem smo sprejeli vest o seriji plakatov ‚Na sončni strani Alp‘, ki jih želimo od Turistične zveze Slovenije.

Ustanoviti bo treba knjižnico in dobivati najvrednejša dela mladinske literature od slovenskih založb. Mladinska in otroške revije Pionir, Pionirski list in Ciciban, Kurirček pa bodo prav tako dobrodošle.«

Mlad in zagnan, poln novih zamisli je ta naš novi učitelj. Da bi mu delo lažje steklo, se je sklenil povezati s stanovskimi tovariši, ki uče nekaj deset kilometrov oddaljeni od Wipperfürtha. Tako se dogovarja s Slovenskim kulturnim športnim društvom France Prešeren v Burscheidu, kjer poučuje tovarišica Vida Knežević. Tudi z našimi v Essnu, Solingenu in Remscheidu bi rad poglobil stike. Za prizadevne otroke delavcev v klubu »Naša beseda« v Hüchelshovnu skrbi Vladislava Ravnika, ki poučuje slovenske otroke v mali šoli, kjer prav tako žele širše povezave z drugimi učitelji slovenskega dopolnilnega pouka.

Za začetek se bodo učenci, ki jih je začel vzgajati in učiti novi učitelj, pridružili z recitacijo ob 25. maju, dnevu mladosti, učencem tovarišice Danice Račič iz kluba Jadran v Gummersbachu, kmalu pa bodo tudi sami dovolj pogumni in pripravljeni za lastne nastope.

Led je torej prebit. Zdaj je poletje na pragu. Za tiste slovenske družine, ki so v tujini že po 15 let, je nova šola za ohranitev materinščine velik dogodek. Med seboj se obiskujejo na domovih, hodijo skupaj na krajše izlete in piknike in govore – slovensko.

Dušan Čegovnik: »Aprila smo začeli z malo šolo v Wipperfürthu. Starši so navdušeni!«

Pa še nekaj pomembnega: »Konec aprila smo začeli z ‚malo šolo‘ za predšolske otroke v starosti 5 do 6 let v Wipperfürthu, s tem pa se začena zame polna, razgibana in odgovorna naloga. Starši so me sprejeli z odprtimi rokami in z veseljem začelijam,« se poslovi Dušan Čegovnik.

Ivan Cimerman

Umrl je Albert Paušič

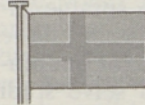
V cvetu pomladi je smrt iz naših vrst nenadoma iztrgala člana društva »Bled« in prijatelja Alberta Paušiča.

Albert se je pred sedeminštiridesetimi leti rodil v majhni vasi sredi Tolminskih hribov. Po končanem šolanju v Novi Gorici se je podal na tuje in se ustalil v Essnu. Tu se je vključil v vrste dejavnega slovenstva in bil vsa leta član upravnega odbora društva »Bled«. Poleg tega je bil nekaj časa tudi tajnik društva, vodja pevskega zbora in vodja zabavnega ansambla, katerega je ravno zadnje mesece ponovno obujal k življenju.

Izguba ljudi, kot je bil Albert, je za naše malo občestvo nenadomestljiva. Požrtvovalnega, poštenega in tovariškega človeka, dejavnega društvenega delavca ter zavednega Slovenca bomo ohranili v trajnem spominu.

Porurski Slovenci

ŠVEDSKA

Med potjo na IX. slovenski festival

Vzdušje na avtobusu je bilo ves čas na vrhuncu. Ob 5. uri je bil napovedan odhod iz Landskrone. Ko smo »plovili vse zaspance«, je vožnja v resnici tudi stekla. V Helsingborgu, Värnamu in Huskvarni se nam je pridružilo še nekaj potnikov in napolnilo avtobus skoraj do zadnjega sedeža. Med veselimi pripovedovanjem šal in prepevanjem domačih pesmi nam je vožnja kar prehitro potekla.

V pokrajini Skåne smo nekaj dni pred odhodom na festival »zaduhal« vonj po pomladi. Ko smo se vozili skozi pokrajino Småland, pa je bilo ob cesti še na kupe snega, tako se nam je zdelo, da se vozimo skozi Avstrijo proti domu. In res, kakšnih sto kilometrov pred ciljem so sledovi snega povsem izginili, tudi tu je dišalo po pomladi. Slovensko srečanje v Farsti nam je zategadelj še bolj ponazorilo košček naše domovine.

Pevski zbor Lipa iz Landskrona na obisku pri društvu Slovenija v Güterslohu v ZR Nemčiji

Ob 13. uri nas je naš šofer zapeljal pred motel Gyllene ratten, kjer smo pozneje prenočili. Po opravljenih formalnostih v motelu smo se podali naprej še zadnji kos poti do Farste. Pred poslopjem gimnazije smo se ustavili kakšne pol ure pred začetkom kulturnega programa. Dirigent Miro Kokol nas je že čakal za skupno generalko. V naglici smo predelali še lastne točke in že je napočila ura, ko se je začel program 9. slovenskega kulturnega festivala. V uvod so se vrstili pozdravni govori gostov in delegatov v slovenskem in švedskem jeziku. Nato so se zvrstili prispevki društev. Celoten program je trajal tja do poldneve ure, nato je sledil veseli del večera z orkestrom Vikis iz Hästvede. Vzporedno z veselico so bili sestanki s predstavniki društev, sestanek KO ter občni zbor društva slov. učiteljev in vzgojiteljev. Za predsednico je bila izvoljena Silva Gobec iz Landskrona, kjer je tudi novi sedež slovenske koordinacije z Zvonom Bencekom na čelu.

Kmalu po polnoči smo se poslovil s preostalimi rojaki in se odpeljali k počitku po dolgem in napornem dnevu. Bili smo srečni in zadovoljni, saj smo ugotovili, da je bil ves trud bogato poplačan z uspehi in doživetji festivalskega dne.

Po bogatem zajtrku drugega dne smo se iz motela odpravili na ogled Stockholma. Nato smo obiskali še Slovenski dom v Farsti, kjer smo kosili in se tako okrepčali za dolgo pot nazaj v Landskrono. V Farsti se nam je pridružil »slepi« potnik – Miro Kokol. Poleg zanimivega pogovora s profesorjem se nam je obnovila še zaloga z vici, kar nam je zelo prav prišlo.

Tudi to potovanje nam je bliskovito poteklo. V Helsingborgu smo našega dragega gosta Mira Kokola zaupali rojakom iz Danske, rojaku Miru Muršecu s soprogo, predstavniku Ljubljanske Banke iz Kopenhagena, ki je tudi potoval z nami.

Zamislite si družino 43 potnikov, ki je bila ves čas židane volje. Nič čudnega torej, da smo se ob vrnitvi v Landskrono ob 23. uri v nedeljo zvečer začudeno spogledali, ko so prvi potniki morali izstopiti. Prepričevali smo šoferja Tonija Jedrejčiča, da naj obrne nazaj. Seveda nas ni poslušal, zato smo sklenili nadaljevati z veseljačenjem čez dve leti, ko se ponovno popeljemo na slovenski festival, ki bo, zaenkrat še neznan kje. Tudi v primeru, da bo v Landskroni, nam ob pripravah gotovo ne bo dolgčas!

Kolektivno se zahvaljujemo slovenskemu društvu v Stockholmu za letošnjo organiziranje festivala, ki je bil gotovo, eden najuspešnejših doslej. Čestitamo!

V imenu SKD LIPA, Landskrona napisala A. Budja.

Kultura

V soboto 4. maja, na dan slovenskega kulturnega festivala v Stockholmu, je v švedskem dnevniku Sydsvenska Dagbladet izšel zanimiv članek o slovenski književnosti pri nas doma.

Avtor članka, pisatelj in prevajalec Jon Miloš iz Malmöja, je švedski javnosti dovolj obširno podal bistvene posebnosti slovenske moderne književnosti. J. Miloš zlasti ceni delo pisatelja Vitomila Zupana, vendar je v članku nanizanih še lepo število imen nekaterih drugih še živečih pisateljev in pesnikov.

Z njemu značilno gotovostjo trdi Jon Miloš o vsaj osmerici v članku navedenih pisateljev iz domovine, da bi bila njihova dela dostojna za prevod v švedski jezik.

J. Miloš poudarja pomen pesnika Tomaža Šalamuna glede na to, da je utrl pot v vizualno pesništvo, ne le v Sloveniji, temveč v Jugoslaviji nasploh.

Pa še ena novica za ljubitelje pisane besede: Jon Miloš napoveduje, da se bo v bližnji prihodnosti lastnoročno lotil prvega prevoda slovenske antologije v švedski jezik. Na uresničitev Miloševe napovedi vsi nestrpno čakamo!

Članica kulturnega odbora pri Jugoslovanski Zvezi na Švedskem A. Budja

Vesela Darinka

Vedno vesela in dobre volje je Darinka Ringström iz Arlöva pri Malmöju na Švedskem. Kljub švedskemu priimku je prava Slovenka, saj je doma iz Savinjske doline. Slovensko pesem, to

značilno melodijo, je ohranila še iz otroških let. Vsega tega pa Darinka ne skriva sama v sebi, Slovenci na Švedskem jo pogosto povabijo v svoj krog, ona pa posebno rada pride v Slovensko kulturno društvo Planika v Malmöju. Tam nam zapoje in nas razveseli, posebno na naših družabnih večerih in slovenskih zabavah.

Kakor njej je pesem pri srcu tudi ostalim članom v njeni družini. Hčerka Pia že rada sede za orgle ter zaigra in zapoje tudi slovenske pesmi. Njen brat Jimmy je celo med devetimi najboljšimi organisti na Švedskem. Tako v Darinkini hiši ne poznajo dolgega časa. Tak občutek sem dobila to pomlad, ko sem bila na obisku v mojem rojstnem kraju, pri starših in bratu na Švedskem. Rada se vračam k mojim dragim in še posebej: zelo rada se vračam, da vidim, kako na tujem ohranjajo slovensko kulturo in besedo. Vesela pa sem tudi, da lahko študiram v prelepi Sloveniji – v Ljubljani.

Milena Franseus

Mladi v upravnem odboru Planike

Tokrat se vam oglašamo mladi člani upravnega odbora slovenskega kulturnega društva Planika v Malmöju. Radi bi malo napisali o našem delu v društvu in o naši veliki vlogi, ki smo jo dobili na letošnjem občnem zboru. Štiri mladince so namreč izvolili v upravni odbor in to smo: Diana Krumpačnik, Natalie Silič, Viktor Habjanič in Zdravko Hozjan.

Kot člani upravnega odbora SKD Planika redno hodimo na sestanke, kjer sprejemamo informacije, zago-

Skupina mladih članov SKD Planika v Malmöju na Švedskem

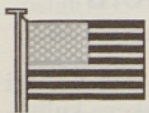
varjamo naše interese in se vpeljujemo v društveno delo. Trenutno je naša najvažnejša naloga, da privabimo v društvo čimveč mladine, saj bomo mi tisti, ki bomo čez nekaj let vodili delo društva. Naša glavna naloga pa je skrb za ohranjanje slovenske besede in kulture.

Leto 1985 je leto mladih, zato želimo narediti čimveč. Trenutno poskušamo skupaj z drugimi društvi ustanoviti pevski zbor, ki bo prepeval pesmi o miru. Načrtujemo tudi veliko proslavo v počastitev tega leta in v ta namen si želimo sodelovati tudi z drugimi mladinci slovenskih društev na Švedskem. Zaželeno je tudi sodelovanje z mladinskimi organizacijami iz Slovenije, s katerimi bi bilo možno organizirati izmenjavo obiskov.

Za jesen pripravljamo tudi ustanovitev nekaj krožkov; tudi na najmlajše ne bomo pozabili in bomo zanje organizirali nekaj ur pravljič ali kaj podobnega.

Mladi bi v društvu vpeljali marsikaj novega, vendar pa nam zmanjkuje med drugim tudi denarja. Najbolj pa pogrešamo prijeten kotiček v klubu, kjer bi se zbirala mladina, poslušala glasbo in kramljala. Imamo kar bogato knjižnico, manjka pa nam kaset in plošč.

Diana, Natalie in Viktor

ZDA

Jakob Martinčič: Vsi so dobrodošli

»In če boš ti ali kakšen tvojih znancev hodil okoli, pri meni je vselej dovolj prostora,« je dejal Jake Martinčič tam nekje sredi pogovora o tem, kako je bilo tedaj, ko so spali pri njem fantje Ljubljanskega okteta, kakšno zabavo so pritrčili v njegovi hiši po koncertu v

Pittsburghu. »Vsi so dobrodošli,« je še dodal, »samo da so Slovenci.« Jakeva in Vilmina hiša v Cannonsburgu v Pensilvaniji ni ne velika ne majhna – zadosti velika, da se najde prostora tudi za goste, pa vendarle nikakršna palača. Palača k Jaku tudi nekako ne bi sodila, saj je njegova življenjska zgodba vse prej kot zgodba razvajenega bogataškega sina, ki mu vse prinesejo k ustom – prej je to zgodba človeka, ki si je s trdim delom prislužil vse, kar ima, pa tudi ustrezen položaj med svojimi. Jake je seveda rojen že v Ameriki: »Nisem ta pravi Slovenec,« pravi, »ne znam dobro slovensko,« in s tem ne misli, da je v njem kaj manj Slovenca – le za jezik se opravičuje – pa mu ne gre tako slabo, kot misli. Oče je prišel iz Dolenje vasi pri Cerknici za bratom v Združene države – samo šestnajst let je imel, pa je že poprijel za težka dela – tudi v rudniku. Nekega dne je spoznal na veselici brhko dekle iz Kostela, potem je šlo pa po znanem obrazcu. Rezultat – štirje novi prebivalci zemeljske oble: dve dekleti in dva fanta – eden od njih je bil Jake. Jake ni bil tako »priden«, samo hčerko ima.

»Ampak veste, prav hecno je bilo, ko je bila pred leti v Sloveniji s skupino Violet Ruparchich: peli so slovensko, da je bilo veselje. Med poslušalci je bila tudi moja teta in si je mislila, da se bo po koncertu zanimivo pogovoriti z dekletom – kako je v Ameriki, kako živimo mi. Kako je bila razočarana, ko deklet sploh ni znalo slovensko. Toda pozneje je šla v kranjsko poletno šolo slovenskega jezika in zdaj je v Sloveniji nihče ne more več prodati.«

Jake – ali, če mu rečemo s polnim imenom Jacob – ugotavlja, da je slovenski kulturi in jeziku, pa tudi družabnostim med ljudi največ škode povzročila televizija. Včasih so ljudje še hodili naokrog, se obiskovali, se dobivali na veselicah – fantje so se ozirali po slovenskih dekletih – te pa seveda po stasitih slovenskih mladeničih. Pa tudi starši so spoznavali sosedove otroke in si dejali: »Ta bi pa bil za mojo, ona bi bila pa dobra žena mojemu sinu.« Zdaj stvari nenadoma niso več take – vse več je narodnostno mešanih zakonov in mladim ni več pretirano mar za jezik zakonca – časi so pač drugačni. Pravzaprav niti ne morem ugotoviti, ali Jake o tem razmišlja z žalostjo ali je pač človek, ki ve, kako se suče svet in razume moderno mladino. Prej bi rekel, da je res, drugo. Pa vseeno se kar nekam z ganjenostjo spominja tistih – starih časov: »Vsako soboto smo se v Strabanu Slovenci

nekje zbrali. Starši so peli, igrali karte, se pogovarjali – otroci smo nekaj v drugem prostoru imeli svoje zabave – igrali smo se, se spoznavali. Tako nam je ostal slovenski jezik. Kaj bo z jezikom novih rodov? Slabo kaže zanj. Počasi in zanesljivo slovenščina v vsakim novim rodem v Ameriki vse bolj drsi v pozabo.«

Pogovor teče tudi o delu in združenju Slovencev v Pittsburghu in okolici. »V Strabanu ni tako zelo pomembno, kdo organizira kakšno prireditev – nič ne gledamo z zavistjo čez sosedov plot. Če prireja kaj KSKJ, gremo na njihovo prireditev, če imajo prireditev pri SNPJ, gremo seveda tja. To naše povezovanje je k sreči še vedno ostalo. Da znamo s skupnimi močmi tudi kaj organizirati, se je pokazalo že ob drugih prireditvah, nazadnje ob obisku Ljubljanskega okteta. Fantje res niso mogli biti nezadovoljni z obiskom v Pittsburghu. Pet društev je poskrbelo zanj. Za naše delovanje je nadvse pomembno tudi to, da imamo slovenski radio. Vsak teden v slovenskem programu izvem, kaj se bo dogajalo v naših društvih in kje boš ta ali naslednji teden srečal največ Slovencev na kupu.«

Ne vem sicer, kdaj je pogovor zavil k Židom. O tem, kako povežani so, kako močno si pomagajo med sabo, kako zaradi tega postajajo vse močnejša – tudi politična, ne le gospodarska sila v ZDA. Primerjava se je vsilila kar sama. Kaj pa Slovenci? Si tudi ti med sabo pomagajo. Seveda me je Jake kar takoj opozoril na podporne jednote – mar te niso nekakšen način vzajemne pomoči, oblika solidarnosti. Pred več kot osemdesetimi leti so njihovi starši spoznali, da jih bo tujina pozabila, če bodo bolni, če bodo v nesreči – sami pa nepovezani ne bodo imeli kot tujci v novi domovini dovolj moči, da bi pomagali sosedu, prijatelju. Pa so se začeli združevati, zbirati tisto malo denarja, ki so ga lahko še izločili iz pičlih plač, da so pomagali Slovincem v nesreči. Sicer pa še Slovenci ne združujejo tako kot Židje zaradi morebitne politične ali gospodarske moči – združujejo se, ker so radi v slovenski družbi in ker ne bi radi, da bi slovenska govorica usahnila.

Sedimo v prijetno opremljeni Martinčičevi dnevni sobi, srkamo pivo, ali kar je že pri roki in prijetna, rahlo notranjsko obarvana Jakeova govorica briše občutek, da smo pravzaprav nekaj tisoč kilometrov proč od Ljubljane. Vilma vztraja, da slovensko ne bo govorila, čeprav slovensko razume. Odlično bom govorila – ali pa nič, si

najbrž misli in se v pogovor vključi v angleščini. Le to me vsakič znova spomni, da sem pravzaprav zunaj Slovenije, čeprav mi oko na policah zasledi vse polno spominkov iz stare domovine. Tako torej sem in nisem doma, govorim in ne govorim slovensko, poslušam domače viže z ameriškega magnetofona in se počutim varnega. Med svojimi sem.

Gojko Bervar

Umrl je Aleksander Kardoš

13. februarja 1985 je umrl v mestu Sebring na Floridi v ZDA Aleksander Kardoš, znameniti prekmurski rojak. Srčna kap mu je prekinila življenje v 89. letu starosti.

Rodil se je 12. julija 1896 v Andrejcih očetu Janošu in materi Tereziji. V Murski Soboti se je izučil za tiskarja in knjigoveza. Kot 17-letni fant je bil vpoklican k vojakom in bil ranjen v roko in nogo. Po končani prvi svetovni vojni se je odločil za izselitev v Ameriko, kjer je imel precej sorodnikov in kamor se je v tistih časih izseljevalo precej Slovencev.

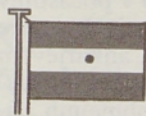
Naselil se je v pensilvanskem mestu Betlehemu, kjer je bil rojakom, ki so izdajali pred vojno in med njo več prekmurskih časopisov, dobrodošla pomoč. Od samega začetka je sodeloval pri listu Amerikanskih Slovencev Glas, postal njegov urednik, pozneje izdajatelj in nekaj časa tudi lastnik tiskarne. Vse svoje življenje je posvetil kulturno-narodnostnemu delu za svoje rojake. To mu je v dobri meri uspelo, saj je bil na tekočem z vsemi dogajanja v svojem okolju, v stari domovini in nasploh po svetu, k čemur je pripomoglo znanje sedmih jezikov. Poročil se ni nikoli. Skrbel je ne samo za redno izhajanje časopisa vse do leta 1954, ampak tudi za večino drugih tiskov v prekmurščini, ki so izšli v Ameriki v obliki brošur, katekizmov, pesmaric in drugih pripomočkov za normalno delo prekmurskih društev, organizacij in cerkva.

Po prenehanju izhajanja Amerikanskih Slovencev Glasa se je upokojil in preselil na toplo Florido, kjer je prebival najprej v Miamiju, nato v nekaterih drugih krajih, proti koncu življenja pa je bil v oskrbi pri družini Evans v Miramaru. Proti koncu življenja so mu moči očitno slabele. Slabo je videl in v tem je bil tudi vzrok, da je v poslednjih letih precej zanemaril stike s sorodniki in prijatelji v Betlehemu.

Po naravi je bil Kardoš tih in miren,

vase zaprt človek in se ga starejši rojaki še dobro spominjajo. Z odra življenja in delovanja naših ameriških izseljencev je odšla znamenita osebnost, na katere mesto ni stopil še nihče, v novih razmerah in odhajanju naše najstarejše generacije v Ameriki pa najbrž tudi ne bo imel dosti posnemovalcev.

M. Kuzmič

AVSTRIJA

Nov odbor Triglava

Slovensko-jugoslovansko vzajemno društvo (Asociacion Mutual Esloveno Yugoslava) Triglav je imelo 27. aprila 1985 redni letni občni zbor, na katerem je bil delno obnovljen tudi odbor društva (upravni svet).

Predsednik društva bo tudi v prihodnjem obdobju Guillermo Alejandro Tavec, podpredsednik je Juan Vodopivec, tajnik je Juan Enrique Piščanc, podtajnik Carlos Alberto Kunica, blagajnik Alberto Suban, namestnik blagajnika Marcos Paušič, odborniki: Ferruccio Baschi, Boris Cossutta, Daniel Francisco Birsas, Raul Jerreb, Sonia Hlaca del Rio in Mario Vodopivec, namestnika odbornikov sta Veronica Antonic de Moze in Carlos Emilio Fabijan, člani nadzornega odbora so Alejandro Stoka, Mario Cicale in Roberto Rolando Daneu, člani častnega sodišča pa so: José Samec, Juan José Lovich in Magdalena Gomezelj Sosič.

AVSTRALIJA

Perth: veseli smo obiskov

Letos vodi Slovenski klub v Perthu naslednji odbor:

predsednik je ponovno Frank Puzin, podpredsednica je Dragica Mihič, tajnik je Jože Štritof, blagajničarska Zlata Agrež, odborniki pa so še Silvo Loren, Ivan Cirej, Jože Hrovatin, zupnika pa sta Anka Furlan in Rado Leban.

V klub radi zahajamo ob petkih, sobotah zvečer ali ob nedeljah popoldne, kjer nekateri balinamo, drugi za-

pojejo ali pa malo pokramljamo ob kozarčku vina ali piva. Zelo smo tudi veseli obiskov naših rojakov ali zastopnikov slovenskih društev iz Sydneya ali Melbournu.

Pred kratkim se je mudil pri nas član odbora Slovenskega društva Melbourne in uredništva Vestnika Božo Lončar, z njim pa je prišel tudi p. Ciril Božič iz Sydneya, ki je imel 21. aprila mašo v Saint Kieran v Osborne Parku. Slovenske maše se je udeležilo kakih 200 slovenskih rojakov in njihovih družin. Sam pater Peter je izjavil, da je bil presenečen ob tolikšnem obisku.

Naj omenim še žalostno novico, da je v decembru 1984 umrl dr. Ralph Pervan, ugleden dalmatinski rojak v Zahodni Avstraliji, ki je bil prvi komisionar za multikulturne in etnične zadeve v Zahodni Avstraliji. Rojen je bil že v Avstraliji v družini dalmatinskih priseljencev, šolal pa se je v Zagrebu in Perthu.

Tone Resnik

Middle Swan, Z. Avstralija

Slovenians from the Earliest Times

Delo s knjigo, ki je bil njen izid najavljen tudi v Rodni grudi, izdal pa jo bo koordinacijski odbor slovenskih društev v Viktoriji, lepo napreduje, kljub temu da imamo tudi nepredvidene težave. Tako nam je v najbolj nerodnem času zbolela avtorica, kar je povzročilo zakasnitev izdaje za nekaj mesecev. Vendar je zdaj delo pred izidom in kmalu bo lahko začel z delom tiskar.

Zanimivo dejstvo pri tej knjigi je to, da je vse delo razen korektur angleščine v slovenskih rokah. Knjigo smo stavili sami v uredništvu Vestnika z lastnim IBM strojem, umetniško delo je bilo v rokah našega sodelavca Vasje Čuka, tiskala pa bo tiskarna Distinction Printing, ki je last rojaka simona Spazzapana.

Prepričan sem, da bo knjiga zelo dobrodošla zlasti tukajšnjim mlajšim generacijam ter tistim našim prijateljem, ki ne znajo slovenščine, vendar bi radi kaj več izvedeli o Slovencih. Kdorkoli pa bo ocenjeval to knjigo, bo moral upoštevati, kakšne možnosti je imela avtorica pri zbiranju gradiva.

Ker naš koordinacijski odbor nima svojega denarja, smo morali knjigo financirati tako rekoč spotoma, s predprodajo. Moram reči, da je bil odziv pri ljudeh zadovoljiv in so predplačila dejansko omogočila izdajo te knjige.

Marijan Peršič

40 let Primorskega dnevnika

Primorski dnevnik je začel izhajati v Trstu 13. maja 1945, njegov predhodnik Partizanski dnevnik pa 26. novembra 1943 v vasi Zakriž nad Cerknim. Bil je edini tiskani partizanski dnevnik v zaslužnji Evropi. Primorski dnevnik je glasnik slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, ki vsak dan v slovenskem jeziku obvešča o dogodkih doma in v svetu. Je tudi zbirnik, in organizator skupnih naporov Slovencev za boljšo bodočnost ter glasnik boja za vsestransko zaščito manjšine. To nalogo opravlja ne glede na ideološko, politično ali kakršnokoli pripadnost, v interesu celotne slovenske skupnosti, ne glede na pokrajino, v kateri žive njeni pripadniki.

Dnevnik bo še nadalje bojišče manj na gospodarskem, socialnem, kulturnem in narodnostnem področju. Zavzemal se bo predvsem za zaščito in uveljavitev slovenskega jezika v Italiji, za dvojezične napise in za pravico, da Slovenci govorijo svoj materin jezik povsod: v javnosti, v izvoljenih svetih, pred sodiščem, na delu in v šoli.

Slovenci v Italiji žive na stičišču dveh družbenih sistemov in kultur in so aktivni posrednik bogastev na različnih področjih teh dveh svetov, ki se naj kažejo v modernem sožitju, medsebojnem vplivanju in oplajanju ter v odprtem kulturnem prostoru in odprtosti meje.

Protest proti zajezitvi Nadiže

Ob prvomajskih praznikih so prebivalci Nadiških dolin, ki žive ob reki Nadiži, uprizorili že drugi protestni pohod zoper zajezitev izvira Arpit, ki se steka v Nadižo. Zajezitev bi pomenila osiromašenje toka Nadiže in veliko ekološko škodo. Protestniki so na svojem ekološkem pohodu prehodili poti, ki se vijejo ob Nadiži od Špetra, mimo Nokul, Španjuta in Bijač do Loga v Podbonescu in potem mimo Lipe, Petjaga in Saržente spet v Špeter. Izvir Arpit nameravajo zajeziti za vodovod, čakajo na dovoljenje ministrstva za javna dela. Upamo, da bo ogorčenost in svarilo naših ljudi, ki so življenjsko odvisni od reke Nadiže, vplivala na to odločitev in na iskanje boljše rešitve za napajanje vodovoda.

Ljubljana, Celovec, Trst

V maju je bilo v Kulturnem domu v Trstu tretje srečanje mladih slovenskih glasbenikov iz dežele Furlanije-Julijske krajine, Koroške in Slovenije, ki sta ga organizirala Glasbena matica v Trstu ter Zveza društev glasbenih pedagogov Slovenije. Nastopilo je 60 mladih glasbenikov iz 12 glasbenih šol. Srečanje je bilo prirejeno v počastitev evropskega leta glasbe in je že tretje po vrsti, prvo je bilo v Cankarjevem domu v Ljubljani, drugo pa v Celovcu. Mladi glasbeniki iz trehobmejnih dežel so se udeležili tudi tekmovanj v Fari pri Gorici, Ljubljani, Celovcu, Vidmu in Trstu. Taka srečanja so veliko doživetje, mladi se med seboj spoznajo in glasbene šole navežejo tesnejše stike ter izmenjujejo strokovne izkušnje,« je poduaril predsednik Zveze društev glasbenih pedagogov Slovenije, prof. Lovro Sodja.

Glasbene šole s Koroške je zastopal predsednik prof. Joško Hudel in povedal, da delujejo že sedem let in imajo danes okrog 250 gojencev. Osrednja glasbena šola je v Celovcu, podružnice pa v različnih krajih, od Beljaka do Pliberka.

Ravnatelj glasbene šole Glasbene matice v Trstu prof. Cvetko Grgič je poudaril, da so na tem srečanju uspešno nastopili številni gojenci z Goriškega in videmske pokrajine. Glasba je nedvomno pomembna čustvena vez, ki obuja narodnostna čustva in spodbuja tudi k ohranjanju jezika in pisane besede. Mladi postajajo tako nosilci dednega izročila.

Prijave k dvojezičnemu pouku

Slovenski vestnik, ki izhaja v Celovcu, je objavil 17. maja vabilo, poziv za prijavo otrok k dvojezičnemu šolstvu: »V mesecu maju so na Koroškem vpisovanja šolarjev – začetnikov v ljudsko šolo. To je tudi čas prijav k dvojezičnemu pouku. Izkoristimo to priložnost in poskrbimo, da bo na južnem Koroškem čim več otrok deležnih pouka v obeh deželnih jezikih.« Poziv pojasnjuje, da poučujejo dvojezično samo koroški učitelji, ki imajo izpit za poučevanje na dvojezičnih šolah in da dosega šolarji dvojezičnih šol boljše šolske uspehe kot šolarji enojezičnih šol in da je večina svetovnega prebivalstva dvo ali večjezična.

Otroke v 81 ljudskih šolah južne

Koroške lahko starši prijavijo maja ali pa v jeseni v prvih desetih dneh šolskega leta tudi v 2., 3. in 4. razred.

Upajmo, da bo poziv pritegnil slovenske otroke, vprašanje pa je, koliko odločujočih dejavnikov vpliva na to odločitev. Tako se osnovna pravica rojakov onkraj slovenske meje uveljavlja tudi s pomočjo tiska.

Partizanski učitelji nosilci slovenstva na Primorskem

Konec maja so se sestali v Tolminu partizanski učitelji Primorske na svojem tretjem plenumu. Od 400 še živčih poklicnih in pomožnih učiteljev se je plenuma udeležilo 120. Prav ti učitelji so imeli veliko vlogo po letu 1945 na Primorskem, ki jo je prizadela nepravična Rapalska pogodba, ki je razmejila Italijo in Jugoslavijo s cono B. V tedanjih pogojih nastajanja ljudske oblasti je raslo slovensko šolstvo. Vrnilo je materin jezik v poitalijanjene šole, krepilo narodno zavest in občutek pripadnosti. Na plenumu so dali vso pobudo za zbiranje gradiva za monografijo, ki bo pripovedovala o medvojnem delu okrog 500 partizanskih učiteljev, ki so na Primorskem in v Beneški Sloveniji poučevali v okoli 340 šolah, ki jih je obiskovalo blizu 1600 otrok. Na plenemih v Tolminu, Postojni in Ajdovščini, ki so bili prejšnja leta, so izdali bilten z naslovom »Čas, ki živi«.

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Na dve reči posebno pazi: na otroke pa na ogenj.

Najučenejši je ta, kdor sebe pozna.

Kdor nima srama, nima poštenja.

Kdor rad kruh deli, se mu v roki množi.

Kdor trn na potu pobere in ga vrže proč, ima dobro delo.

Prekmurci in Prekmurje

Februarja letos je izšla v Ameriki zasetna knjiga na blizu 600 straneh z naslovom **PREKMURCI IN PREKMURJE**. Material za njo so s pomočjo rojakov zbrali in delo napisali bratje Alojz, Janez in dr. Jože Sraka. Izdala jo je Loyola University Press, 3441 Nort Ashland, Chicago, Illinois 60657, ZDA. Zajetno delo, ki bo lahko v mnogočem koristno dopolnilo prekmursko zgodovinopisje, če bo na razpolago tudi bralcem v domovini. Na prvih straneh so avtorji zapisali: »Knjigo posvečamo vsem Prekmurcem v domovini, ki z ljubeznijo ohranjajo stoletni ogenj na domačih ognjiščih, in vsem Vam, ki nam s poštenostjo, veseljem in pridnostjo delate čast po svetu!«

Prvo poglavje (str. 1–40) prikazuje Prekmurce in njihovo zgodovino ob kratkem zemljepisno-prirodopisnem orisu od mlajše kamene dobe, preko rimske province Panonije, začetkov madžarizacije, razcveta slovenske narodne zavesti do priključitve k matični Sloveniji.

V drugem poglavju najdemo (str. 41–294) kratek opis in zgodovinski prikaz vseh vasi v Prekmurju, po abecednem redu od prvih Adrijanec do zadnjih Žižkov. Zanimivost tega popisa je, da na koncu vsake vasi omenijo izseljence in mesto njihovega bivanja v ZDA ali Kanadi. Razumljivo je, da iz objektivnih vzrokov vseh niso mogli naštet.

V tretjem poglavju avtorji obravnavajo Prekmurce v ZDA in Kanadi (str. 295–486). Po kratkem orisu značilnih potez ameriške zgodovine v letih 1890–1950 prikažejo prekmurske naselbine v ZDA v Bridgeportu-Fairfieldu, Clevelandu, Chicagu, Evelethu, Fairfieldu (Pensilvanija), v Kanadi pa v Londonu (Ontario), Hamiltonu, Torontu, Montrealu in Winnipegu. Med opisi naselbin je objavljenih precej kratkih biografij in spominov prekmurskih rojakov v Ameriki. Našteti ali v saj omenjeni so tudi njihovi otroci, ki študirajo ali so že končali študije.

Četrto poglavje zajema študijo »Prekmurci v stoletjih« (str. 487–514). Na koncu poglavja je dodan »Pomen kratic in madžarskih besed, ko označujejo lego krajevnih, vodnih in ledinskih imen«, »Imensko kazalo«, »Prebivalstvo v naseljih 1869–1971« in čisto na koncu na 4 straneh »Božje in cerkvene zapovedi ter nekatere molitve v prekmurščini«.

Bežni pregled knjige bralcu zagotovi, da bo našel mnoge nove podatke in opise krajev in ljudi, ki jih do zdaj še ni poznal. Za kratko predstavitev bo dovolj, dalje pa upoštevajmo željo spremne besede, da »boste lahko sami presojali nekatere zgodovinske, filozofske in teološke vidike avtorjev o Prekmurcih«.

M. Kuzmič

Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes

(Zbornik pričevanj in dokumentov)

V uvodnem delu tega zbornika je objavljen intervju, ki ga je imel urednik dunajske revije »Profil« dr. Rober Buchacher leta 1976 na Brionih z Edwardom Kardeljem. Zadeva sam srž problematike med Avstrijo in Jugoslavijo, ki se nanaša na slovensko manjšino. Dr. Janko Pleterski poglobljeno razglablja v poglavju Pomen koroške preteklosti od srednjega veka do prve svetovne vojne o koreninah Slovencev na koroškem ozemlju, njihovem boju za jezik in pravice skozi stoletja, od same prvotne naselitve v pradomovini. Dr. Tine Zorn spregovori o usodi Slovencev po priključitvi nacistični Nemčiji, ki je izničil sanžermensko mirovno pogodbo (1938). Sledimo poglavjem o Koroški v narodnoosvobodilnem boju in resničnim podatkom o protinacistični dejavnosti na tem območju. Povojno obdobje zajema zapise o gimnaziji v Celovcu kot o trdnjavi slovenstva, o mladi književnosti naših rojakov, zbranih okoli revije »Mladje«.

Za zgodovinarja in sociologa, za vsakega, ki hoče kaj več vedeti o tem, kaj se je dogajalo s Slovenci na Koroškem od 1848 do 1983, je nadvse zanimivo kronološko poglavje zaporednih dogodkov, ki zajame bistvene sklepe in dogodke. Na koncu je natisnjena Avstrijska državna pogodba, kjer je najpomembnejši 7. člen, ki med drugim v 2. točki govori: »Avstrijski državljani slovenske in hrvatske manjšine na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem imajo pravico do osnovnega pouka v slovenskem in hrvatskem jeziku in do sorazmernega števila lastnih srednjih šol... V točki 3. pa: »V upravnih in sodnih okrajih Koroške, Gradiščanske in Štajerske s slovenskim, hrvatskim in mešanim prebivalstvom je slovenski in hrvatski jezik dopuščen kot uradni jezik dodatno k

nemškemu.« Knjiga zajema 408 strani, stane 1600 din, založila jo je založba Drava v Celovcu.

Evald Flisar:

Lov na lovca in druge zgodbe

Svetovni popotnik, pisec potopisov, ki so obarvani z globokimi filozofskimi in psihološkimi razponi med različnimi civilizacijami, krščanstvom, budizmom, nam na svež, domiselni način predstavlja sedem zgodb. V njih se resnično, ovrednoteno meri z neresničnim, avtor se sprašuje o smislu in vrednosti življenja in se poigra s celo vrsto vrednostnih sistemov, ki smo si jih zgradili, da bi bili varni in da bi svet okoli sebe merili z vnaprej določenimi metri. Močna čustvena doživetja, ki so za okvir zgodb, so zapisana klasično, vsakdanje, vendar razgaljajo neka druga bistva, ki se razkrivajo na mejo smešnega, paradoksalnega, nesmiselnega (Metalec bumerangov), v ljubezni, ki ni to, kar se kaže, odrešujočega. Motiv vidca in iskalca drugih svetov in vrednot opiše v noveli Lov na lovca, kjer zdravnik Plečnik, obložen z vsemi modrostmi zahodne civilizacije, spozna ničnost svojih znanj v stiku s pravadnimi civilizacijami Azije, Hindukuša. Novih čutenj ni zmožen sprejeti, ostaja v svojem svetu. S pretanjenim čutom razraskava navidezno srečo dveh v Nevidnem otoku. V Božjih kockah nam razkriva pojem samožrtvovanja, dajanja sebe za sveto stvar, ki jo užijejo drugi (svoboda), skozi parabolo Grka Leonidasa, ki junaško pade v boju s Perzijci pri Termopilah in se žrtvuje do zadnjega moža. Te novele so samopreverjanje in notranji monologi, iskanja in tehtanja, jezik je lep, prečiščen, njihov mik je v stiku z drugačnostmi širokega sveta, ki vabi iz enodimenzionalne, vase zacementirane majhnosti.

Knjiga zajema 405 strani, vezana je v platno, izdala jo je Pomurska založba, stane pa 1.530 dinarjev.

Novosti v carinskih predpisih

Z najnovejšim odlokom o pogojih, pod katerimi smejo fizične osebe uvažati, prinašati in prejemati določene predmete iz tujine oziroma izvažati, odnašati in pošiljati določene predmete v tujino, ki ga je sprejel Zvezni izvršni svet in je bil objavljen v »Uradnem listu SFRJ« št. 64/84 ter je začel veljati z 28. novembrom 1984, so se povečale pravice uvažanja in vrednosti uvoženih oziroma prinesenih predmetov iz tujine.

Z odlokom je natančno določeno, katere predmete lahko uvozijo oziroma prinesejo iz tujine:

1. domače fizične osebe,
2. domače fizične osebe na začasnem delu ali bivanju v tujini, ki pridejo na obisk ali pa se za stalno vrnejo v Jugoslavijo.

V tem članku vam bomo podrobno popisali, katere predmete lahko uvažajo oziroma prinašajo domače fizične osebe na začasnem delu v tujini.

Domače fizične osebe na začasnem delu v tujini in člani posadke jugoslovanskih ladij, ki opravljajo promet s tujino oziroma v tujini, lahko uvažajo oziroma prinašajo:

1. Osebno prtljago, ki jo nosijo s seboj in je namenjena zadostitvi njihovih potreb med potovanjem (obleka, obutev, predmeti za osebno higieno, živila idr.), v količinah, ki so jim potrebne glede na njihov poklic, letni čas, namen, trajanje potovanja in druge okoliščine v zvezi s potovanjem.

Osebno prtljago se sme prnesti tudi, kadar je dana na prevoz s prevoznim sredstvom, s katerim potuje potnik, z drugim prevoznim sredstvom ali po pošti, če je možno zanesljivo ugotoviti, da gre za osebno prtljago zadevnega potnika.

Kot predmet osebne prtljage se šteje tudi ena steklenica žgane pijače in dvesto cigaret.

Predmeti osebne prtljage, ki se jih prinese ali uvozi iz tujine, so oproščeni plačila vseh dajatev, ne glede na to, če jih potnik nosi s seboj ali jih je dal na prevoz.

2. Domače fizične osebe na začasnem delu v tujini in člani posadke jugoslovanskih ladij, ki opravljajo promet s tujino oziroma v tujini, lahko razen predmetov osebne prtljage prinašajo predmete do skupne vrednosti 20.000 dinarjev pri vsakem od prvih petih prihodov iz tujine med letom, pri vsakem naslednjem prihodu iz tujine med letom pa do skupne vrednosti

2.500 dinarjev; v vrednosti 20.000 dinarjev oziroma 2.500 dinarjev lahko prinesejo enega ali več različnih predmetov. Predmeti so lahko novi ali rabljeni.

Vrednost blaga ugotovi carinski delavec tako, da znesek v tuji valuti iz računa preračuna v dinarje po predpisanim tečaju, ki velja na dan prehoda čez carinsko črto. Kadar omenjene osebe nimajo računa, se vrednost blaga ugotovi s cenitvijo ali na drug ustrezen način.

Za prinešeno blago iz tujine do skupne vrednosti 20.000 dinarjev oziroma 2.500 dinarjev znašajo carina in druge dajatve približno 44% ugotovljene vrednosti in se plačajo na meji v gotovini ali z gotovinskim čekom.

Uvoz oziroma prinos blaga trgovskega značaja je prepovedan. Uvažati ali prinašati se lahko samo blago za osebno rabo ali za rabo v svojem gospodinjstvu.

3. Omenjene osebe smejo pri prvem prihodu iz tujine med letom prnesti en osebni (hišni) računalnik v vrednosti do 60.000 dinarjev.

Posamezni elementi računalnika, ki so vredni do 20.000 dinarjev, se smejo prav tako prinašati iz tujine.

Posamezne elemente računalnika, ki so vredni do 40.000 dinarjev, se lahko prinese pri prvem prihodu iz tujine med letom, če se jih prinese skupaj z računalnikom.

Za računalnik in druge elemente računalnika se plača carina in druge dajatve, približno v višini 44% ugotovljene vrednosti po računu.

4. Omenjene osebe smejo pri prihodu na začasno bivanje v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo (letni dopust, obisk pri družini idr.) razen navedenih predmetov *enkrat letno* prnesti predmete v vrednosti 65.000 dinarjev.

Vrednost blaga do 65.000 dinarjev in 20.000 dinarjev se lahko združita in ocarini se lahko en predmet ali več predmetov do skupne vrednosti 85.000 dinarjev. Vsako blago do te vrednosti, ki služi za osebno rabo ali za rabo v lastnem gospodinjstvu, se lahko enkrat letno prinese iz tujine.

Za prinešeno blago do skupne vrednosti 85.000 dinarjev znašajo carina in druge dajatve 44% vrednosti, ki jo ugotovi carinski delavec na meji iz računa ali na drug ustrezen način. V vrednosti 85.000 dinarjev lahko prinese enega ali več različnih predmetov, ki so lahko novi ali rabljeni.

Za nekatere vrste blaga, za katero se ne plačuje temeljni prometni davek, so skupne carinske dajatve mnogo

manjše. Na primer: če ena od omenjenih oseb prinese iz tujine motorno verižno žago za žaganje drv, katere vrednost po računu ni večja od 85.000 dinarjev, se plačajo 22% carinske dajatve od ugotovljene vrednosti, ker so po sedanjih veljavnih predpisih žage oproščene temeljnega prometnega davka.

Za vse vrste blaga do skupne vrednosti 110.000 dinarjev, ki ga domače fizične osebe prinesejo v državo iz tujine, znašajo carina in druge dajatve 22% ugotovljene vrednosti in temeljni prometni davek, ki je za različno blago različen, in znaša največkrat 17,40%, 8%, 3% ali pa je blago oproščeno temeljnega prometnega davka.

Navedli bomo nekatere predmete, ki jih pogosto prinašajo domače fizične osebe, ki so na začasnem delu v tujini, kadar prihajajo na letni dopust, obisk k družini idr.:

1. barvni televizijski sprejemniki,
2. pletilni stroji,
3. različni brusilni stroji,
4. stereo radio-kasetofoni,
5. magnetofoni,
6. harmonike,
7. kovinski rezervni deli za motor na vozila idr.

Za predmete, ki smo jih navedli od 1-7, se plača 22% carina in druge dajatve in 17,40% temeljni prometni davek od ugotovljene vrednosti blaga, ki ne sme presegati vrednosti 85.000 dinarjev. To znaša skupaj 43,228% od ugotovljene vrednosti blaga po računu ali vrednosti, ki jo ugotovi carinski delavec, če stranka nima računa.

Predmeti so lahko novi ali rabljeni.

Za nekatere predmete, ki jih pogosto prinašajo domače fizične osebe, ki se nahajajo na začasnem delu v tujini, so skupne carinske dajatve manjše zato, ker je zanje predpisan manjši temeljni prometni davek.

Tudi to blago ne sme presegati vrednosti 85.000 dinarjev in se lahko carini samo enkrat letno. Na primer:

1. televizijski sprejemniki v črno-beli tehniki,
2. stavbni les,
3. video-kasete,
4. hladilniki,
5. pralni stroji,
6. bojlerji,
7. električni, plinski, kombinirani ali drugi štedilniki,
8. gospodinjstvi stroji za likanje perila,
9. šivalni stroji,
10. pohištvo vseh vrst (kovinsko, leseno idr.),
11. sesalniki s pripadajočimi pripomočki,

12. kolesa in trokolesa,
13. traktorske prikolice,
14. avtomobilске prikolice,
15. gumijasti izdelki vseh vrst,
16. protektirane avtomobilске gume idr.

Za predmete, ki smo jih našli od 1-16, se plačajo 22% carina in druge dajatve ter 8% prometni davek od ugotovljene vrednosti. Vse dajatve za blago, naštetu od 1-16, znašajo 31,76% od vrednosti, ugotovljene po računu ali ki jo ugotovi carinski delavec, če stranka nima računa.

Predmeti so lahko novi ali rabljeni. Kadar omenjene osebe prinesejo: tekstilne izdelke, tekstilne tkanine, ribiške mreže, cerade, jadra, posteljino, zavese in drugo tekstilno blago, plačajo 22% carino in druge dajatve od vrednosti blaga ter temeljni prometni davek v višini 3%. Vse dajatve znašajo skupaj 25,66% od ugotovljene vrednosti blaga po računu ali od vrednosti, ki jo ugotovi carinski delavec, če

stranka nima računa.

Dejstvo, da se nekdo nahaja na začasnem delu v tujini, ugotovi carinski delavec iz potnega lista, listine o socialnem zavarovanju v tujini, potrdila tujega delodajalca ali iz drugih ustreznih listin.

Carinske olajšave za domače fizične osebe na začasnem delu v tujini

Enkrat letno so državljani SFRJ, ki se nahajajo na začasnem delu v tujini, kadar prihajajo iz tujine zaradi letnega dopusta, obiska pri družini ali kakršnihkoli drugih razlogov, oproščeni carine, drugih dajatev ter temeljnega prometnega davka za blago do skupne vrednosti 15.000 dinarjev, ki ga prinesejo s seboj. Prinesejo lahko enega ali več različnih predmetov do te vrednosti.

Predmeti so lahko novi ali rabljeni.

Vrednosti predmeta ali predmetov ugotovi carinski delavec iz računa ali na drug ustrezen način.

Naštetih predpisov so objavljeni v brošuri z naslovom: »NOVI CARINSKI PROPISI I CARINSKE POVLASTICE«. Napisal jo je Jovan Pejović, carinski inšpektor v pokoju, recenzijo ji je napisal Šćepan Bulatović, vodja oddelka za kontrolo dela Zvezne uprave carine v Beogradu.

Brošuro lahko kupite v vseh poslovalnicah Kompassa na avstrijsko-jugoslovanski in italijansko-jugoslovanski meji.

V naslednjih številkah revije bomo objavili članke o pravicah do carinskih olajšav za delavce, ki se nameravajo vrniti v domovino in druge članke v zvezi s carino, za katere menimo, da bodo koristili zdomcem, kadar prihajajo na obisk v Jugoslavijo ali pa se dokončno vračajo.

Olga Pejović

**TOVARNA KOVINSKE GALANTERIJE
LJUBLJANA**

TKG SE ŠIRI, MODERNIZIRA

TKG Ljubljana je vodilna firma s področja proizvodnje kovinske galanterije in varnostnih pasov v Jugoslaviji s skoraj 60-letno tradicijo. S sodelovanjem tujega partnerja želi svojo kakovost še izboljšati.

Zaradi uvajanja nove, računalniško vodene tehnologije proizvodnje orodij iščemo

**večje število izkušenih
ročnih in strojnih orodjarjev,**
ki so za dobro plačilo pripravljeni dobro in veliko delati.

Vabimo vas, da pridete osebno ali pošljete ponudbe na naslov: TKG Ljubljana, kadrovska služba, Ljubljana, Tolstojeva 44.

proizvodnja kovinske galanterije
izdelava varnostnih pasov
različni galvanski postopki
izdelava orodij
različne termične obdelave
plastificiranje in brizganje plastike

JANKO MODER

K virom

Ljudje smo po naravi izrazito dvojno usmerjeni: želimo biti del večje enote (družine, rodu, naroda . . .), in vendar samostojni in neodvisni; želimo segati daleč nazaj v preteklost, in vendar biti kar najbolj sodobni in se podaljševati daleč v prihodnost.

Iz te dvojnosti tako radi gledamo nazaj in iščemo korenine svojega rodu, svoje prednike, svoje rodovno drevo. V zvezi s tem nas zanima vse, kar priča o naši starosti in dediščini (na primer priimek, ime rojstnega kraja . . .).

Tudi za jezik in njegovo zgodovino, se pravi, za slovenščino, se marsikdo še posebej zanima v tem pogledu. Ravno zato se o svoji materinščini ta čas pogovarjamo lahko s posebnim ponosom, ker praznujemo štiristoletnico velikega dejanja: prevoda celotnega Svetega pisma v slovenščino. To dejanje je namreč tudi Slovence – in sicer razmeroma zgodaj – uvrstilo med kulturne in kulturno samostojne narode.

V enem prejšnjih pogovorov smo videli, kako je za marsikateri slovenski izraz in stavek teh štiristo let tako rekoč zanemarljivih. Z drugimi besedami: Slovenci smo ostali v štiristo letih tako zvesti svojemu jeziku, da še danes brez težav razumemo Trubarja in Dalmatina – še največ težav nam dela tedanja pisava – in obrnjen: tudi Trubar in Dalmatin bi se danes kar dobro počutila med nami in bi nas kar precej razumela, saj sta bila že takrat vajena vseh mogočih razlik: »drugače govore z dostimi besedami Kranjci, drugače Korošci, drugače Štajerci in Dolenjci ter Bežjaki, drugače Kraševci in Istrijani . . .«

Če pravim, da smo zvesto ohranili Trubarjev in Dalmatinov jezik, s tem seveda ne podcenjujem njegovega napredka in razvoja – tudi o tem smo se tu že dostikrat pogovarjali – temveč mi gre bolj za poudarek naše dediščine, naših jezikovnih korenin, ki potemtakem segajo daleč nazaj, še veliko dlje kakor do tako zlahkoma ugotovljivega jezika protestantov. Če se namreč slovenščina v nekaterih pogledih tako počasi spreminja, da je mogoče še po štiristo letih prosto zamenjavati tedanje in sedanje stavke, na primer iz leta 1584: »Česar je srce polno, to usta govore«, potem ta jezik ni nastal šele pred štiristo leti, temveč sega še dlje nazaj, da je že pred štiristo leti dosegel

tako moč in uglajenost.

O Trubarju in Dalmatinu in njihovih sodelavcih, zlasti še Krelju in Bohoriču, sicer vemo, da so izdali prve slovenske knjige in da so v tem pogledu začeli tako rekoč z nič, saj so slovenščino prvi prenesli iz govorenja in pisanja v tisk. Tisk mehanično ohranja (konzervira) jezik in je po svoje res sodeloval pri tem, vendar je že pred njim ta del njegove vloge opravljalo človeško izročilo, ki je besedo širilo od ust do ust in ji ostajalo zvesto. Pri iskanju korenin torej ne smemo spregledati in zanemariti vseh neimenovanih in brezimnih Slovencev, ki so že pred slovenskimi protestanti uporabljali slovenščino v medsebojnem pogovoru in jo s tem toliko obrusili, da so jo protestanti lahko sprejeli za svoje izrazilo.

S tem pa prehajam na dokaj težavno in megleno področje. Po eni strani vemo, da človek še danes – ne glede na ves tehnični in siceršnji napredek – za vsakdanji pogovor ne potrebuje ne vem koliko besed – le nekaj tisoč – pa čeprav je obdan s skladovnicami knjig, s šolami, z uradi, z vsemi mogočimi poklici in strokami, z radiom in televizijo . . . In po drugi strani vemo, da slovenski protestanti za vse polno področij, ki so jih obravnavali v knjigah, niso bili v zadregi za izraz, ki še danes presega zakladnico vsakdanjega pogovora. Se pravi, da so ga morali dobiti (ali vsaj napotek zanj) v svoji sodobnosti.

Seveda si njihove sodobnosti ne smemo in ne moremo zamišljati po današnji. Na področju, kjer je bila tedaj v rabi slovenščina, je bilo namreč le nekaj večjih strnjenih krajev, kjer je bilo prebivalstvo poklicno in stanovsko malo bolj razgibano, drugače pa je šlo pretežno za poljedelski in pastirski stan le z najnujnejšo prvotno obrtjo in trgovino. In ena od bistvenih potez: oblast in njena uprava sta bili tuji in njune tipalnice so segale predvsem k izrazitim predstavnikom (plemičem), ki so v marsičem ravnali precej samostojno in celo samovoljno, le glede jezika niso mogli zmeraj uveljaviti svoje volje. V tem pogledu se je ljudem večinoma bolj približala cerkev, če je hotela uspešno opravljati svoje poslanstvo. In v okviru cerkve so imeli prav posebno vlogo samostani, ki so bili pogosto (kljub zaprtosti vase) žarišča omike in napredka, pa hkrati spodbujevalci jezikovnega razvoja, saj so bile po nekaterih samostanih znamenite šole, po drugih razvite umetnostne in obrtne delavnice, po tretjih prepisovalnice rokopisov z ne le versko, temveč tudi siceršnjo vsebino.

Na poti k virom in pravirom slovenščine si bomo zato v prihodnjih pogovorih ogledali še nekaj nadaljnjih postaj slovenščine, čeprav je imela v tem pogledu neljubo usodo, da je bila že od nekdaj na prepihu in izpostavljen bodisi zunanjim vpadom (Turki), bodisi notranjim nasiljem in vsem mogočim preganjanjem (verski boji).

Avguština Budja

Malonedeljska

Blag vetrc veje nad koruzno njivo, čriček prepeva pesem očarljivo, bahajo se fižolovke košate, buča skriva se na robu trate.

Počasi pada mrak na te poljane, noč v sen zaziblje Malonedelčane, le drobna lučka v oknu pri sosedu nastavlja past zaspanemu pogledu.

Telička kmalu bo telila Liska, iz Babjega kotu se rahlo bliska: Petelin je zapel nekje na vasi – poslavlja noč pred jutrom se počasi.

Bogata polja, polni sadovnjaki, jeseni tudi polni polovnjaki – pod grozdom šibijo se brajde naše, nič čudnega, če to očetu paše!

Jel paradižnik je lepo rudeti, od radosti oko se mami sveti; za trud, ki sta ga z atekom vložila nadejata jeseni se plačila.

IVAN CIMERMAN

Ples izraža dušo naroda

Asociacion Mutual Esloveno – Yugoslava »Triglav, to je Slovensko-jugoslovansko vzajemno društvo Triglav v Buenos Airesu, že vrsto let goji živahno folklorno dejavnost. Da bi dali ljubiteljskim hotenjem večji zamah, so prepustili vzgajanje folkloristov profesionalcu, koreografu Héctorju Aricu, ki sicer uči kot profesor v Nacionalni plesni šoli v Buenos Airesu. Znana so prizadevanja Slovenske izseljenske matice, da bi se ta folklorna dejavnost razmahnila na visoki ravni, hkrati pa obdržala živ stik z domovino. V ta namen je pripotoval na specializacijo tudi Héctor Aricó, in nam se predstavlja.

»Po materini strani sem argentinskega, po očetovi pa italijanskega rodu, 28 let mi je, 2. maja pa so minila 4 leta, odkar vodim folkloriste v Triglavu. Poleg tega poučujem nekaj predmetov na fakulteti, kot je metodika plesne umetnosti, teorijo in prakso, argentinske plesse... V Triglavu imamo tri skupine plesalcev, prva za otroke 4–10 let, druga za 10–14, 15 let in tretja od 15 let dalje. Prvo vodi moj brat Sergio, pri drugi mi pomagajo asistenti Maria Alejandra Tavčar, Laura Moreno, Gustavo Segre in Daniel Riesgo, tretjo pa Silvia Tavčar. Vse te skupine povežem, nadziram in vodim, vseh plesalcev je okrog 120.

Lotevamo se vseh plesov, prednost imajo argentinski in slovenski. Po štirih letih izkušenj mi je uspelo uveljaviti prepričanje, da na določeni točki razvoja amaterji prenehajo biti amaterji, če hočejo doseči višjo raven in kvaliteto plesne umetnosti. Zato morajo redno in trdo vaditi.

Novo vodstvo Triglava – predsednik Guillermo Tavčar, podpredsednik Juan Vodopivec in tajnik Juan Piščanc ter drugi kažejo za našo dejavnost veliko razumevanja.

Naša nenadomestljiva kostumografinja, ki nam šiva kostime, med njimi tudi jugoslovanske, je Hilda Keber, mati enega naših plesalcev. Jaz ji narišem model, pokažem ustrezne slike noše, določiva barve in razmerja, nato primerjava narejeno obleko z vzorcem.«

KOŠČEK SLOVENIJE V ARGENTINI

»Folkloristi Triglava so bili povabljeni v različne province Argentine, kjer živijo Jugoslovani: Cordoba, Rosario, Ushuaia (najjužnejše mesto na svetu). Vsako leto se zberejo v septembru v Berissi izseljenci z vseh dežel sveta, ki živijo v Argentini. V veličastnih menifestacijah narodnih noš vsako leto defiliramo tudi v slovenskih nošah kot tudi v nošah vseh jugoslovanskih republik in pokrajin. Srečajo se predstavniki argentinskih oblasti in jugoslovanskega veleposlaništva in gospodarstveniki ter turisti.«

Hector Arico v razgovoru z akademskim slikarjem Jožetom Spacalom, ki je pred meseci uspešno razstavljal svoje grafike v Buenos Airesu.

– Kako bi opredelil slovenski temperament, izražen v folklori, za razliko od argentinskega! »Vse folklore sveta imajo nekaj skupnega in nekaj, kar jih loči od vseh drugih. Najprej izražajo osebnost vsake dežele posebej. Lahko jim je skupna človeška poteza, ko izražajo ljubezen, slo po svobodi, trpljenje, delo, boj. To kulturo izražanja so ustvarili vsi ljudje, ne posamezniki, zato ne pripada posamez-

niku, posameznemu narodu. Medsebojno so se oplajale in vplivale druga na drugo do te mere, da so v najglobljem bistvu obdržale svoj lastni, edinstveni značaj. Svoj veliki »nekaj«. Zeleni kontinent so naseljevale civilizacije Inkov in Aztekov (v Argentini), Španci so s svojim prihodom prinesli v indijanske plesne svojo noto in stil, ki se je odrazil v naslednjih stoletjih vse do danes, v folklornih plesih tako kot v vseh drugih plasteh življenja.«

ŽIVA DELAVNICA IN ODER V SLOVENIJI

Héctor Aricó je bil prvič v Sloveniji leta 1982, ko se je mudil na seminarju zgodovinskih evropskih plesov, kot so četvorka, poloneza, valček. V teh plesih so odkrivali osnove klasičnega baleta, brez baleta pa ni folklore. Italija in Španija ter Francija so veljale za učiteljice sveta, po gradovih in dvorih so kralji in plemstvo gojili plesno kulturo kot sestavni del etične vzgoje in omike.

»Ko sem se vrnil v Argentino, sem lahko v akademiji pridobljeno teorijo podkrepil s prakso, pridobljeno na tem seminarju, in s tem poglobil predavanja. Poučujem tiste, ki so že diplomirali in se želijo seznaniti s klasičnimi plesi Evrope.«

KDAJ NA TURNEJO PO SLOVENIJI?

Folkloristi kluba Triglav, ki so večino slovenskega porekla, goje željo, da bi še drugič obiskali Slovenijo in Jugoslavijo. Načrtujejo, da bi se to zgodilo v januarju 1986, gostovali pa bi mesec in pol. Računajo na skupino okrog 40 ljudi. ČE?! V letu 1984 je bilo treba odšteti za en ameriški dolar 145 pesov, letos v marcu pa že 550. Velika devalvacijska nihanja gredo prek sveta, upamo pa, da ne bodo zavrla prizadevanja in uresničenja sanj mladih folkloristov, ki bi jim bil s tem gostovanjem poplačan dolgoleten trud pri ohranjanju slovenske narodne dediščine in obogatitev dela za naprej.

Aforizmi

Človek je sesalec, ki so ga ponekod tako močno iztrebili, da bi ga bilo potrebno zaščititi z zakonom!

Gorje narodu, čigar zemljo obdelujejo – urbanisti!

Satira je sekira, ki jo ima oblast rada samo toliko časa, dokler je topa.

Kdor ne raste v glavo, raste v komolce.

Tribarvna mavrica: med temno preteklostjo in svetlo prihodnostjo je siva sedanost.

Tisti, ki so dol, največkrat gor plačajo!

Čudovit izum našega gospodarstva: ura, ki teče nazaj!

Jože Petelin

Smeh je pol zdravja

Skupna lastnina

- Je tisti lepi zeleni avto tvoj?
- Samo včasih.
- Kako – včasih?
- Kadar je lepo opran, je ženin, kadar je ples, je hčerin, če je obkrožen s skupino fantov, je sinov, če pa je potreben popravila, je moj!

Samogovor pod paro

– Kam smo prišli, zdaj že zdravnikom ni več verjeti! Zadnjič mi je eden rekel, da je kozarček vina moč in zdravje. Jaz sem jih spil že dvajset, pa niti na nogah ne morem več stati, hk!

Teta sprašuje

- No, Jurček, si bil kaj priden v šoli?
- Oja, teta, v razredu sem prvi dobil gripo!

Mirna soba

– V časopisnem oglasu sem prebral, da oddajate sobo. Pravite, da je soba mirna. Ali tovarna tamle čez cesto ne dela nikakršnega hrupa?

– Kje pa! Saj tam vendar izdelujejo copate!

Volja pa taka

– Poglej to krasno novo Janezovo hišo! Kdor varčuje, ta pa ima!

– Lahko njemu! Mene se vedno smola drži: vsak mesec me zagrabi neustavljiva želja po varčevanju, toda prav taktat mi vedno zmanjka denarja!

Razpis za nagradno križanko

Dragi reševalci! Vsi, ki boste križanko pravilno rešili in nam jo poslali, se boste potegovali za lepe knjižne nagrade. Za pravilno rešitev zadošča, da v pismo ali na razglednico napišete dve besedi, ki prideta iz slik in ju označujeta puščici. Pripišite še svoje ime in priimek ter naslov in pošljite do . . . na naslov:

Uredništvo Rodne grude, 61000 Ljubljana, Cankarjeva 1/III, p. p. 169, Jugoslavija.

Razdelili bomo naslednje knjižne nagrade:

1. Umetnostni zakladi Slovenije (slov. ali angl.)
2. Zgodovina Slovencev
3. Kuhajmo po domače

Želimo vam veliko užitka pri reševanju in sreče pri žrebu!

				SESTAVIL JOŽE PETELIN	BREZ- BOŽEC, NEVER- NIK	VELIKA KOLIČINA ČESA, OBILICA	SRESKO MOŠKO IME	AMERIŠKO Ž. IME (KISS ME, ----)	SPRO- ŽITEV OROŽJA	VOJAŠKI ČIN, KAPETAN									
				KEMIJSKI EKSPER- RIMENT															
				DELU ČAST IN -----															
				SLAVNI ITALIJ. SLIKAR (FRESKE)															
				EINSTEIN															
				POLOVICA BESEDE BARAKA								REKA V SIBIRIJI (DOLGA 1145 KM)	KRAJŠA OBLIKA ZAIMKA KATERI	NAJBOLJ OKROGLA ČRKA	MOČNO POŽE- LJENJE				
NARISALA ZALA ZELENKO	NAJVEČJE DALMA- TINSKO MESTO	STRAH PRED JAVNIM NASTOPOM	VRSTA KITARE NIVO, STOPNJA					POPOLNA PODOBNOŠT											
FIŽOLOV PLOD					ITALIJAN. SMUČAR (IZ ČRK: IDEALNI)												TREMOLO AGAVI PODOBNA RASTLINA		
GLAVNO MESTO ČSSR (ORIG.)					DOUGLAS --- ARTHUR	GRŠKI POLOTOK TURŠKA UTEŽ							TROPSKE PAPIGE YVONNE LLOYD						
AFRIŠKE ŽIVALI IZ RODU MAČK					FRANC. SLIKAR (CLAUDE) JAN IVO						AMERIŠKI ROCK GLAS BENIK (BOB) MAKARSKA								
ČLOVEK Z ISTIM IMENOM							NENAK- LONJE- NOŠT												
TANJA (LJUB- KOVALNO)							PRIPAD- NIK AVAROV							OČE					

Marjetke

Ko dozoreva trava za prvo košnjo, vzcvetijo vmes marjetke. Kot majhna vesela sonca so, ki napovedujejo poletje. Hej, koliko prijaznih spominov nosijo s seboj.

Otroci smo si iz njih spletali venčke in se zdeli sami sebi od sile imenitni. Pokopali smo mrtvega krta in mu z marjetkami okrasili grobek. In bile so nam modre svetovalke v vseh težavah ali veselih pričakovanjih. Če smo se bali izpraševanja v šoli, ker smo bili premalo pripravljeni, smo povprašali marjetko za svet. Trgali smo njene lističe: bo, ne bo, bo, ne bo? Bo, ne bo smo vpraševali, kadar smo naredili kakšno hudobijo in smo se bali da bi doma zvedeli zanjo. Trgali smo marjetkine lističe: bo, ne bo, so spraševala mlada srca, sladko vznescena v prvi ljubezni. Da, marjetke so vselej vedele vse.

In še ta spomin izpred let. Ko so v kupinah prihajali rojaki na bisk in smo jih sprejemali na letališču Brnik, poleti so jim svojci prinašali v prvi pozdrav šopke rož in rdečih nageljnov. Nekoč pa je neka visoka sivolasna žena namesto nageljnov imela s seboj šopek travniških marjetk. Ko smo čakali, je beseda dala besedo, pa je povedala, da čaka brata, ki prihaja za vselej domov. Prinaša mu marjetke z domače gmajne na željo matere, ki je že dolgo ni več.

– Ko je brat pred veliko leti odhajal v Ameriko, sem bila jaz še otrok, je pripovedovala a mati so pravili, da so hudo tarnali, ko je sin odhajal: – Amerika te bo požrla, nikoli več te ne bo nazaj. On pa je trdil: Pridem, pridem in ko mu še niso verjeli, je postavil kovček na tla, utrgal marjetko in rekel, naj pa tale marjetka zame pove, da boste verjeli. Pa je začel trgati lističe. In marjetka je rekla: pride! To je mater potolažilo. Zatrdno so verjeli. In zato mu zdaj nosim te marjetke.

Videli smo ju potem, ko sta se z bratom srečala in objela. Videli smo, kako mu ponuja marjetke in nekaj pripoveduje. Poslušal jo je, potem pa je snel klobuk, si zatlačil šopek za trak in zavriskal prav po fantovsko. Skozi vrsto let nas je obiskoval v poletjih postaven Clevelandčan našega rodu rojak Rupret, možak in pol pri svojih devetdesetih in še dosti čez. In v teh

letih smo spoznali tudi vse tri njegove žene. Pa ne mislite, da je bil morda kakšen Turek. O tisto pa ne. Le dvakrat je postal medtem vdovec. O prvi ženi, s katero sta takoj ob prihodu na domača tla, kar na kolodvoru veselo zaplesala, je pripovedoval, da je povprašal rožico marjetko, ali naj jo vzame. Trgal je lističe in zadnji je rekel: Vzemi jo. Pa se je reč zapletla, kajti oba sta bila takrat mlada, postavna in zala in kar dosti je bilo zanj in zanjo ženinov in nevest. Zato pa je tudi ona povprašala marjetko za nasvet in ta ji je svetovala: Ne vzemi ga. Zdaj nista vedela, kako in kaj, ker pa sta bila drug drugemu všeč, sta sklenila, da skupaj povprašata še eno marjetko. En listič je utrgala ona, drugega on; vzameva se, ne vzameva in rožica se ju

je usmilila in zadnji listič je rekel: vzemita se. Tako sta bila srečna dolgo vrsto let. Potem pa je prišla bolezen in rojak Rupret je postal vdovec. Po nekaj letih smo spoznali njegovo drugo ženo. Zanj je povedal, da sta kar skupaj vprašala marjetko za svet ali naj se vzameta in je bila, kar takoj za to. Po nekaj letih pa je bil Clevelandčan spet vdovec. Ko nam je ob obisku predstavil svojo tretjo ženo, je povedal, da zdaj nista nič spraševala marjetke za nasvet, kar lepo sta se pogledala in si segla v roke ter se vzela.

Res, marjetke so posebne sorte rožice. Le redek je med nami, ki ne bi še nikoli v življenju utrgal marjetke in povprašal poln zaupanja njene bele lističe: bo, ne bo, bo? Ali je to vraževernost? Rekla bi, da ni, kaj menite?

industrija kovinskih in plastičnih izdelkov

KOVINOPLASTIKA LOŽ

r. o.

poslovna skupnost
SKOP r. o.

pošta: 61386 stari trg pri ložu – tel.: 061/797010 – železniška postaja rakek – telegram: kovinoplastika lož – telex: 31-588 yu loz

PROIZVODNI PROGRAM

GRADBENO OKOVJE
KARNIŠE

PROGRAM NERJAVEČIH IZDELKOV ZA
GOSPODINJSTVO

TOALETNO SANITARNI PROGRAM
IZDELKI IZ UMETNIH MAS

PREDSTAVNIŠTVA: ZAGREB, TELEFON 041/272-729 –
BEOGRAD, TELEFON 011/556-782 – SARAJEVO,
TELEFON 071/610-444, 610-328 – SKOPJE, TELEFON
091/58-652

Vsako leto smo bliže zlati dobi za gospodinje, pravijo tovrstni strokovnjaki, ko predvidevajo, da se bo ta doba začela že okrog leta 2000; univerzalni robot bo, pravijo, popolnoma razbremenil gospodinje, – znal bo celo kuhati kavo in nikdar ne bo puščal za sabo nereda. Z vsem se bodo gospodinje oskrbovale telefonično, elektronske mize bodo sestavljale ustrezne jedilnike, otroci pa se bodo učili tujih jezikov kar z »mislečim« podzglavnikom, po domače blazino. In še zatrjujejo ti učeni možje, da bodo obleke tako poceni, da jih bomo nosile le en dan, pa da bodo na voljo tablete proti dvoličnosti, slabemu razpoloženju, dednosti, gripi in celo proti neumnosti.

Ker pa je do začetka 21. stoletja le še dobrih petnajst let, porabimo gospodinje vseh dežel in celin povprečno za kuho 35 do 50 odstotkov od skupnega razpoložljivega časa za vsa gospodinjstva dela. Zunaj doma zaposlena ženska ne more opraviti vsega dela temeljito, podobno pa se godi tudi kmečki gospodinjvi v poletnih in jesenskih mesecih, ko je domala ves dan na polju. Zato so dobrodošle hitro pripravljene jedi, zlasti pa taki pripomočki za kuho, ki nam le-to občutno skrajšajo.

Pa poglejmo tokrat, kako skuhamo *pristine slovenske ajdove žgance v sodobnem loncu na zvišan pritisk!*

Pri kuhanju ajdovih žgancev je težko zadeti, koliko tekočine je treba odлити, da bodo žganci ravno pravšni. Razen tega gre precej te drage moke v

izgubo, če npr. z žgančevko pozneje ne zalivamo kuhanih žgancev, kot to delajo v Loški dolini, žgančevka pa se tudi zelo rada prismoči.

Vse te pomanjkljivosti odpadejo, če kuhamo žgance po temle receptu, ki omogoči, da moko v celoti izkoristimo, posodo po kuhi zlahka pomijemo, žganci pa vedno uspejo.

Takole: V 7-litrski lonec na zvišan pritisk nalijemo 5 do 7 cm vode, vložimo naluknjan vložek z dnom navzgor in postavimo nanj 1-litrski lonec, v katerega damo ne osebo po 1 dcl ajdove moke. Emajlirani lonec pokrijemo s pokrovko, da kondenzirana voda ne kaplja v moko. Lonec na zvišan pritisk zapremo, postavimo na štedilnik in segrevamo, dokler ne začne piskati. Lonec naj piska 15 do 30 minut, odvisno od količine moke.

Medtem posebej zavremo osoljeno vodo – po 1,5 do 1,75 dl vode na dl moke in segrejemo zabelo (olje, mast, zasek z ocvirki). Ko je pritisk v loncu odnehal, lonec odpremo, emajlirani lonec odkrijemo in ga vzamemo iz lonca na zvišan pritisk. Trdno ga opašemo z brisačo ali ustrezno krpo, da ga lahko trdno držimo. Na moko vlijemo skoraj vso vrelo slano vodo in mešamo s kuhlalničnim držajem, dokler se vsa moka ne sprime v žgance. Po potrebi po malem dolivamo ostalo vodo in zabelimo. Lonec z žganci postavimo spet v lonec na zvišan pritisk, ga zapremo in segrevamo toliko, da zapiška. Ko pritisk popusti, lonec odpremo in postrežemo z žganci.

V litrskem loncu lahko pripravimo žgance za štiri osebe. Za več oseb pa lahko v vložnem loncu samo grejemo, nato jo pretrasemo v pogreto večjo posodo in v njej žgance zmešamo, kot smo že zgoraj zapisali.

Pa še nekaj drobnih, a koristnih nasvetov za ravnanje z *limono!*

– Če hočemo preprečiti, da se počeno jajce pri kuhanju ne bo razlilo, narahlo podrgnemo razpoko v lupini z limonino rezino in položimo jajce v toplo, ne vrelo, vodo.

– Če želimo ohraniti rižu pri kuhanju lepo belo barvo, iztisnemo nekaj limoninega soka v vodo, v kateri se kuha.

– Da bi karamel ne kristaliziral, vlijemo že v začetku kuhanja nekaj žličk limoninega soka skupaj s sladkorjem v vodo.

– Sadje v solati mnogo bolje ohrani svojo značilno aromo, če ga orosimo z limoninim sokom in ga pustimo tako stati tri ure.

– Z eno samo žličko limoninega soka dosežemo, da se razpusti kožica, ki je prevlekla površino omake iz telečjega mesa, perutnine ali rib.

– Pri različnih dietah uporabljamo namesto kisa limonin sok, ki daje solatam dober okus in jim izboljša prehransko vrednost.

– Zoper motnje v želodcu in prebavi vzamemo na tešče, takoj ko se zbudimo, malo sladkan limonin sok. Pomagal bo!

Jagoda

filatelija

6. aprila je izšla priložnostna poštna znamka z nominalno vrednostjo 10 din v počastitev 1100-letnice smrti sv. Metoda moravskega, arhiepiskopa in starejšega brata tvorca slovanske abecede sv. Cirila Solunskega.

Ciril in Metod sta se rodila v Solunu. Metod je 863. leta odšel z bratom Cirilom v Moravijo širit krščansko vero v slovanski jezik. V ta namen je bila sestavljena glagolica in prevedene najpotrebnejše cerkvene knjige v znani staroslovanski jezik, ki mu je bil osnova solunski dialekt makedonskih Slovanov. Metod je po smrti brata Cirila leta 869 neutrudno nadaljeval začetno misijo in ob svoji smrti 885 skoraj v celoti prevedel Sveto pismo v slovansščino.

Na znamki je portret sv. Metoda iz

kompozicije »sedmočizlenci« cerkev samostana Sv. Naum na Ohridu. Znamko je oblikoval mag. Dimitrije Čudov, natisnjena pa je v Zavodu za izdelavo bankovcev v Beogradu v večbarvni ofset tehniki in polah po 25 znamk.

Ob 10-letnici podpisa osimskih sporazumov (10. november 1975) je izšla priložnostna znamka z vrednostjo 6 din in simbolizira prijateljstvo narodov Jugoslavije in Italije ter cesto, ki teče skozi obe zemlji in povezuje italijanski sistem avtomobilske ceste z jugoslovanskim.

Osimski sporazumi so nastali na podlagi helsinške listine, s katerimi je bila časna meja med Jugoslavijo in Italijo spremenjena v stalno. Obe državi sta se obvezali za varstvo manjšin

v Jugoslaviji in Italiji in da bosta zgradili zaradi boljše povezave ustrezne prometne poti.

Motiv na znamki sta dva kroga z napisoma Osimski sporazumi – cesta prijateljstva, ki se v spodnjem delu končujeta s stiskom rok. Znamka je izšla 16. aprila. Oblikovala jo je Oskar Kogoj iz Mirna pri Novi Gorici, natisnil Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v tehniki dvobarvnega ofseta in polah po 25 znamk.

29. aprila je izšla serija dveh priložnostnih poštних znamk po 60 in 80 din na temo glazba, ki jo je za leto 1985 kot skupno temo izbrala komisija organizacije CEPT. Skupnost JPZT je izbrala na to temo jugoslovanskega skladatelja Josipa Slavenskega (1896–1955), katerega glasbeni izraz je bil hraber in sodoben. Ustvarjal je po novih estetskih načelih. Dobil je veliko mednarodno priznanje na festivalu sodobne glasbe v Donaueschingenu.

Na znamki za 80 din je njegov portret z dvema glasbiloma iz njegove zbirke (blokflavta in tarabuka), na znamki za 80 din pa je izvorni notni rokopis partiture J. Slavenskega Bal-kanofonija z avtorjevim podpisom.

Znamke je likovno obdelal mag. Dimitrije Čudov, natisnila tiskarna »FO-

RUM« iz Novega Sada v večbarvni ofset tehniki in polah po 9 znamk.

Gledališče »Joakim Vujić« v Kragujevcu praznuje letos 150-letnico ustanovitve, saj je leta 1835 knez Miloš Obrenović dal predlog za ustanovitev prvega uradnega gledališča v Srbiji, ki je nosil ime Knjažesko-srbski teater. Prva predstava je bila 2. februarja leta 1835.

Gledališče nosi ime po prvem direktorju, režiserju in igralcu, ki je ob veliki kneževi naklonjenosti preuredil dvorano Tipografskega zavoda za po-

trebe gledališča in uprizoril prvo gledališko premiero pod naslovom Ferdinando in Jarika.

Na znamki za 10 din je portret Joakima Vujića, delo slikarja Dimitrija Avramovića. Znamko je likovno obdelal mag. Dimitrije Čudov, natisnil Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v tehniki večbarvnega ofseta in polah po 25 znamk. Znamka je izšla 8. maja.

Ob 40-letnici zmage nad fašizmom sta ob 9. maju izšli dve priložnostni znamki po 10 din, na katerih sta motiva red svobode in red narodne osvoboditve. 9. maja 1945 je začela veljati kapitulacija fašistične Nemčije, s hitro akcijo pa je do 15. maja bilo preprečeno umikanje okupatorskih in kvilinskih sil iz Jugoslavije. Tako so narodi Jugoslavije izbojevali narodno in socialno osvoboditev in ustvarili novo Jugoslavijo – skupnost enakopravnih in bratskih narodov in narodnosti.

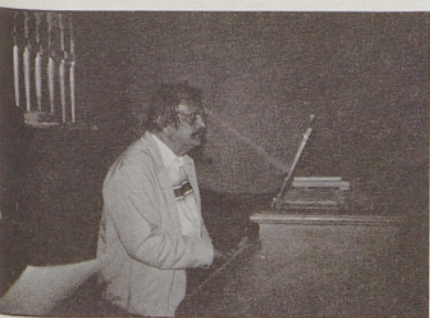
Znamke je likovno obdelal mag. Dimitrije Čudov, natisnil Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v tehniki večbarvnega ofseta in polah po 25 znamk.

Kot vsako leto pa je tudi letos izšla posebna znamka v tednu Rdečega križa z vrednostjo 2 din.

vaš kotiček

Čestitke

Dragi oče Avgust Budja, Bučkovci 14, je praznoval 28. maja 80-letnico življenja! Še mnoga srečna leta mu iz srca voščijo hčere in sin z družinami. Mami pa lep pozdrav!

Na sliki: 80-letnik Avgust Budja v svojem elementu, ob orglah v cerkvi Sv. Trojice v Bučkovcih.

Prodajamo *stanovanje* v visokopritlični hiši, okrog 100 m², s pripadajočim zemljiščem, centralno ogrevanje in z lastnim vhodom. Informacija od 20.

do 21. ure po tel. 067/81-119 ali 061/51-847. Cena po dogovoru.

V Ribnici na Dolenjskem, v strogem središču, prodam 70 m² *prtiličnih prostorov*, primernih za mirnejšo obrt. Pišite na naslov: Čadež, Savinjsko nabrežje, 63000 Celje.

Prodam *gradbeno parcelo* velikosti ca. 2120 m² v Sodražici, občina Ribnica na Dolenjskem. Informacije: Stane Košir, Ulica Marije Mlinar 16, 61000 Ljubljana, tel.: 061/50-108.

Stanovanjsko hišo z vrtom v bližini Ljubljane (10 km) nudim v najem za dalj časa. Informacije po telefonu 061/647-496.

Gostinski lokal v Sloveniji oddam v najem za 15 let brez najemnine. Obvezen odkup inventarja. Telefon: 065/89-313.

Pozor! Zakonski par, ki ima smisel za *gostinstvo – kmečki turizem!* Prodajam vinograd s stavbo 11 × 8 m, primerno

opremljena za sprejem 30 gostov. Ostali del hiše v III. gradbeni fazi. Vinograd ima 2000 trt, primerno za strojno obdelavo. Hiša je z garažo 11 × 5 m, poleg je zidana še garaža 5 × 6 m. Lega vinograda je položna, ves dan sončna, pred hišo je asfaltirano. Od glavne ceste 300 m v središču Bizeljskega. Interesenti naj pokličejo na tel.: 068/71-694 ali pišejo na naslov: Rozika Kovačič, Kajuhova 2, 68270 Krško.

V Slovenskem Primorju, 24 km od Kopa, prodam novo hišo na parceli 1.130 m² z lastno vodo in telefonom. Vprašajte po telefonu 066/81-112.

Dvosobno stanovanje z dvema kabinetoma, 87 m², s centralnim ogrevanjem in telefonom v Kranju-Planina, prodam. Možen je tudi nakup garaže. Cena za m² 95.000 din. Vseljivo v juniju 1986. Naslov: Zlato Primc, 64000 Kranj, Vrečkova 9 ali telefon (064) 26-842 od 19. do 21. ure.

AVTOMONTAŽA

tovarna gospodarskih vozil, trgovina in servis motornih vozil Ljubljana n. sub. o.
61000 Ljubljana, Celovška c. 180 – Telefon: (061) 557-151, 556-455 – Telex: 31 433 yu Ama, p.p. 167 Telegram: Avtomontaža
Ljubljana

PROGRAM POSLOVANJA

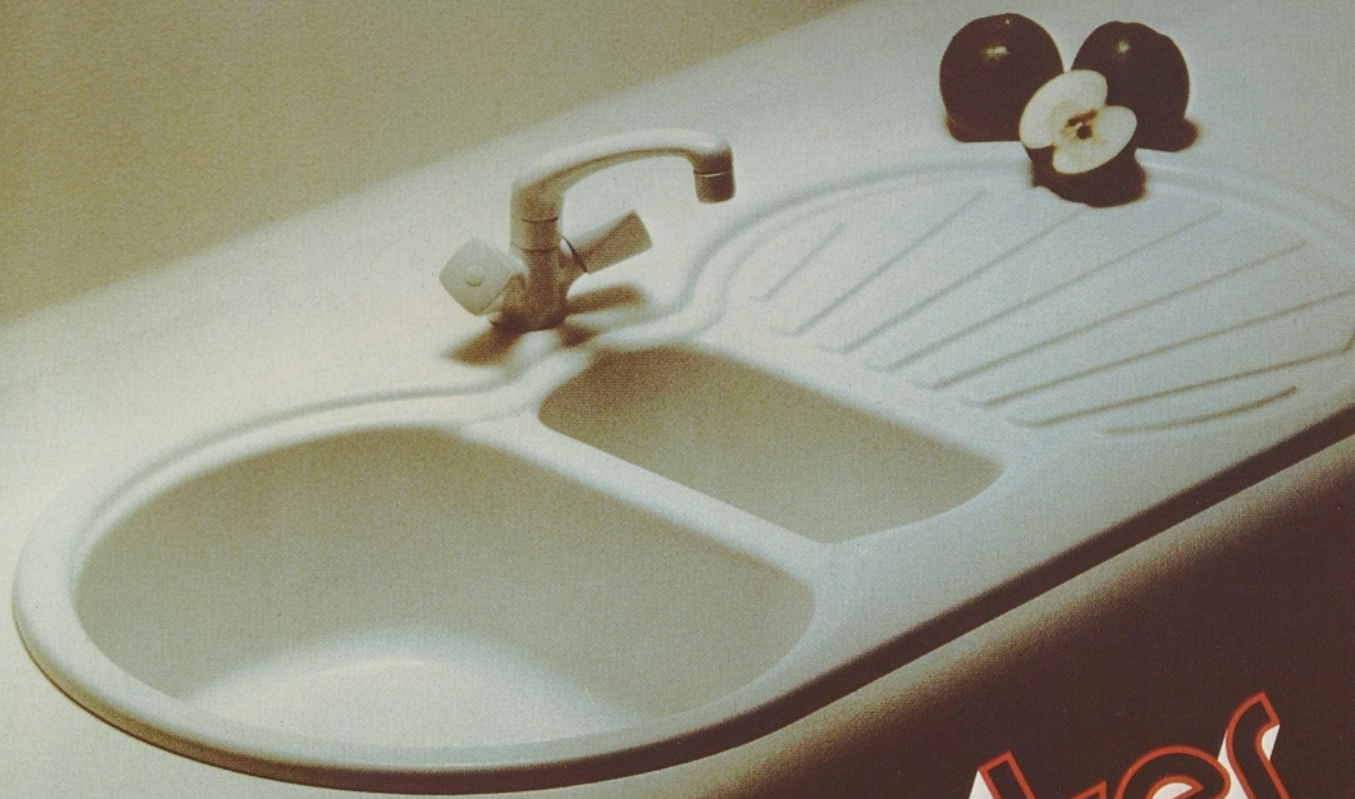
PROJEKTIRA, KONSTRUIRA IN IZDELUJE:
AVTOBUSNE IN SPECIALNE ŠASIJE, SODOBNE IN UDOBNE KAROSERIJE TURISTIČNE, STANDARDNE
IN MESTNE IZVEDBE,
NADGRADNJE ZA GOSPODARSKA IN PRIKLJUČNA VOZILA,
OPRAVLJA MONTAŽO TRAKTORJEV SAME – POGON NA VSA ŠTIRI KOLESNA.
SERVISIRA IN OPRAVLJA REMONT MOTORNIH VOZIL IN KMETIJSKE MEHANIZACIJE.
IZDELUJE TOPLOZRAČNE IN TOPLOVODNE GRELCE ZA AVTOBUSE IN DRUGA VOZILA, TER MANJŠE
OBJEKTE,
IZDELUJE TOPLOVODNE KOTLE ZA CENTRALNO OGREVANJE,
IZDELUJE JEKLENE KONSTRUKCIJE, PROFILE IN ODPRESKE,
IZDELUJE VIJAČNO BLAGO,
IZDELUJE OPREMO ZA TEKSTILNO INDUSTRIJO,
OPRAVLJA ZUNANJE TRGOVINSKO DEJAVNOST IZVOZ-UVOZ IN ZASTOPANJE TUJIH FIRM: M.A.N.,
SAME, ALFA-ROMEO, O.A.F IN DRUGE.

SLOVENSKE ŽELEZARNE
ŽELEZARNA RAVNE
n. sol. o.
RAVNE NA KOROŠKEM
SLOVENIJA - JUGOSLAVIJA

PROIZVAJAMO:

TOPLO VALJANE PROFILE
ODKOVKE
JEKLENE ULITKE
HLADNO PREOBLIKOVANO PALIČASTO JEKLO
GRELNO ŽICO
STROJE ZA MEHANIČNO PREOBLIKOVANJE
SESTAVNE DELE STROJEV IN NAPRAV
LISTNATE VZMETI
PILGER VALJE IN TRNE
VALJE ZA HLADNO VALJANJE
STROJE IN ORODJA NA PNEVMATIČNI POGON
INDUSTRIJSKE NOŽE
ORODJE IZ BRZOREZNIH IN DRUGIH JEKEL
KOLESNE DVOJICE
NERJAVNE ARMATURE
ORODNE PLOŠČE ZA PLASTIKO IN TLAČNI LIV (P in K NORMALIJE)
PILE IN RAŠPE

KOLPA·KER

NOVI KUHINJSKI POMIVALNIK
KOLPA·KER – KORAK
V KUHINJO PRIHODNOSTI!

ZATO

- ker na njem čistite in pripravljate hrano, pomivate, odla-
gate in odcejate posodo
- ker se enostavno, estetsko in uporabno vključuje v vaš
kuhinjski prostor
- ker je iz KERAKRILA, iz novega materiala, ki je vzdržljiv,
odporen in ga čudovito očistite

novoles

SLOVENIJA KOT NA DLANI

NOVO

Atlas Slovenije

109 preglednih kart 1:50 000

mladinska knjiga-geodetski

Podrobnejše informacije o knjigi ATLAS SLOVENIJE in o vseh drugih naših izdajah vam bomo poslali po pošti, če boste želeli.

Pišite na naslov: MLADINSKA KNJIGA, Izvozni oddelek, Titova 3, 61000 Ljubljana, Jugoslavija
Na ta naslov sprejemamo tudi naročila.

NAZAJ K NARAVI Z NOVIM ATLASOM SLOVENIJE

Geodetski zavod Slovenije in založba Mladinska knjiga sta pripravila izjemno založniško delo, kakršnega na Slovenskem doslej še ni bilo in ga v tej obliki premore le malo narodov.

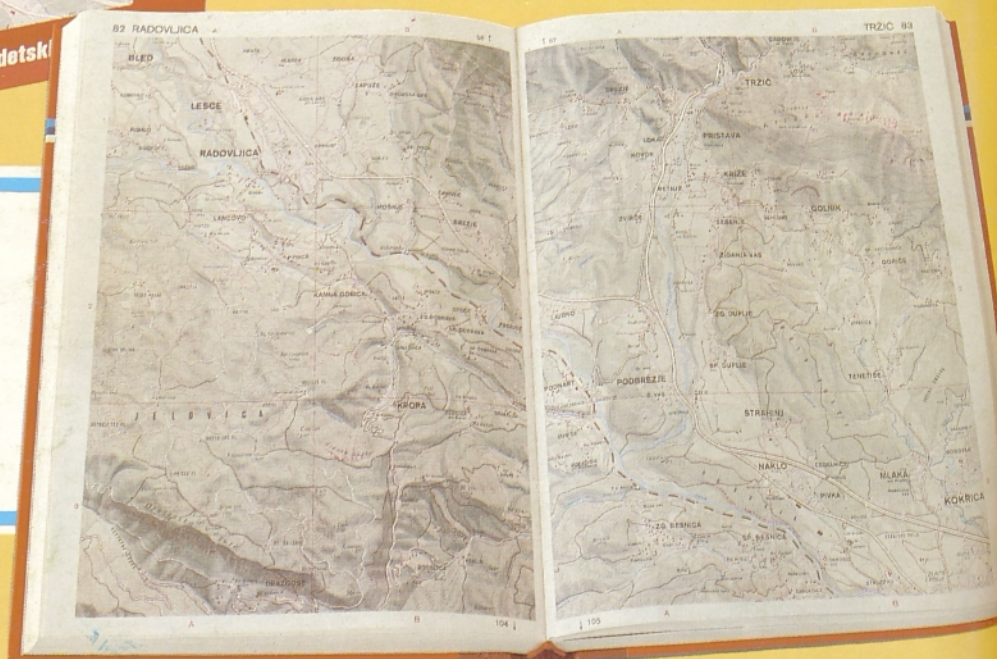
Namesto velikega števila kart v najrazličnejših merilih imamo zdaj v eni knjigi s 336 stranmi zbranih kar 109 natančnih zemljevidov formata 41 × 30 cm, ki predstavljajo vse slovensko ozemlje.

ATLAS SLOVENIJE vsebinsko razširjajo in bogatijo še:

- jedrnata besedila o najpomembnejših geografskih in kulturno-zgodovinskih značilnostih Slovenije;
- 72 strani slikovnega gradiva s 180 barvnimi pokrajinskimi, žanrskimi in letalskimi posnetki ter satelitski posnetek Slovenije;
- imensko kazalo s kar 50 000 imeni pokrajin, gora, voda, naselij, samotnih kmetij, ledinskih in drugih imen;
- slike in besedila o nastanku sodobnega zemljevida na osnovi letalskih posnetkov.

Prepričani smo, da ne bo nobena slovenska družina ostala brez tega nezmisljivega kašipota po rodni deželi.

SPOZNAJTE SVOJO DOMOVINO ŠE BOLJE – UPORABITE PRIDOBLENO ZNANJE OB VSAKI PRILOŽNOSTI!

NATANČEN, SLIKOVIT, POLJUDEN

Na 336 straneh formata 20,5 × 30 cm se bo razgrnila pred vami vsa Slovenija. Zarisane višinske plastnice, malo znane poti in steze, označitve najsamotnejših zaselkov in celo posameznih domačij v merilu 1 : 50 000 vam bodo omogočile izredno natančno orientacijo v vsakem primeru. Z bogatim dodatkom slikovnega in besednega gradiva bo novi ATLAS SLOVENIJE neomejeno uporaben.